

Predmet br.: X-KRŽ-07/386

Datum: Donesena 21.10.2010. godine

**Vijeće Apelacionog odjeljenja u sastavu: sudija Redžib Begić, predsjednik vijeća
sudija Mr Dragomir Vukoje
sudija Phillip Weiner**

**TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE
protiv
MILORADA TRBIĆA**

DRUGOSTEPENA PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Erik Larson

Branilac optuženog, advokat:

Milan D. Trbojević

UVOD, IZREKA	
TOK POSTUPKA	4
ŽALBENI NAVODI ODBRANE	7
I. BITNE POVREDE ODREDAVA KRIVIČNOG POSTUPKA (ČLAN 297. ZKP BIH)	7
A. IZJAVE OPTUŽENOG SU PRAVILNO UVEDENE U DOKAZE	7
1. Izjave date istražiteljima u Sjedinjenim Američkim Državama i Hagu.....	7
2. Pretresno vijeće se pravilno oslonilo na iskaze optuženog	22
3. Izjave koje je optuženi dao istražiteljima vezano za masovne grobnice.....	23
B. PRAVO OPTUŽENOG DA IZNESE ODBRANU NIJE POVRIJEDENO (ČLAN 297. STAV 1 TAČKA D) ZKP)	27
1. Predmet protiv optuženog procesuiran je u razumnom roku.	27
2. Navodi u vezi sa članom 3. ZKP	28
C. PRESUDA NIJE ZASNOVANA NA DOKAZIMA KOJI NE MOGU PREDSTAVLJATI OSNOV ZA PRESUDU (ČLAN 297. STAV 1. TAČKA I ZKP).....	28
1. Pretresno vijeće je pravilno prihvatilo dio iskaza svjedoka A-50	28
2. Presretnuti razgovori su pravilno prihvaćeni kao dokazi	29
D. PRETRESNO VIJEĆE JE PRAVEDNO I NEPRISTRASNO PRESUDILO U OVOM PREDMETU	34
II. POGREŠNO ILI NEPOTPUNO UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE (ČLAN 299. ZKP BIH)	34
A. NAVODI ODBRANE U POGLEDU ČINJENIČNOG STANJA UZ KRATAK OSVRT APELACIONOG VIJEĆA	35
1. Standard potkrijepljenosti izjava optuženog drugim nezavisnim dokazima	37
2. Snimci masovnih grobnica napravljeni iz zraka su pravilno prihvaćeni u dokaze	39
B. ČINJENIČNA UTVRĐENJA POJEDINAČNIH KRIVIČNOPRAVNIH RADNJI.....	41
1. Čvrsti dokazi koji povezuju optuženog s operacijom ukopa	41
2. Dokazi vezani za DNK analizu bili su relevantni i imali dokaznu snagu u pogledu utvrđivanja identiteta i broja žrtava	44
3. Pretresno vijeće je napravilo razliku između žrtava ubijenih poslije pada Srebrenice u julu 1995. godine u odnosu na žrtve iz drugih perioda	45
4. Optuženi nije morao znati tačan broj žrtava.....	47
5. Izvedeni su brojni dokazi da je optuženi vršio odabir školskih zgrada koje će biti upotrijebljene kao objekti gdje će žrtve biti zatočene	48

6. Pretresno vijeće je pravilno protumačilo putne radne listove za vozilo marke Opel Rekord	52
7. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 13. i 14. jula 1995.godine .	53
8. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15. jula 1995. godine ili približno tog datumu školi u Ročeviću i deponiji smeća u Kozluku	60
9. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15.jula 1995.godine u školi u Petkovicima.....	63
10. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15.jula na Kula Gradu....	66
11. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje 16. i 17. jula 1995. godine ...	68
12. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi poduzeo radnje 19. jula ili približno tog datuma i dana 20. jula.....	71
13. Ponovni ukopi	73
14. Dokazi da je optuženi bio na terenu nisu u suprotnosti sa dokazima da je on bio dežurni operativni oficir	76
III. POVREDE KRIVIČNOG ZAKONA (ČLAN 298. ZKP BiH).....	77
IV. ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI — ARGUMENTI OBJE ŽALBE ...	80
A. ŽALBENI PRIGOVOR TUŽILASTVA U POGLEDU ODLUKE O KAZNI (ČLAN 300. ZKP BiH)....	80
1. Žalbene tvrdnje.....	80
2. Nalazi i zaključci Apelacionog vijeća	81
B. PROŠIRENO DEJSTVO ŽALBE ODBRANE OPTUŽENOG (ČLAN 308. ZKP BiH)	81
V. ŽALBENI NAVODI TUŽILASTVA PO OSNOVU POGREŠNO ILI NEPOTPUNO UTVRĐENOG ČINJENIČNOG STANJA	82
A. ARGUMENT TUŽILAŠTVA DA OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE TREBA UKINUTI I OPTUŽENOG OGLASITI KRIVIM	82
B. ARGUMENT TUŽILAŠTVA DA JE PRETRESNO VIJEĆE POGRIJEŠILO ZATO ŠTO NALAZE KOJIMA SE USPOSTAVLJA VEZA IZMEĐU PRIMARNIH I SEKUNDARNIH MASOVNIH GROBNICA NIJE ZASNOVALO NA DNK DOKAZIMA, A PRI TOME NIJE DALO NIKAKAV RAZLOG ZAŠTO TO NIJE UČINJENO.....	87
ŽALBE OŠTEĆENIH.....	87
ZAKLJUČAK.....	89

Broj: X-KRŽ-07/386

Sarajevo, 21.10.2010. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću Apelacionog odjeljenja Odjela I za ratne zločine, sastavljenom od sudija Redžiba Begića kao predsjednika vijeća, te sudija Mr Dragomira Vukoja i Phillip-a Weiner-a, kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravne savjetnice-asistentice Medine Džerahović, u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Trbić Milorada, zbog krivičnog djela Genocid iz člana 171. KZ BiH tačke a), b), c), d), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), odlučujući po žalbama Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-139/07 od 28.05.2010. godine, branioca optuženog, advokata Trbojević D. Milana, od 29.05.2010. godine i oštećenih Omerović Šuhre, Hurić Nurije, Hurić Mejre, Hadžić Naze, Hadžić Mustafe, Hadžić Envera i Sinanović Habibe, izjavljenim protiv presude Suda Bosne i Hercegovine broj: X-KR-07/386 od 16.10.2009. godine, nakon održane sjednice vijeća, u prisustvu optuženog, njegovog branioca i tužitelja Tužilaštva BiH, Erik-a Larson-a, dana 21.10.2010. godine, donio je slijedeću:

P R E S U D U

Odbijaju se kao neosnovane, žalba Tužilaštva Bosne i Hercegovine, žalba branioca optuženog, advokata Milana Trbojevića i žalbe oštećenih Omerović Šuhre, Hurić Nurije, Hurić Mejre, Hadžić Naze, Hadžić Mustafe, Hadžić Envera i Sinanović Habibe **i potvrđuje** presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: X-KR-07/386 od 16.10.2009. godine.

O b r a z l o ž e n j e

TOK POSTUPKA

1. Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj: X-KR-07/386 od 16.10.2009. godine, optuženi Milorad Trbić oglašen je krivim da je radnjama detaljno opisanim u tačkama 1.a)-h) izreke presude počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. KZ BiH, i to tačka a) ubijanje pripadnika grupe i tačka b) nanošenje teških tjelesnih ozljeda ili duševnih povreda pripadnicima

grupe, a sve u vezi sa članom 180. stav 1 KZ BiH, te osuđen na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od (30) trideset godina u koju kaznu mu je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru.

2. Na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH optuženi je u odnosu na osuđujući dio presude oslobođen plaćanja troškova krivičnog postupka te isti padaju na teret budžetskih sredstava suda, dok su na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH oštećeni sa postavljenim imovinsko-pravnim zahtjevom i oštećeni sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevom upućeni na parnicu.

3. Istom presudom optuženi je oslobođen da je radnjama opisanim u tačkama 1,2 i 3. ovog dijela presude izvršio krivično djelo Genocid iz člana 171. KZ BiH, čime bi počinio djela iz navedenog člana i to iz tačke a) ubijanje pripadnika grupe, tačke b) nanošenje teških tjelesnih ozljeda ili duševnih povreda pripadnicima grupe, tačke c) smišljeno nametanje uslova života grupi sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja, te tačke d) nametanje mjera sa ciljem da spriječe rađanje unutar grupe, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH.

4. Na osnovu člana 189. stav 1. Zakona o krivičnom postupku BiH (ZKP BiH) troškovi krivičnog postupka i paušala vezani za oslobađajući dio presude padaju na teret budžetskih sredstava Suda, a na temelju člana 198. stav 3. ZKP BiH oštećeni su sa postavljenim imovinsko-pravnim zahtjevom i oštećeni sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevom upućeni na parnicu.

Žalbeni navodi

5. Protiv navedene presude žalbe su blagovremeno izjavili tužilac Tužilaštva BiH (tužilac), branilac optuženog, advokat Milan D. Trbojević (branilac) i oštećeni Omerović Šuhra, Hurić Nuriya, Hurić Mejra, Hadžić Naza, Hadžić Mustafa, Hadžić Enver i Sinanović Habiba.

6. Tužilac je žalbu izjavio zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja u skladu sa članom 296. tačka c) u vezi sa članom 299. stav 1. ZKP BiH i odluke o krivičnopravnoj sankciji u skladu sa članom 296. stav 1. tačka d) ZKP BiH u vezi sa članom 300. stav 1. ZKP BiH, sa prijedlogom da Apelaciono vijeće Suda BiH (Apelaciono vijeće) u cjelosti uvaži žalbu kao osnovanu i pobijanu presudu djelomično ukine i to u njenom oslobađajućem dijelu, te na osnovu člana 315. stav 2. ZKP BiH odredi održavanje pretresa pred Apelacionim vijećem, a da presudu u osuđujućem dijelu potvrdi. U pogledu odluke o kazni tužilac je predložio da se prvostepena presuda preinači i da sud optuženom Miloradu Trbiću izrekne kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 45 godina.

7. Branilac optuženog je izjavio žalbu po svim žalbenim osnovima i to: zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona, pogešno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o kazni sa prijedlogom da se osporena presuda u osuđujućem dijelu ukine, održi pretres, nakon kojeg će Apelaciono vijeće pravilno i u skladu sa zakonom cijeliti činjenice i dokaze, otkloniti ukazane i druge bitne povrede odredaba krivičnog postupka i optuženog Trbić Milorada osloboditi od optužbe.

8. Žalbe su izjavili i naprijed navedeni oštećeni, i to protiv dijela presude koji se odnosi na odluku o troškovima i imovinskopravnom zahtjevu kojom je optuženi obzirom na slabo imovno stanje oslobođen plaćanja troškova krivičnog postupka, a oštećeni sa svojim imovinskopravnim zahtjevima upućeni na parnicu.

9. Na izjavljenu žalbu branioca, tužilac je dostavio odgovor dana 08.06.2010. godine sa prijedlogom da se ista odbije kao neosnovana.

10. Optuženi i branilac nisu dostavili odgovor na žalbu tužioca.

11. Na sjednici Apelacionog vijeća, održanoj 21.10.2010. godine, u smislu odredbe člana 304. ZKP BiH, tužilac i branilac optuženog su ukratko izložili žalbe i u cjelosti ostali kod navoda i prijedloga iz istih, dok su dajući usmene odgovore na žalbu suprotne strane, iste ocijenili neosnovanima, te sudu predložili da ih kao takve i odbije.

12. Optuženi se pridružio navodima svog branioca.

Novi dokazi

13. Tužilaštvo je u žalbenom postupku uložilo Izvještaj OSCE-a pozivajući Apelaciono vijeće da izvrši uvid u njegov sadržaj. Iako je dozvolilo ulaganje ovog dokumenta u spis, Apelaciono vijeće je ocijenilo da isti po svom kvalitetu ne može biti uvršten u dokaznu građu, jer se ne radi ni o kakvom novom dokazu koji bi bio relevantan za ocjenu i ispitivanje pravnih i činjeničnih utvrđenja pobijane presude povodom žalbi. Potrebno je naglasiti da komentari OSCE-a ni na koji način ne vezuju ovo vijeće, niti mogu uticati na donošenje nepristrasne, objektivne i isključivo na zakonu zasnovane odluke.

14. Odbrana optuženog je također u žalbenom postupku uložila četrnaest Odluka Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u vezi sa 24-satnim nadzorom optuženog Trbića u ćeliji u kojoj se nalazio kao pritvorenik. Apelaciono vijeće je argumentaciju vezanu za predmetne dokumente dalo u paragrafu 58. ove presude.

ŽALBENI NAVODI ODBRANE

I. BITNE POVREDE ODREĐABA KRIVIČNOG POSTUPKA (ČLAN 297. ZKP BIH)

A. IZJAVE OPTUŽENOG SU PRAVILNO UVEDENE U DOKAZE

1. Izjave date istražiteljima u Sjedinjenim Američkim Državama i Hagu

15. Tokom glavnog pretresa, u dokaze je uvršteno šest izjava optuženog, od kojih je prva uzeta u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) od strane tužitelja Medunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), te preostalih pet u Hagu od strane tužitelja i istražitelja MKSJ-a.

16. Optuženi navodi da je prvostepeno odnosno pretresno vijeće pogriješilo prihvatajući predmetne izjave kao dokaze.¹ Nadalje, optuženi navodi da je izjave dao pod prisilom, da su izjave date pod prinudom i iznuđene, te da je bio „ucijenjen“.² Također tvrdi da (1) prije davanja izjave, nije bio upozoren da je osumnjičeni u istrazi niti upoznat s činjenicama iz inkriminacija, te da i ako jeste bio upozoren, ta upozorenja nisu bila u skladu s članom 6. stav 3. tačka a). Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), kao i (2) da mu je u zamjenu za saradnju s istražiteljima obećano da će zajedno s porodicom biti upućen u Australiju.³

17. Optuženi također tvrdi da je gotovo dvije godine bio držan na nepoznatoj lokaciji u Hagu bez ikakvog statusa, i to u periodu od 24.10.2003. do 07.04.2005. godine, kada mu je u ovom predmetu određen pritvor, te da je u ovom vremenskom periodu pretrpio maltretiranja. Optuženi također navodi da je bio izložen ponovljenim ispitivanjima tokom nekoliko godina, i to svaki put višesatnim, i svaki put mu je rečeno da govori istinu i da mijenja iskaze kako bi bili u skladu s iskazima drugih. Tvrdi da nije dobio priliku da se brani šutnjom.⁴ Optuženi također prigovara da nije moguće potvrditi da je dobio upozorenja prije davanja izjave jer nema nikakvih zapisnika o saslušanjima prije 19.08.2002. godine, kojeg dana tužilac navodi optuženom da je bio poučen o

¹ Podnesak odbrane str. 1 (Osim ukoliko je drugačije navedeno, u nastavku se citira engleska verzija podnesaka, transkripta i zapisa saslušanja svjedoka).

² Podnesak odbrane str. 1-3, 5-6.

³ Podnesak odbrane str. 2.

⁴ Podnesak odbrane str. 3, 6.

svojim pravima prilikom ranijih ispitivanja.⁵ Konačno, optuženi tvrdi da je suprotno navodima presude iz paragrafa 87., prigovorio uvrštavanju u dokaze njegovih ranijih izjava.⁶

18. Tužilaštvo smatra da žalbeno vijeće treba odbiti prigovore optuženog iz razloga što je (1) propustio prigovoriti prihvatanju izjava u dokazni materijal, potom (2) ne negira da je adekvatno poučen prije svakog saslušanja, i (3) propisno se odrekao prava prije davanja svakog iskaza. Tužilac nadalje tvrdi da nema dokaza koji potkrijepljuju navode optuženog o postojanju prisile, te da je presuda pretresnog vijeća osnovana i potkrijepljena dokazima.⁷

19. Uvidom u spis utvrđeno je da je pretresno vijeće uvrstilo u dokaze šest (6) izjava optuženog:

- * 19.08.2002. godine: Izjava data u SAD-u, saslušanje provedeno od strane McCloskey Petera, višeg zastupnika optužbe MKSJ-a (Dokaz T-3);
- * 21.01.2004. godine: Saslušanje u Hagu provedeno od strane McCloskey Petera i istražitelja Graham Alistaira, nekadašnjeg rukovodioca tima Tužilaštva/Tužiteljstva (OTP) MKSJ-a (Dokaz T-13);
- * 23.05.2004. godine: Saslušanje u Hagu provedeno od strane McCloskey Petera i Graham Alistaira (Dokaz T-15);
- * 27.05.2004. godine: Saslušanje u Hagu provedeno od strane Graham Alistaira (Dokaz T-16);
- * 29.10.2004. godine: Saslušanje u Hagu provedeno od strane McCloskey Petera i Graham Alistaira (Dokaz T-17); and
- * 08.11.2004. godine: Saslušanje u Hagu provedeno od strane McCloskey Petera i Graham Alistaira (Dokaz T-18).⁸

20. U zaključku o opravdanosti uvrštavanja ovih izjava u dokaze, pretresno vijeće je razmatralo relevantne odredbe Krivičnog zakona bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ-a Tužilaštvu/Tužiteljstvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od MKSJ u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini (Zakon o ustupanju), te Europske

⁵ Podnesak odbrane str. 3.

⁶ Podnesak odbrane str. 5-6.

⁷ Podnesak tužilaštva str. 7-10.

⁸ Presuda pasus 86.

konvencije o ljudskim pravima.⁹ U dijelu ove analize, pretresno vijeće je zaključilo da su izjave zakonito pribavljene na temelju Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a (u daljem tekstu „Pravilnik“), te da njihovo prihvatanje ne predstavlja povredu prava optuženog da se brani šutnjom.¹⁰

21. Iz razloga koji slijede, Vijeće zaključuje da se optuženi pravovaljano odrekao prava i dobrovoljno razgovarao s istražnim organima, te je time pretresno vijeće pravilno uvrstilo u dokaze njegove ranije iskaze u skladu sa Zakonom o ustupanju predmeta i Pravilnikom MKSJ-a.

(a) Pravo na predmetni žalbeni osnov

22. Vijeće prije svega mora utvrditi da li optuženi ima pravo na predmetni žalbeni osnov, odnosno da li je pravovremeno prigovorio uvrštavanju ovih iskaza u dokaze. Tokom glavnog pretresa, premda je isticao prigovore u vezi s drugim dokazima, branilac je pretresnom vijeću rekao da nema prigovora na prijedlog za uvrštavanjem izjava optuženog u dokaze.¹¹ Tačnije, prije unakrsnog ispitivanja svjedoka tužilaštva Graham Alistaira, branilac je obavijestio pretresno vijeće da neće tražiti izuzimanje izjava optuženog iz dokaza.¹² Kasnije su optuženi i njegov branilac pokušavali dokazati da je optuženi ove izjave dao pod prisilom. Prije unakrsnog ispitivanja g. Grahama, optuženi se obratio pretresnom vijeću tvrdeći da su izjave pribavljene pod prisilom i prijevarom.¹³ U završnim riječima branilac navodi da su izjave uzete bez odgovarajućih upozorenja, pod okolnostima prisile, te na temelju neprimjerenih poticaja.¹⁴

23. Međutim, ovakva argumentacija ne predstavlja valjan način zadržavanje prava na isticanje ovog žalbenog navoda.¹⁵ Umjesto toga, a kako bi se pomoglo pretresnom vijeću i stvar razjasnila, strana koja ulaže prigovor isti mora uložiti u momentu ulaganja dokaza, te detaljno

⁹ Presuda pasus 89-164.

¹⁰ Presuda pasus 133-134, 137, 142-151.

¹¹ Konkretno, tokom saslušanja svjedoka Graham Alistair-a dana 27.11.2007. godine, branilac optuženog navodi da nema prigovora na uvrštavanje izjava optuženog. Vidi dokaz T-3 od 4:24:30 do 4:24:46; dokaz T-13 od 2:31:46-2:31:49; dokaz T-15 od 2:46:31 do 2:46:47; dokaz T-16 od 2: 53:05 do 2:53:07; dokaz T-17 od 3:08:15 do 3:08:20; i dokaz T-18 od 3:22:13 do 3:22:17.

¹² Iskaz svjedoka Graham Alistair-a dana 27.11.2007. godine od 3:30:15 do 3:30:30.

¹³ *Ibid* od 4:27:02 do 4:27:33.

¹⁴ Vidi završne riječi odbrane od 28.09.2009. godine od 18:45 do 19:08, 20:51 do 21:06, 39:40 do 40:07, 2:10:39 do 2:14:59, i 2:26:38 do 2:30:22.

¹⁵ *Vidi Tužilac protiv Zrinka Pinčića*, No. X-KRŽ-08/502, drugostepena presuda, 15.04.2010. godine, pasus 19 (pojašnjava da optuženi „na glavnom pretresu nije pojasnio značaj predloženog iskaza, te je tako propustio da to pitanje na odgovarajući način pripremi za žalbeni postupak“). U svom odgovoru na žalbu optuženog, tužilac ističe identične razloge.

obrazložiti osnove za taj prigovor.¹⁶ Bez ovoga, pretresno vijeće ne može donijeti odluku da li dokaz treba uvrstiti ili ne.¹⁷ Budući da optuženi nije poduzeo korake u tom smislu, time je propušteno da se ovo pitanje na odgovarajući način pripremi za žalbu i stoga nema potrebe da ga ovo vijeće uopšte razmatra.¹⁸ Napominjemo da će pitanja koja nisu valjano istaknuta pred pretresnim vijećem ubuduće odmah biti odbačena u nedostatku pokazatelja da bi ista bila uspješno razriješena da je prigovor bio pravodobno istaknut.

24. Čak i kada je neko pitanje pravilno pripremljeno za žalbeni postupak, u cilju ostvarivanja potrebne razine žalbenog navoda, nedovoljno je tek puko navođenje nepravilnosti utvrđenja pretresnog vijeća, već je žalbena strana dužna navesti zašto misli da je sud nepravilno postupio u u odbacivanju određenog argumenta.¹⁹ Opće je pravilo da žalba treba sadržavati „obrazloženje žalbe“.²⁰ Stoga se odgovarajućim žalbenim navodom treba jasno utvrditi problem i dati pravna argumentacija uz pozivanje na odgovarajuće odredbe zakona, pravila, sudske prakse ili znanstvenih članaka ili radova. Štaviše, prilikom pozivanja na određene dokaze u žalbi, isti moraju biti označeni brojem dokaza i stranicom, odnosno iskaz svjedoka mora biti označen brojem stranice u transkriptu, ako je isti dostupan, ili datumom citiranog svjedočenja, s posebnom naznakom u pogledu vremena na CD/DVD snimku.²¹ Žalbeni navodi koji ne ispunjavaju navedene osnovne uvjete ne moraju biti razmatrani i mogu biti odbačeni po kratkom postupku.

¹⁶ Vidi *Tužilac protiv Théoneste Bagosora i dr.*, br. ICTR-98-41-AR73, Žalbeno vijeće, „Odluka o interlokutornoj žalbi Ntabakuze Aloys-a o pravnim pitanjima koja proističu iz odluke raspravnog vijeća I od 29.06.2006. godine Rješenje o prijedlogu za isključenje dokaza“, 18.09.2006. godine, pasusi 43-46 (rješava pitanje nedostatne pripreme, definira načelo da stranama u postupku ne bi trebalo biti dopušteno da se suzdrže od prigovora tokom glavnog pretresa i da pitanje po prvi puta istaknu u žalbenom postupku, te objašnjava da prigovori trebaju biti konkretni i pravodobni, kao i mogućnost isticanja istih podneskom u prepretresnom postupku).

¹⁷ Vidi K. Broun i dr., *McCormick o dokazima* (Šesto izdanje 2006) na str. 96 („Za pravičnost i izvodljivost postupanja kod pravila o isključenju dokaza, sud mora blagovremeno biti obaviješten o osporavanjima, i razlozima za osporavanje.“).

¹⁸ *Ibid.* („Opći je princip da propust da se istakne konkretan prigovor u odgovarajuće za to predviđeno vrijeme predstavlja odricanje od žalbe po bilo kojem osnovu u smislu uvrštavanja istog.“).

¹⁹ Vidi *Tužilac protiv Fatmira Limača i dr.*, br. IT-03-66-A, presuda Žalbenog vijeća, 27.09.2007. god., pasus 14 (pojašnjava da strana „ne može tek ponavljati argumentaciju koja nije uspjela tokom glavnog pretresa osim ako je strana u mogućnosti demonstrirati da odbijanje istih od strane pretresnog vijeća predstavlja grešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.“). Također *Tužilac protiv Mirka Todorovića i Miloša Radića*, br. X-KRZ-07/382, drugostepena presuda, 23.01.2009. godine, pasusi 93-94.

²⁰ Član 295. stav 1. tačka c) ZKP BiH.

²¹ *Usporedi Tužilac protiv Stanislava Galića*, br. predmeta: IT-98-29-A, drugostepena presuda, 30.11.2006. god., pasus 11 (Da bi Žalbeno vijeće u drugostepenom postupku moglo da ocijeni argumente pojedine strane, od strane koja se žali očekuje se da precizno uputi na relevantne stranice transkripta suđenja ili pasuse prvostepene presude na koje se njeno osporavanje odnosi; „Žalbeno vijeće neće detaljno razmatrati argumente koji su nerazumljivi, protivlječni ili neodređeni, ili ako imaju druge formalne ili očigledne nedostatke.“)

25. Napominjemo da se u konkretnom slučaju čini da su žalbeni navodi odbrana identični navodima koji su istaknuti pretresnom vijeću. Dakle, odbrana nije istakla vrstu žalbenih navoda kako je spomenuto u prethodnom tekstu, odnosno nije ukazala zašto je pretresno vijeće pogriješilo u svojoj presudi. I od odbrane i od tužilaštva ubuduće očekujemo da u žalbenom postupku ne vrše puko ponavljanje razloga koji su bili neuspješni tokom glavnog pretresa.

26. Unatoč ovim nedostacima, čak i da je ovo pitanje bilo ispravno pripremljeno za razmatranje u žalbi i pravilno obrazloženo u konkretnom slučaju, isto je neosnovano, kako je objašnjeno u nastavku.

(b) Prihvatljivost izjava u skladu sa Zakonom o ustupanju i Statutom MKSJ.

27. Pretresno vijeće je analiziralo izjave optuženog i zaključilo da su iste dopuštene u skladu sa Zakonom o ustupanju predmeta i Pravilnikom o postupku i dokazima.²² Zakon o ustupanju predmeta „regulira ustupanje predmeta“ od strane MKSJ-a Tužilaštvu Bosne i Hercegovine“ i „prihvatljivost dokaza“ pribavljenih od MKSJ-a u postupcima pred ovim Sudom.²³ Zakon o ustupanju predmeta u dijelu člana 3. stav 1. navodi da „[d]okazi prikupljeni u skladu sa Statutom i Pravilnikom o postupku i dokazima MKSJ mogu se koristiti u postupcima pred sudovima u BiH.“ Optuženi nije isticao nikakve prigovore vezano za Zakon o ustupanju.

28. Pretresno vijeće je zaključilo da su izjave optuženog pribavljene u skladu sa Pravilom 42. i 43. Pravilnika.²⁴ Pravilo 42.(A) „Prava osumnjičenog tokom istrage“ navodi prava osumnjičenog kojeg tužilac bude ispitivao, a koja uključuju obavještanje o pravima osumnjičenog na jeziku koji osumnjičeni govori i razumije. Ova prava uključuju (i) pravo na pomoć branioca, (ii) pravo na besplatnu pomoć prevodioca, i (iii) pravo da ne daje nikakve izjave i pravo da bude upozoren da će svaka izjava koju bude dao biti zabilježena i da može biti korištena kao dokaz. Pravilo 42.(B) predviđa da se ispitivanje osumnjičenog „ne vodi“ ako se osumnjičeni nije odrekao prava na branioca, a ako se osumnjičeni odrekao prava na branioca ali kasnije ipak izrazi želju da ima branioca, ispitivanje se odmah prekida i nastavlja se tek kada osumnjičeni angažuje branioca.

²² Presuda pasusi 129-151.

²³ „Zakon o ustupanju predmeta od strane MKJS-a Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od MKSJ-a pred sudovima u BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 61/04).

²⁴ Presuda pasusi 129-151. Pretresno vijeće također navodi da su ispunjena Pravila 63. i 92. MKSJ-a.

29. Pravilo 43. „Snimanje ispitivanja osumnjičenog“ predviđa da se ispitivanje snima na audio ili video traku i to tako što će (i) osumnjičeni biti o tome obaviješten; (ii) pauze prilikom ispitivanja, kao i vrijeme prekida će se naznačiti na zapisu; (iii) na kraju ispitivanja osumnjičeni će dobiti priliku da razjasni ili doda što god želi, i zabilježiti će se vrijeme kada je ispitivanje završeno, (iv) kopija snimljene trake će se dostaviti osumnjičenom; (v) nakon što je napravljena jedna kopija trake, ako je to potrebno, originalna snimljena traka mora biti zapečaćena uz potpis tužioca i osumnjičenog, i (vi) ako osumnjičeni postane optuženi, izradiće se transkript trake.

30. Ovo Vijeće mora ocijeniti da li je pretresno vijeće pravilno utvrdilo da su dokazi pribavljeni u skladu s članovima 42. i 43. Pravilnika od dokazima MKSJ-a.

31. Odbrana tvrdi da je pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da je optuženi bio pravilno upozoren prije davanja izjave.²⁵ Prilikom razmatranja dokaza utvrđeno je da je prije i tokom svih šest saslušanja optuženi bio obaviješten o svojim pravima u skladu s Pravilnikom MKSJ-a. Naime, optuženi je poučen o: (1) pravu da ne daje nikakve izjave ili odgovara na bilo koja pitanja osim ako on to želi učiniti;²⁶ (2) da bi se sve što kaže moglo koristiti kao dokaz na sudu;²⁷ (3) da ima pravo na pravnu pomoć i na prisustvo branioca tokom saslušanja;²⁸ (4) da ukoliko se dobrovoljno odrekao prava na prisustvo branioca, uvijek može prestati odgovarati na pitanja u bilo kojem trenutku tokom ispitivanja, koje se odmah prekida;²⁹ (5) ima pravo na besplatnu pravnu pomoć ukoliko nije u mogućnosti da sam priušti branioca;³⁰ i (6) ima pravo na pomoć prevodioca.³¹ Osim toga, tokom prvog ispitivanja, dana 19.08.2002. godine u Greensboro-u, Sjeverna Karolina, optuženom su saopštena „Miranda“ upozorenja od strane

²⁵ Podnesak odbrane str. 2, 3, 6.

²⁶ Vidi dokaz T-3 na str. 8; dokaz T-13 na str. 2; dokaz T-15 na str. 1-2; dokaz T-16 na str. 1; dokaz T-17 na str. 1; i dokaz T-18 na str. 2.

²⁷ Vidi iste stranice citirane u prethodnoj fusnoti.

²⁸ Vidi dokaz T-3 na str. 6, 8-9; dokaz T-13 na str. 2; dokaz T-15 na str. 2; dokaz T-16 na str. 2; dokaz T-17 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju), i dokaz T-18 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju).

²⁹ Vidi dokaz T-3 na str. 6-7; dokaz T-13 na str. 2; dokaz T-15 na str. 2; dokaz T-16 na str. 2; dokaz T-17 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju); i dokaz T-18 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju).

³⁰ Vidi dokaz T-3 na str. 6, 9; dokaz T-13 na str. 2 (navodi se da se optuženi ranije tokom tog dana sastao sa svojim braniocem); dokaz T-15 na str. 2; dokaz T-16 na str. 2; dokaz T-17 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju); i dokaz T-18 na str. 2 (uz napomenu da je branilac prisustvovao saslušanju).

³¹ Vidi dokaz T-3 na str. 5 (prevodilac pod zakletvom); dokaz T-13 na str. 1; dokaz T-15 na str. 1; dokaz T-16 na str. 1; dokaz T-17 na str. 1; i dokaz T-18 na str. 1.

službenika agencije za provođenje zakona Sjedinjenih Američkih Država.³² Ta upozorenja su slična onima koje zahtijeva MKSJ.³³

32. Branilac potvrđuje da je g. Graham poučio optuženog o njegovim pravima.³⁴ U žalbi, branilac ne navodi koja upozorenja nisu data, ukoliko je takvih bilo. Stoga, na temelju ovih dokaza, ovo Vijeće zaključuje da je pretresno vijeće ispravno uvrstilo izjave u dokaze nakon što je utvrdilo da su zadovoljena relevantna Pravila MKSJ-a.

33. Optuženi nadalje tvrdi da je pretresno vijeće pogriješilo prihvatajući ove izjave jer nije bio poučen da ima svojstvo osumnjičenog.³⁵ Prilikom razmatranja dokaza utvrđeno je da nije bilo takvih pogrešaka. Prije svakog ispitivanja, optuženi je poučen da se sumnjiči za događaje u Srebrenici ili za djela inkriminirana Statutom Tribunala.³⁶ Osim toga, tokom ispitivanja dana 29.10.2004. godine, tužilac je obavijestio optuženog da će biti donijeta odluka o tome da li će se njegov predmet voditi u Hagu ili će biti prosljeđen u BiH na dalje postupanje.³⁷ Optuženi je tom prilikom rekao da razumije situaciju i da je o svojim mogućnostima razgovarao s braniocem.³⁸ Stoga konstatujemo da je pretresno vijeće osnovano i ispravno zaključilo da je optuženi bio upozoren u skladu sa zahtjevima MKSJ-a.

34. Slično tome, optuženi u žalbi ističe da je pretresno vijeće pogriješilo jer prije ispitivanja nije bio upoznat za koje krivično djelo se tereti u smislu člana 78. Zakona o krivičnom postupku (ZKP BiH) i članom 6. stav 3. tačka a) Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLP).³⁹

35. Ove tvrdnje optuženog proizlaze iz pogrešne analize ZKP-a. Član 78. ZKP-a „Pouka osumnjičenom o njegovim pravima“ navodi u stavu 1. pitanja koja treba postaviti osumnjičenom prilikom prvog ispitivanja. Član 78. stav 2. objašnjava da na početku ispitivanja, osumnjičeni, između ostalog, mora biti obaviješten o „krivičnom djelu za koje se tereti“ i „osnovama sumnje protiv njega“.

³² Vidi dokaz T-3 na str. 6-7.

³³ U skladu s američkim predmetom *Miranda protiv Arizone*, 384 U.S. 436, 479 (1966.god.), prije bilo kakvog ispitivanja u pritvorskom predmetu, osumnjičeni mora biti upozoren da: “ima pravo da se brani šutnjom, da sve što kaže može se koristiti na sudu protiv njega, da ima pravo na prisutnog advokata, te da ako ne može priuštiti advokata, isti će mu biti imenovan prije bilo kakvog ispitivanja, ukoliko to želi”.

³⁴ Iskaz Graham Alistair-a od 28.11.2007.god. od 3:04 do 3:15.

³⁵ Podnesak odbrane str. 2, 3, 6.

³⁶ Vidi dokaz T-3 str. 8; dokaz T-13 str. 2; dokaz T-15 str. 1; dokaz T-16 str.1; dokaz T-17 str. 1; i dokaz T-18 str. 1.

³⁷ Saslušanje 29.10.2004.god. str. 2.

³⁸ Dokaz T-17 str. 2.

³⁹ Podnesak odbrane str. 2, 3, 6.

36. Pregled člana 78. upućuje na to da se on bavi prihvatljivošću izjave uzete od strane tužioca ili drugog ovlaštenog službenog lica iz Bosne i Hercegovine. Poglavlje 8. ZKP-a, pod naslovom „Radnje dokazivanja“, sadrži član 77., „Osnovne odredbe o ispitivanju“, koji u stavu 1. navodi da „[I]spitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužilac ili ovlašteno službeno lice“.⁴⁰ Izraz „ovlašteno službeno lice“ je definiran u članu 20.(g) ZKP-a i uključuje „lice koje ima odgovarajuća ovlaštenja unutar policijskih organa Bosne i Hercegovine, uključujući Državnu agenciju za istrage i zaštitu ... Pod ovlaštenim službenim osobama smatraju se i stručni saradnici odnosno istražitelji Tužilaštva BiH koji rade po ovlastima Tužioca“.

37. Optuženi nije uspio pokazati da se član 78. ZKP-a primjenjuje na bilo koga osim „tužioca ili ovlaštenog službenog lica“ iz Bosne i Hercegovine. Optuženi također nije objasnio zašto je istražitelj iz strane jurisdikcije dužan pridržavati se odredbi ZKP-a, pogotovo u slučajevima gdje su data slična upozorenja, i gdje nijedan predstavnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine nije čak ni bio prisutan tokom ispitivanja.

38. Navedeno pitanje je razmatrano u predmetu *Tužilac protiv Mileta Mrkšića i dr.*,⁴¹ gdje je tužilac Haškog tribunala radi korištenja u unakrsnom ispitivanju tražio uvrštavanje u dokaze izjava svakog optuženog, a koje su date organima bivše Jugoslavije u Beogradu.⁴² Vijeće u tom predmetu konstatuje da iako je dvoje službenika Tužilaštva Haškog tribunala prisustvovalo tom postupku, lica koja su uzimala izjave, odnosno istražitelji vojnih organa bezbjednosti / vojni istražni sudija u Srbiji, nisu postupali prema uputama Tužilaštva Haškog tribunala, te se stoga Statut i Pravila ne primjenjuju na ispitivanje optuženog.⁴³

39. Žalbeno vijeće stoga zaključuje da su izjave zakonito pribavljene u situacijama kada u ovom predmetu nisu bili primjenjivi postupci ispitivanja iz člana 78. ZKP-a BiH, i u situacijama gdje su haški istražitelji postupali u skladu s pravilima MKSJ-a za ispitivanje osumnjičenih.

40. Nadalje, žalbeno vijeće konstatuje da se u konkretnom slučaju ne primjenjuje član 6. stav 3. tačka a) Europske konvencije. Član 6. stav 3. tačka a) navodi da svako „ko je optužen za krivična djela“ ima pravo da detaljno bude obavješten o „prirodi i razlogu optužbe protiv njega“. Pojam „optužba“ u smislu člana 6. stav 1. definira se kao „službena obavijest licu od strane nadležnog organa vezano za navode o počinjenju krivičnog djela, koja definicija se

⁴⁰ Naglašeno u tekstu.

⁴¹ *Tužilac protiv Mile Mrkšića i dr.*, br. IT-95-13/1-T, Pretresno vijeće II, „Odluka vezano za korištenje izjava optuženog“, 9.10.2006.god., pasusi 12-17.

⁴² *Ibid.* pasus 1.

također podudara sa testom da li je 'status osumnjičenog značajno izmjenjen'.⁴⁴ U vrijeme kada je optuženi dao ovih šest izjava, nije se nalazio u pritvoru, nije ga se teretilo niti je bila podignuta optužnica protiv njega za bilo koja krivična djela od strane MKSJ-a ili ovog Suda, kao što ni sam nije tvrdio. Prema tome, ako se već optuženog nije teretilo za počinjenje krivičnog djela pred Haškim sudom u vrijeme uzimanja izjave, njegova tvrdnja da nije bio poučen u skladu sa članom 6. stav 3. tačkom a). Europske konvencije je neosnovana.⁴⁵

(c) Izjave optuženog su date dobrovoljno

41. Iz gore navedenih razloga, optuženi tvrdi da je prvostepeno vijeće pogriješilo u konstataciji da su njegove izjave službenicima MKSJ-a bile date dobrovoljno. Uz dostojno poštovanje činjeničnih nalaza prvostepenog vijeća, ipak smo izvršili pregled ovih utvrđenja kako bi se utvrdilo da li su ista bila zasnovana na dokazima. Također, žalbeno vijeće je utvrđivalo da li je pretresno vijeće primijenilo ispravne zakonske odredbe.⁴⁶

42. „Standard koji Apelaciono vijeće treba primijeniti prilikom preispitivanja navodno pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja jeste osnovanost. Apelaciono vijeće će prilikom razmatranja navodno pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja vlastitim nalazom zamijeniti utvrđenje prvostepenog vijeća samo ako jedan objektivan sud koji presuđuje o činjeničnim pitanjima ne bi mogao utvrditi osporavano činjenično stanje. Prilikom utvrđivanja da li je zaključak prvostepenog vijeća takav zaključak do kojeg jedan objektivan sud koji presuđuje o činjeničnim pitanjima ne bi mogao doći, Apelaciono vijeće se neće olako upuštati u narušavanje činjeničnog stanja koje je utvrdilo prvostepeno vijeće. Apelaciono vijeće smatra da je prvenstveno zadatak prvostepenog vijeća da sasluša, provjeri i ocijeni dokaze izvedene na glavnom pretresu i da se činjeničnom stanju koje je utvrdilo prvostepeno vijeće mora iskazati određeno uvažavanje. ... [S]toga, samo u slučaju kada Apelaciono vijeće zaključi, prvo, da nijedan objektivan sud koji presuđuje o činjeničnim pitanjima ne bi mogao doći do osporavanih činjeničnih utvrđenja i drugo, da je činjenična greška uzrokovala nepravilnu presudu, Apelaciono

⁴³ Ibid. pasusi 12-17.

⁴⁴ *Eckle protiv Njemačke*, presuda od 15.07.1982.god., Serija A, br. 51 (1983), 5 EIIR 1, pasus 73, citira *Deweer protiv Belgije*, (žalba br. 6903/75) presuda od 27.02.1980. god. pasus 46.

⁴⁵ Vidi Ovey i White, „Jacobs & White: Europska konvencija o ljudskim pravima“ pasus 161 (četvrto izdanje 2006.god.) („Zaštita prema članu 6. počinje od momenta optuženja lica za počinjenje krivičnog djela.“).

⁴⁶ Vidi *Tužilac protiv Fatmira Limca i dr.*, br. IT-03-66-A, drugostepena presuda, 27.09.2007.god., pasus 10 (objašnjava dužnost žalbenog vijeća da primjenjuje ispravne prave standarde i razmotri relevantna činjenična utvrđenja pretresnog vijeća); vidi također *Tužilac protiv Marka Skrobića*, br. X-KRZ-07/480, drugostepena presuda, 17.07.2009.god., pasusi 14-15; *Tužilac protiv Mirka Todorovića i Miloša Radića*, *supra*, pasusi 87-88.

vijeće uvažiti će žalbu podnesenu u skladu sa članom 299. stav 1. ZKP BiH, u kojoj se tvrdi da je činjenično stanje pogrešno i nepotpuno utvrđeno.“⁴⁷

43. Kao inicijalno pitanje, kako ističe i pretresno vijeće, optuženi nije pružio nikakve dokaze u smislu da su mu upućivane prijetnje, da je bio pod prisilom ili da je bio ucijenjen, odnosno da su mu istražitelji dali bilo kakva obećanja ili ga maltretirali dok je bio u pritvoru.⁴⁸ Također, nije bilo nikakvih dokaza o nesposobnosti optuženog za vrijeme ispitivanja zbog čega on eventualno ne bi mogao razumjeti ili odreći se svojih prava.⁴⁹ Ni ovom vijeću optuženi nije predočio nikakve dokaze s tim u vezi. Napominjemo da kada podnosilac žalbe ističe određenu tvrdnju koja se temelji na informacijama koje nisu uvrštene u dokaze, njegova je dužnost da na neki način potkrijepi svoje tvrdnje. Optuženi u žalbenom postupku iznosi samo mnoštvo nepotkrijepljenih tvrdnji, što je nedovoljno.

44. Žalbeno vijeće konstatuje da je pretresno vijeće ispravno utvrdilo da su izjave optuženog date dobrovoljno. Teret dokazivanja u pogledu dobrovoljnosti i odsustvu bilo kakve prisile leži na Tužilaštvu.⁵⁰ Iako ovo vijeće u ovom trenutku ne treba odlučivati o razini dokaza potrebnih za ispunjenje ove obaveze Tužilaštva u smislu dokazanosti optužbi, kao što su dovoljni dokazi, jasni i uvjerljivi dokazi ili dokazi van razumne sumnje, u konkretnom slučaju Tužilaštvo je van razumne sumnje dokazalo da su izjave optuženog bile date dobrovoljno.

45. Činjenica da je optuženi bio saslušan šest puta te da su saslušanja trajala satima ne upućuje automatski na zaključak da su njegove izjave bile date pod prisilom. „Pitanje opresivnosti postupanja . . . ovisi o brojnim faktorima, a kategorije tih faktora nisu iscrpne.“⁵¹ Dobro je poznato da „izjave date pod prisilom, silom ili prijevarom ili opresivnim postupanjem koje iscrpljuje koncentraciju i ... slobodnu volju osumnjičenog. . . [i koje] slabi [] otpor čime je osumnjičenom onemogućeno da razmišlja“ može predstavljati takvo opresivno postupanje koje izjavu koja proizlazi iz takvog postupanja čini nepouzdanom.⁵² Faktori koje treba uzeti u obzir uključuju „karakteristike lica koje daje izjavu, trajanje ispitivanja. . . način obavljanja ispitivanja.

⁴⁷ *Tužilac protiv Miloša Stupara i dr.*, br. X-KRŽ-05/24, drugostepena presuda, 09.09.2009.god., pasusi 325-330.

⁴⁸ Presuda pasusi 128, 139. Činjenice koje se cijene u razmatranju okolnosti davanja iskaza se navode u predmetu *Tužilac protiv Mile Mrksića i dr.*, br. IT-95-13/1-T, Pretresno vijeće, „Odluka vezano za korištenje izjava optuženog“, 09.10.2006.god., pasus 28, te uključiti pitanje volje optuženog, odnosno da li je iskaz dat pod prisilom, iznuden ili je bio predmetom druge nepriličnosti.

⁴⁹ Presuda u pasusu 125.

⁵⁰ Vidi *Tužilac protiv Zejnila Delalića i dr.*, br. predmeta IT-96-21-T, Pretresno vijeće, „Odluka po zahtjevu Zdravka Mucića za izuzimanjem dokaza“, 02.09.1997.god., pasusi 42, 48.

⁵¹ *Tužilac protiv Zejnila Delalića i dr.*, *supra*, u pasusu 66.

⁵² Ibid.

. . . [i] predviđene sadržaje poput osvježanja ili odmora između dijelova ispitivanja.“⁵³ Dob i zrelost lica također su faktori koje treba razmotriti, jednako kao i upoznatost lica s policijskim odnosno pravosudnim sistemom.⁵⁴

46. Čak i da je optuženi predočio neku vrstu dokaza u prilog svojim tvrdnjama, nesporno je, a kako je objašnjeno u nastavku, da je svaka od njegovih šest izjava uzeta pod uvjetima koji se mogu okarakterizirati kao neposredni i pravični, i gdje su istražitelji pazili na potrebe optuženog.

(i) Trajanje ispitivanja

47. Prije svega, iz transkripata saslušanja i iskaza g. Grahama, kojima je pretresno vijeće poklonilo vjeru,⁵⁵ jasno proizlazi da saslušanja nisu neopravdano dugo trajala. Optuženom je svaki put bila ponuđena hrana, piće i pauze, a tokom pauza optuženom nisu postavljana pitanja. Sva ispitivanja su trajala jedno razumno vrijeme i odvijala su se tokom redovnog radnog vremena, a ne recimo u sred noći. Saslušanje dana 19.08.2002. godine trajalo je četiri i po sata, uključujući i sat vremena pauze za ručak, pauzu za „još jednu čašu“ vode i pauzu od petnaest minuta.⁵⁶ Saslušanje 21.01.2004. godine trajalo je otprilike tri sata.⁵⁷ Saslušanje 23.05.2004. godine trajalo je oko šest i po sati, uključujući i trideset minuta pauze za ručak, zatim pauzu od dvadeset pet minuta, te na kraju još jednu pauzu od petnaest minuta.⁵⁸ Optuženi je tokom ovog saslušanja odbio ponuđenu hranu.⁵⁹

48. Ispitivanje 27.05.2004. godine trajalo je tri i po sata, sa pauzom od četrdeset minuta za ručak i trideset minuta pauze u određenom periodu nakon ručka.⁶⁰ U jednom trenutku nakon prve pauze, g. Graham je optuženom rekao: „Ako želite pauzu u bilo kojem trenutku ili kafu, samo recite.“⁶¹ Ispitivanje 29.10.2004. godine je trajalo šest sati, sa nekoliko pauza, uključujući i polusatnu pauzu za ručak i dodatnih pola sata pauze kasnije u popodnevnim satima.⁶² Tužilac McCloskey je pazio na potrebe optuženog, rekavši pred kraj ispitivanja da će sve „završiti

⁵³ Ibid. pasus 67.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Presuda u pasusu 128.

⁵⁶ 19.08.2002.god., transkript pasusi 1, 28, 59.

⁵⁷ Zbog pokvarenog uređaja za snimanje, zabilježen je samo dio saslušanja. Vidi „Informativni izvještaj“ Alistair Graham-a od 23.01.2004.god.

⁵⁸ Transkript od 23.05.2004.god. pasusi 1, 19, 42, 64, 77.

⁵⁹ Transkript od 23.05.2004.god. pasus 64.

⁶⁰ Transkript od 27.05.2004.god. pasusi 1, 9, 20-21.

⁶¹ Transkript od 27.05.2004.god.pasusi 15, 20, 39, 64-65.

⁶² Transkript od 29.10.2004.god. pasusi 1, 14, 20, 63, 66.

prilično brzo“ jer „ljudi postaju umorni.“⁶³ Posljednje ispitivanje, 08.11.2004. godine, trajalo je oko tri sata i petnaest minuta, sa dvije pauze, jednom od deset minuta i drugom polusatnom.⁶⁴ Pred kraj ovog ispitivanja, tužilac McCloskey uvida da je optuženi umoran i prekida ispitivanje. Međutim, pitao je optuženog ako bi mu mogao pomoći s lokacijama na karti, s čime se optuženi složio.⁶⁵

49. I u drugim predmetima je utvrđeno da dugotrajna ispitivanja ne predstavljaju automatski ambijent prisile. U predmetu *Tužilac protiv Delalića*,⁶⁶ vijeće je zauzelo stav da ispitivanje u trajanju od skoro pet sati, provedeno od strane pet lica koji su naizmjenice postavljali pitanja optuženima, od kojih je jedan bio „jako umoran“ na kraju ispitivanja, nije opresivno. Vijeće zaključuje da čak i ako je optuženi bio umoran na kraju ispitivanja, nije bilo dokaza da mu je time „oduzeta sposobnost donošenja racionalnih odluka“; zapravo se može reći, a s obzirom na njegove psihofizičke sposobnosti, dob i ponašanje, i s obzirom da mu je bilo ponudeno osvježenje i prilika za odmor, da dokazi upućuju na zaključak da je on imao „potpunu kontrolu i vladao situacijom.“⁶⁷

(ii) Iznošenje istine

50. Nadalje, pouka optuženom o njegovoj dužnosti iznošenja istine ne predstavlja prisilu.⁶⁸ Optuženom je nesumnjivo više puta rečeno da treba govoriti istinu, a ne ono što istražitelji žele da čuju. Tokom ispitivanja 19.08.2002. godine u Sjevernoj Karolini, odmah nakon što je optuženi upoznat sa svojim pravima prema pravilima Tribunala, tužilac McCloskey obavještava optuženog da će mu postavljati pitanja, „a najvažnije je da govorite istinu. Ne želimo da dajete odgovore zato što mislite da je to ono što Tribunal želi da čuje. Mi samo želimo istinu. Da li to razumijete?“⁶⁹ Optuženi je odgovorio potvrdno.⁷⁰ Tokom ispitivanja 27.05.2004. godine u Hagu, kada je optuženi imao poteškoća da se prisjeti šta se dogodilo na određeni dan, g. Graham je

⁶³ Transkript od 29.10.2004.god. pasus 65.

⁶⁴ Transkript od 08.11.2004.god. pasusi 1, 14, 33, 48.

⁶⁵ Transkript od 08.11.2004.god. pasus 45.

⁶⁶ *Tužilac protiv Delalića, supra*, u pasusima 64-70.

⁶⁷ *Ibid.* u pasusima 69-70.

⁶⁸ Podnesak odbrane str. 3.

⁶⁹ Transkript od 19.08.2002.god. na str. 9.

⁷⁰ Transkript od 19.08.2002.god. na str. 9.

rekao „Razumijem“ i „Samo želim utvrditi šta se tačno dogodilo i utvrditi istinu. Ako to sad ne možemo učiniti, nema veze.“⁷¹

51. Na početku ispitivanja 08.11.2004. godine, nakon što se optuženi složio da je lagao istražiteljima prilikom jednog od prethodnih ispitivanja u cilju zaštite druge osobe, tužilac McCloskey je pitao optuženog, „Da li razumijete da morati reći cijelu istinu? Ne možete lagati ni o kome. Nemojte izmišljati nešto zato što mislite da mi to želimo čuti. Ne štite nikoga lažima. Da li to razumijete?“⁷² Optuženi je odgovorio potvrdno i složio se da kaže cijelu istinu.⁷³

52. U žalbenom postupku, optuženi nije skrenuo pažnju ovog vijeća na bilo koji slučaj u kojem ovakva vrsta iskrenog savjeta predstavlja prisilu, niti je vijeće utvrdilo postojanje takvih situacija. U nedostatku bilo kakvog pritiska ili neke druge taktike od strane istražitelja, isticanje važnosti da optuženi govori istinu ne predstavlja prisilu, već mu štaviše pomaže da izbjegne krivično gonjenje zbog davanja lažne izjave.⁷⁴

(iii) Obećanja, nagrade, poticaji/prinuda

53. Treće, optuženom nisu data nikakva obećanja, nagrade ili poticaji, niti je optuženi bio pod pritiskom da razgovara s istražiteljima, a nema ni dokaza da su optuženom bile upućene ikakve prijetnje, niti da je bio premlaćivan, maltretiran ili prisiljavan na bilo šta na bilo koji način.

54. Nasuprot stavu optuženog, njegove tvrdnje vezano za obećanja o odlasku u Australiju nisu potkrijepljene ni na koji način.⁷⁵ G. Graham je to jasno naznačio prilikom ispitivanja 21.01.2004. godine, obraćajući se optuženom, „Mi Vam isto tako nikada nismo obećali da nećete biti procesuirani, već smo Vam rekli da bi Vas mogli [nerazumljiv dio] optužiti ukoliko to odlučimo učiniti. Da li je to u skladu s onim što ste Vi razumjeli?“ U svom odgovoru, optuženi je izjavio: „Da.“⁷⁶

55. Dokazi zapravo pokazuju da su uposlenici MKSJ-a bili obzirni prema optuženom i postupali su s njim na pravičan i neposredan način. Na primjer, na kraju ispitivanja dana

⁷¹ Transkript od 27.05.2004.god. na str. 15.

⁷² Transkript od 08.11.2004.god. na str. 2.

⁷³ Transkript od 08.11.2004.god. na str. 2-3.

⁷⁴ Transkript od 19.08.2002.god. na str. 9.

⁷⁵ Transkript od 08.11.2004.god. na str. 2-3.

⁷⁶ Transkript od 21.01.2004.god. na str. 3.

27.05.2004. godine, g. Graham navodi da će prekinuti ispitivanje pošto se čini da je optuženi umoran.⁷⁷ G. Graham je tada upitao optuženog da li je on bio zadovoljan načinom na koji je ispitivanje vođeno, a optuženi je rekao: „Da, apsolutno“. G. Graham je također pitao optuženog da potvrdi da li je bio „instruiran, pod prijetnjom ili usmjeravan šta da kaže“, a optuženi je odgovorio „Ne“. Nakon toga g. Graham je pitao optuženog da potvrdi da nije bilo „prijetnji, obećanja ili poticaja za odgovore“ koje je dao, i optuženi je odgovorio „Ne“, nije bilo „prijetnji ili poticaja“.⁷⁸

56. Tokom ispitivanja 29.10.2004. godine, kojem je prisustvovao i branilac optuženog advokat Eugene O'Sullivan, optuženi je izjavio da je spreman reći istražiteljima cijelu istinu.⁷⁹ Tužilac McCloskey je zatim upitao optuženog da li razumije da neće biti data nikakva obećanja niti jamstva o tome šta će učiniti Tužilaštvo, a optuženi je odgovorio, „Da“.⁸⁰ Tužilac McCloskey je također rekao optuženom, „Da li razumijete da je sve što sada tražim od Vas istina bez ikakvih obećanja“, a optuženi je potvrdno odgovorio.⁸¹ Dakle ova tvrdnja je neosnovana.

57. Optuženi također tvrdi da je u presudi u paragrafu 163. pogrešno utvrđeno da odbrana nije dala nikakve dokaze o maltretiranju.⁸² Također, tvrdi da je odbrana na suđenju pokušala uvesti četrnaest odluka MKSJ-a, od kojih se u svakoj nalaže 24-satni nadzor optuženog u njegovoj ćeliji, u periodu od mjesec dana, ali pretresno vijeće nije dopustilo uvođenje ovog dokaza.⁸³

58. U paragrafu 163. presude, pretresno vijeće obrazlaže da je jedini dokaz koji je u ovom pogledu dostavila odbrana bio dopis MKSJ-a kojim se potvrđuje da je optuženi bio u svojstvu osumnjičenog u vrijeme kada je davao izjave i da je pritvoren u Pritvorsku jedinicu UN u Hagu dana 7. aprila 2005.godine. Pretresno vijeće također pojašnjava da iako je optuženom omogućeno dodatno vrijeme da pribavi dokaze u prilog svojim tvrdnjama o navodnom maltretiranju, takvi dokazi nikada nisu dostavljeni. Nadalje, pretresno vijeće pojašnjava da su izjave optuženog uzete prije nego mu je određen pritvor (odnosno dok je još uvijek imao

⁷⁷ Transkript od 27.05.2004.god. na str. 20.

⁷⁸ Transkript od 27.05.2004.god. na str. 21.

⁷⁹ Transkript od 29.10.2004.god na str. 2.

⁸⁰ Transkript od 29.10.2004.god na str. 2.

⁸¹ Transkript od 29.10.2004.god na str. 2.

⁸² Podnesak odbranc str. 3.

⁸³ Podnesak odbranc str. 3.

svojstvo osumnjičenog, a ne optuženog), te da je branilac optuženog tvrdio da je 24-satni nadzor započeo nakon pritvaranja optuženog u MKSJ-u.⁸⁴

59. U žalbenom postupku, optuženi je predočio četrnaest odluka u vezi sa 24-satnim nadzorom. Žalbeno vijeće je razmotrilo predmetne odluke, koje su po prirodi nalozi kojima se ukazuje na razloge za nadzor. Vijeće konstatuje da čak i da su ove informacije bile predočene tokom glavnog pretresa, iste svejedno nisu od bilo kakvog značaja. Kao što navodi pretresno vijeće, nadzor se odvijao nakon što je optuženi dao izjave, tako da nije mogao imati bilo kakav utjecaj na dobrovoljnost tih izjava. Dakle, čak i da je odbrana pokušala uvesti ove odluke u dokaze na glavnom pretresu, iste svejedno ne bi bile relevantne.

(iv) Ostale okolnosti

60. Štaviše, nema dokaza o bilo kakvim utjecajima u bilo kojem trenutku na volju optuženog. Nema dokaza da je spremnost optuženog da govori uzrokovana konzumiranjem droge ili alkohola, odnosno bilo kakvim fizičkim ili duševnim oboljenjem ili bolešću. Također, nema dokaza da je optuženi povodljiva osoba koja se lako može izmanipulirati na davanje izjave ili određenih komentara. Zapisnik zapravo pokazuje da se radi o iskusnoj, inteligentnoj i mudroj osobi s izvanrednim pamćenjem za činjenice i detalje, koji je tokom rata bio vojno lice a nakon toga putovao i živio izvan Bosne i Hercegovine.⁸⁵

61. Svi dokazi upućuju na to da je odluka optuženog da razgovara s istražiteljima donesena promišljeno, da je na pitanja odgovarao na jasan i logičan način, te da kada nije imao odgovor na pitanje, tako je naveo i istražiteljima. Njegov osjećaj kontrole tokom ispitivanja ogleda se u činjenici da je istražiteljima dao lažne informacije u vezi sa svojim učešćem kako bi im se dodvorio, i uskratio im informacije u vezi s krivičnim radnjama njegovih prijatelja.

62. Osim toga, ispitivanja su provedena na način da se izbjegnu nejasnoće, tako što je optuženi ispitivan od strane samo jedne osobe u određenom periodu, i samo su dvije osobe radile ispitivanja. Nadalje, ne postoje tvrdnje da je tokom ispitivanja neko od istražitelja ikada vikao na optuženog, lupao po stolu, pokazivao vatreno oružje, ili izvršio bilo koju drugu radnju u cilju zastrašivanja optuženog, već su, a kako proizlazi iz transkripata i iskaza g. Grahama, ispitivanja vršena u smirenoj i opuštenoj atmosferi.

⁸⁴ Presuda u pasusu 163.

(v) Zaključak

63. Shodno navedenom, na osnovu razloga navedenih u prethodnom tekstu a u vezi okolnosti ispitivanja, jasno je da je optuženi dobio odgovarajuća upozorenja i da je svoje iskaze dao dobrovoljno uz puno razumijevanje svojih prava.⁸⁶

2. Pretno vijeće se pravilno oslonilo na iskaze optuženog

64. Također, optuženi tvrdi da je pretno vijeće pogriješilo oslanjajući se na njegove izjave koje je naknadno povukao.⁸⁷ Ispitivanjem presude utvrđeno je da je pretno vijeće cijenilo iskaze s dužnom pažnjom, pojedinačno i u njihovoj međusobnoj vezi, u cilju ocjene njihove dokazne vrijednosti. Imajući u vidu prethodne potvrđne ocjene njihove valjanosti, predmetni iskazi se ne mogu zanemariti, s obzirom da njihov sadržaj daje dosta pojedinosti o inkriminiranim događajima koje mogu biti poznati jedino samom počiniocu. Međutim, iskazi sami po sebi ne mogu predstavljati jedini dokaz na kojemu se temelji osuđujuća presuda, što konkretno ovdje nije slučaj, kako se u žalbi neosnovano navodi.

65. Nasuprot tome, preispitivanje presude ukazuje na odluku pretnog vijeća da prihvati dijelove izjava optuženog kao vjerodostojne i dovoljne kao osnov za osuđujuću presudu ukoliko su potkrijepljeni „nezavisnim dokazima na osnovu kojih bi se mogla utvrditi vjerodostojnost“.⁸⁸

66. Uvidom u spis utvrđeno je da je pretno vijeće raspolagalo značajnim brojem dokaza u cilju potvrde iskaza optuženog. Naime, pretno vijeće je saslušalo iskaze četrdeset jednog svjedoka tužilaštva⁸⁹ i svjedočenja dvadeset šest svjedoka MKSJ-a.⁹⁰ Također se oslonilo na izjave date uposlenicima MKSJ-a od strane sljedećih svjedoka: svjedok A-7 (T-917), A-28 (T-

⁸⁵ Vidi *Tužilac protiv Zejnila Delalića i dr.*, *supra*, pasus 67.

⁸⁶ S obzirom na navedeno, vijeće odbija tvrdnje optuženog da se presuda ne može temeljiti na njegovim izjavama. Optuženi tvrdi da su izjave pribavljene kršenjem odredbi člana 77. stav 2. i 3. ZKP-a, koje propisuju da se „odluka suda ne može temeljiti na iskazu osumnjičenog“ ukoliko je prilikom ispitivanja korištena sila ili prijetnje. Podnesak odbrane na str 3. Kao što je prethodno detaljno objašnjeno, takve tehnike nikada nisu bili korištene tokom ispitivanja.

⁸⁷ Podnesak odbrane str. 8.

⁸⁸ Presuda u pasusu 158.

⁸⁹ Ibid. u pasusu 9.

⁹⁰ Vidi MKSJ svjedoke A-1, A-7, A-12, A-19, A-26, A-29, A-31, A-32, A-47, Jetvo Bogdanović, Zlatan Čelanović, Miroslav Deronjić, Dražen Erdemović, Mile Janjić, Mitar Lazarević, Slobodan Mijatović, Marko Milošević, Miloš Mitrović, Dr. Radivoje Novaković, Dragan Obrenović, Vinko Pandurević, Slavko Perić, Dr. Gavrić Popović, Cvjetin Ristanović, P-6, Ostoja Stanišić.

981), Dragan Obrenović (T-984), Rešid Sinanović (1081), Nazif Avdić (T-1082), Aziz Husić (T-1083) i Hasib Ibišević (T-1084).

67. Pretresno vijeće je također razmatralo izvještaj vještaka Butler Richard-a (T-813), Manning Dean-a (T-830 i T-833) i Kathryn Barr (T-931 i T-932) kao i izvještaje Maloney USNIS (CD-565a), Kloosterman (CD P563 a & b), de Koeijer (CD P756a & B --- T-834) i De Bruyen (T-939). Pretresno vijeće je također cijenilo Izvještaj generalnog sekretara UN-a Generalnoj skupštini – „Pad Srebrenice“ (T-1086) i Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ o obilasku lica mjesta na dan 31.8.2004.god. Također, u dokaze su uvedeni izvještaji o nestalim osobama iz MKSJ-a (T-834) i MKCK-a (T-1111), Spisak službeno identificiranih žrtava PIP (T-1114) i izvještaji o hirurškoj obradi iz bolnice u Milićima.

68. Osim toga, pretresno vijeće je cijenilo različite dnevnik uključujući Dnevnik dežurnog Zvorničke brigade (T-20), Inženjerijska četa Zv.brg. - nalozi za vozila za mjesec juli 1995.god. (T-52), naloge za vozila Zvorničke brigade (T-40 i T-1098), u Milićima (T-736) i bolničku evidenciju pacijenata u Milićima (T-743). Pretresno vijeće se u svojim nalazima također oslanjalo na određene utvrđene činjenice.⁹¹

69. Prvostepeno vijeće je također cijenilo i oslonilo se na materijale vezane uz određene sporazume o priznanju krivice postignute pred MKSJ-om. Konkretno, pretresno vijeće je cijenilo Presudu o kazni i Izjavu o činjenicama Momira Nikolića (T-868) i Sporazum o izjašnjanju o krivici Dragana Obrenovića od 20.05.2003. godine (T-985).

70. Imajući u vidu navedene brojne informacije, žalbeno vijeće konstatuje da je pretresno vijeće bilo u mogućnosti dostatno potkrijepiti izjave optuženog i na taj način cijeniti ih kao pouzdane. Optuženi ne tvrdi da je ovakvo utvrđenje neosnovano već da je njegovih šest predraspravnih izjava nepouzdana. Stoga, budući da se ocjena pretresnog vijeća smatra osnovanom, a podržana je i zapisnikom, navodi optuženog su neosnovani i stoga se odbacuju.

3. Izjave koje je optuženi dao istražiteljima vezano za masovne grobnice

71. Slično kao i sa gore istaknutim argumentima u pogledu saslušanja koja su obavili uposlenici MKSJ, optuženi tvrdi da izjave koje je dao istražiteljima vezano za masovne grobnice

⁹¹ Vidi, npr., utvrđene činjenice br. 63 kao što se navodi na str. 146 presude, utvrđene činjenice br. 65 kao što se navodi na str. 156 presude i utvrđene činjenice br. 66 kao što se navodi na str. 157 presude.

na području oko Srebrenice, kao i istražni izvještaji, nisu trebali biti prihvaćeni kao dokazni materijal.⁹² Optuženi tvrdi da je “bio iskorišten” jer mu istražitelji za vrijeme obilaska lica mjesta nisu stavili lisice na ruke, što ga je navodno navelo da pomisli kako on nije osumnjičeni.⁹³ Optuženi nadalje navodi da istražni izvještaji sadrže nepravilnosti jer on istražiteljima nije rekao ništa, niti je mogao identifikovati bilo koju od masovnih grobnica pošto nije iz tog područja, te da su izvještaji neprihvatljivi jer su sačinjeni nakon posjete samo na osnovu sjećanja.⁹⁴ Optuženi tvrdi da je u toku suđenja uložio “prigovor” tako što je unakrsno ispitao istražitelje o razlozima zbog kojih su mu stalno postavljali ista pitanja.⁹⁵

72. Izjave optuženog o masovnim grobnicama pojavile su se kao dokazi prilikom svjedočenja g. Graham-a i g. Bruce Bursik-a, istražitelja MKSJ; u izvještaju o obilascima lica mjesta sa optuženim⁹⁶; i u ispitivanjima optuženog od 29. oktobra 2004. godine i 8. novembra 2004. godine.⁹⁷ Konkretno, radi se o sljedećim dokazima: g. Graham je svjedočio da je u ljeto 2004. godine optuženi hronološkim redoslijedom pokazao njemu i g. Bursik-u lokacije o kojima je bilo riječi prilikom ispitivanja, uključujući i lokacije masovnih grobnica.⁹⁸ Obišli su mjesto blizu Lažeta, gdje su se nalazile dvije masovne grobnice⁹⁹; mjesto blizu Crvene brane¹⁰⁰; područje pored deponije smeća i rijeke Drine¹⁰¹; kao i područje u blizini Vojne ekonomije Branjevo.¹⁰² Nije bilo prigovora na ovo svjedočenje. Fotografije svih ovih lokacija uvedene su u dokaze bez prigovora.¹⁰³ Izvještaj g. Graham-a o obilasku lica mjesta skupa sa optuženim i g. Bursik-om, od 31. avgusta 2004. godine, također je uvršten u dokaze bez prigovora.¹⁰⁴ Nadalje, kao što je navedeno gore u tekstu, nije bilo prigovora na prihvatanje izjava optuženog od 29. oktobra 2004. godine i 8. novembra 2004. godine u dokaze. Čak i da je optuženi uložio prigovore na bilo koji

⁹² Žalbeni podnesak odbrane na str. 2.

⁹³ Žalbeni podnesak odbrane na str. 2.

⁹⁴ Žalbeni podnesak odbrane na strana. 2, 6, 9.

⁹⁵ Žalbeni podnesak odbrane na str. 6.

⁹⁶ Vidi dokaz T-19.

⁹⁷ Vidi dokaze T-17 i T-18.

⁹⁸ Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 3:32:34 do 3:33:51, 3:39:49 do 3:40:46, 16:57 do 18:46, 4:00:50 do 4:01:06; Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:13:21 do 2:16:41.

⁹⁹ Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 3:49:09 do 3:52:46.

¹⁰⁰ Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 3:56:30 do 3:57:07. Vidi presudu, u para. 509.

¹⁰¹ Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 3:59:14 do 3:59:32.

¹⁰² Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 4:02:03 do 4:02:27.

¹⁰³ Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007. od 4:06:24 do 4:06:37.

¹⁰⁴ Dokaz T-19; vidi Iskaz Alistair Grahama od 27. novembra 2007, od 4:11:10 do 4:11:58.

od ovih dokaza, takvi prigovori ne bi bili uvaženi s obzirom da su svi ovi dokazi relevantni i dokazuju ulogu optuženog u pogubljenjima.¹⁰⁵

73. Izvještaj od 31. avgusta 2004. godine sadrži detalje o cjelokupnom obilasku lica mjesta, od ponedjeljka, 16. avgusta 2004. godine, do četvrtka, 18. avgusta 2004. godine. Tog ponedjeljka, g. Graham i g. Bursik sastali su se sa optuženim na aerodromu u Sarajevu; g. Graham “je upoznao optuženog sa njegovim pravima i jasno mu stavio do znanja da ona važe u svakom trenutku kada se govori o obilascima lica mjesta ili događajima iz 1995. godine” te da on “ne smije diskutovati o predmetu za vrijeme obroka ili tokom ‘pauza.’”¹⁰⁶

74. G. Bursik je svjedočio da se nakon obilaska lica mjesta vratio na to područje kako bi potvrdio da su lokacije koje je naveo optuženi, a koje prethodno nisu bile poznate MKSJ-u, zaista grobnice.¹⁰⁷ G. Bursik je u svom iskazu naveo da im je optuženi pokazao “prilično veliki broj” lokacija za koje se ispostavilo da nisu grobnice.¹⁰⁸ G. Bursik je takođe svjedočio da optuženi nije imao lisice prilikom obilaska jer se u to vrijeme nije nalazio u pritvoru, a pored toga optuženi i on su imali dobar odnos tako da nije bilo potrebe za vezivanje optuženog lisicama.¹⁰⁹

75. U toku ispitivanja od 29. oktobra 2004. godine, optuženi je priznao da je g. Graham-u i Bruce Bursik-u pokazao grobnice koje zapravo nisu postojale, nadajući se da će “dobiti neke privilegije” zbog svog sudjelovanja, te da zna da je pogriješio kada je to učinio.¹¹⁰ Optuženi je o ovome detaljnije govorio prilikom ispitivanja od 8. novembra 2004. godine, kada je rekao da je odveo g. Graham-a i g. Bursik-a na lokaciju u blizini brane u Petkovcima premda tamo nije bilo grobnica, te da je to učinio kako bi pomogao sebi i olakšao svoju situaciju, a znao je, kako prilikom ispitivanja tako i u vrijeme kada im je pokazao tu lokaciju, da je to što je učinio pogrešno.¹¹¹

76. Shodno tome, svi ovi dokazi koji su govorili o ulozi optuženog u događajima oko Srebrenice uzeti su kao relevantni, a pretresno vijeće je pravilno postupilo kada ih je prihvatilo. Nadalje, kao što je to istaklo pretresno vijeće, dokazi da je optuženi obmanuo istražitelje

¹⁰⁵ Optuženi tvrdi da izvještaj nije trebao biti prihvaćen jer nije sačinjen neposredno nakon obilaska lica mjesta, a mi odbacujemo tu tvrdnju. Optuženi ničim nije potkrijepio svoj argument da su prihvatljivi samo oni dokumenti koji su sačinjeni u vrijeme nekog događaja.

¹⁰⁶ Dokaz T-19 na str. 1.

¹⁰⁷ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:16:41 do 2:18:01.

¹⁰⁸ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:44:25 do 2:45:17.

¹⁰⁹ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:48:38 do 2:49:58.

¹¹⁰ Transkript od 29. oktobra 2004. na str. 66.

¹¹¹ Transkript od 8. novembra 2004. na str. 7.

pokazali su da je on koristio obrazac prevare kako bi ometao istragu i da nije pokazao kajanje za zločine koje je počinio.¹¹²

77. Sljedeća tvrdnja optuženog odnosi se na njegovo prepoznavanje kuće u blizini škole u Grbavcima, iz koje je telefonirao, te činjenice da se sjetio da je broj telefona 592-029.¹¹³ Optuženi tvrdi da je pretresno vijeće pogriješilo jer je “apsolutno nemoguće” da se optuženi mogao sjetiti broja telefona s obzirom na protek vremena.¹¹⁴ Međutim nije bilo greške. U presudi se citira izjava koju je optuženi lično dao istražiteljima MKSJ, 23. maja 2004. godine, gdje je objasnio da se nakon pogubljenja zatvorenika, 18. jula, vratio u štab, a vojni policajac Božo Božić je otišao u Orahovac, komanda brigade bila je u kontaktu sa Orahovcem, nakon pogubljenja je izdata naredba da se u Orahovcu uspostavi telefonska linija radi komunikacije, i “ukoliko se dobro sjećam broj tog telefona je bio 592-010.”¹¹⁵ Pored toga, g. Bursik je prepoznao knjigu dežurnog oficira koja je izuzeta iz Zvorničke brigade kao i ime optuženog uz odgovarajući broj telefona 592-029.¹¹⁶

78. Isto tako je neosnovana tvrdnja da optuženi za istražitelje nije identifikovao kuću.¹¹⁷ G. Bursik je svjedočio da je optuženom pokazao fotografiju škole u Grbavcima i okolnih kuća, sačinjenu iz zraka, a optuženi je zaokružio neke kuće.¹¹⁸ G. Bursik je zatim otišao na to područje i pronašao tu kuću, ali to nije bila jedna od kuća koje je optuženi zaokružio.¹¹⁹ G. Bursik se sastao sa osobom koja je rekla da je 592-029 bio broj telefona njegove kuće u kojoj je živio u julu 1995. godine.¹²⁰ Prilikom obilaska lica mjesta, g. Bursik je pitao optuženog za ovo neslaganje, a optuženi je priznao da je kuća koju je g. Bursik pronašao zapravo kuća u kojoj je koristio telefon.¹²¹ Prema tome, dokazi o prepoznavanju kuće od strane optuženog i o broju telefona su pravilno prihvaćeni.

¹¹² Presuda pasus 727.

¹¹³ Presuda pasus 480.

¹¹⁴ Žalbeni podnesak odbrane na str. 9.

¹¹⁵ Transkript od 23. maja 2004. na str. 74.

¹¹⁶ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 1:41:37 do 1:55:07. Vidi takođe dokaz T-1 (fotografija relevantne stranice knjige dežure).

¹¹⁷ Žalbeni podnesak odbrane na str. 9.

¹¹⁸ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 1:55:49 do 1:57:36.

¹¹⁹ Vidi iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:53:48 do 2:55:33.

¹²⁰ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:02:50 do 2:05:37.

¹²¹ Iskaz Bruce Bursika od 28. novembra 2007. od 2:54:19 do 2:55:33.

B. PRAVO OPTUŽENOG DA IZNESE ODBRANU NIJE POVRIJEĐENO (ČLAN 297. STAV 1 TAČKA D) ZKP)

1. Predmet protiv optuženog procesuiran je u razumnom roku.

79. Optuženi tvrdi da je prekršeno njegovo pravo na “brzo i pravično suđenje” predviđeno članom 6. EKLJP i članom 13. ZKP jer je on uhapšen u Sjedinjenim Državama 2002. godine a “postupak je još uvijek bio toku”, ali ne krivicom optuženog.¹²² U članu 6. stav 1. EKLJP pod nazivom “Pravo na pravično suđenje,” navodi se da “svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ustanovljenom na osnovu zakona.” Slično predviđa i član 13. stav 1. ZKP pod nazivom “Pravo na suđenje bez odlaganja,” gdje se navodi da optuženi “ima pravo da u najkraćem razumnom roku bude doveden pred Sud i da mu bude suđeno bez odlaganja.”

80. Ova tvrdnja je neosnovana jer je optuženom bilo suđeno u roku od dvije godine od datuma podizanja optužnice. Dana 02.07.2003. godine, Okružni sud Središnjeg okruga Sjeverne Karoline osudio je optuženog na odsluženje zatvorske kazne po dvije tačke imigracione prevare. Optuženi je prebačen u MKSJ tek 7. aprila 2005. godine, gdje je u sklopu tekućeg predmeta zadržan u pritvorskoj jedinici UN-a u Holandiji, a vlasti Bosne i Hercegovine stavile su optuženog u pritvor tek 11. juna 2007. godine. Dana 20. jula 2007. godine, protiv optuženog je podignuta optužnica koja je potvrđena 27. jula 2007. godine, a izmijenjena je 4. marta 2009. godine. Pretresno vijeće je donijelo presudu 13. oktobra 2009. godine, a javno je objavilo 16. oktobra 2009. godine.

81. Potrebno je istaći da je prilikom usmenog iznošenja argumenata u žalbenom postupku, branilac priznao da se vrijeme koje je optuženi proveo u Sjedinjenim Državama, vezano za posebne optužbe za imigraciju, nije računalo u “razumni rok” za njegovo suđenje. Optuženi nije na primjer dokazivao, vodeći se predmetima ESLJP, zbog čega dvije godine ne predstavljaju razuman rok. Uistinu, iz predmeta ESLJP proizilazi da procesuiranje predmeta u roku od dvije godine od dana podizanja optužnice ne predstavlja povredu člana 6. EKLJP. Shodno tome, zaključujemo da je vremenski rok za suđenje optuženom u ovom predmetu bio razuman, posebno u svjetlu složenosti i obimnosti dokaza protiv njega.

¹²² Žalbeni podnesak odbrane na str. 1-2.

2. Navodi u vezi sa članom 3. ZKP

82. Optuženi generalno tvrdi da je pretresno vijeće ne samo propustilo da primijeni član 3. ZKP pod nazivom “Pretpostavka nevinosti i *In Dubio Pro Reo*,” već je ponašanje pretresnog vijeća bilo u “direktnoj suprotnosti” sa tim članom. Član 3. stav 2. ZKP, kojeg optuženi citira, u potpunosti predviđa da “[s]umnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, Sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.” Kao i sa drugim tvrdnjama, optuženi nije primijenio ovaj navod na neku konkretnu odluku pretresnog vijeća. U nedostatku takve primjene, ovaj Sud ne može cijeniti ovu tvrdnju, te se ona odbacuje.

C. PRESUDA NIJE ZASNOVANA NA DOKAZIMA KOJI NE MOGU PREDSTAVLJATI OSNOV ZA PRESUDU (ČLAN 297. STAV 1. TAČKA I ZKP)

1. Pretresno vijeće je pravilno prihvatilo dio iskaza svjedoka A-50

83. Optuženi ovdje tvrdi da je pretresno vijeće izvelo pogrešne zaključke na osnovu posrednih dokaza i oslonilo se na izjavu navodnog nepostojećeg zaštićenog svjedoka A-50, koji je kasnije povukao svoju izjavu.¹²³

84. Zbog argumenta koji u pogledu ove tvrdnje zaista ima smisla — a radi se o tome da nepostojeća osoba nije mogla povući izjavu — Sud istu odbacuje. Iz Aneksa presude je vidljivo da je Sud uvažio prijedlog Tužilaštva za prihvatanjem iskaza svjedoka A-50 koji je dat u predmetu *Tužilac protiv Blagčjevića*, MKSJ br. IT-02-60-T, a ta odluka je sadržana u povjerljivom Aneksu presude. Iskaz svjedoka A-50 razmatran je na početku presude, u pasusu 72. U tom dijelu pretresno vijeće objašnjava da je prije svjedočenja svjedok A-50 dobio “sva potrebna upozorenja i informacije branioca” o načinu na koji njegov iskaz može biti korišten. Pretresno vijeće je uvidjelo da je nakon ovog postupka, svjedok A-50 povukao dio svoje izjave. Iz ovog razloga, Sud navodi da se povučeni dio iskaza “neće koristiti u ovoj presudi” a da će ostali dijelovi biti korišteni kao direktni dokazi, ali ne kako bi potkrijepili dokaze koje je

¹²³ Žalbeni podnesak odbranc na str. 4.

optuženi dao u svojim izjavama. Slijedom toga, ovaj navod se odbacuje u dijelovima gdje pretresno vijeće nije razmatralo povučene izjave svjedoka A-50.

2. Presretnuti razgovori su pravilno prihvaćeni kao dokazi

85. “Presretnuti razgovori” kao dokazi sastoje se od direktnog svjedočenja operatera i lica koja su nadzirala presretnute razgovore, uz transkripte presretnutih radio veza.¹²⁴

86. Optuženi tvrdi da je prvostepeno vijeće pogriješilo kada je u dokaze uvelo presretnute razgovore, smatrajući da nije utvrđena ni njihova vjerodostojnost ni pouzdanost. On konkretno smatra da (1) iskazi zaštićenih svjedoka A-23 i A-24 nisu pažljivo analizirani; (2) vrijeme i porijeklo su uzeti kao nešto što se podrazumijeva; (3) ne postoje zapisi koji bi se uporedili s transkriptima; (4) transkripti su manjkavi u smislu da nisu identifikovana sva lica koja su govorila, neki su pogrešno zapisani, a postoje i različiti transkripti za iste razgovore; (5) nije predočen nikakav iskaz vještaka kojim bi se potvrdilo da se zaista radi o transkriptima presretnutih razgovora; i (6) pretresnom vijeću nije dostavljeno dovoljno informacija da bi se utvrdila pouzdanost.¹²⁵

87. Tužilac odgovara da je argument optuženog neosnovan, jer je pretresno vijeće dalo “ispravno i valjano” obrazloženje za svoju odluku o prihvatanju u dokaze. Tužilac dalje naglašava da, s obzirom da optuženi nije prigovorio prihvatanju ovih dokaza, trebalo bi se smatrati da se od tog pitanja odustalo.¹²⁶

88. Pretresno vijeće je zaključilo da su presretnuti razgovori kao dokazi pouzdani i relevantni. Nakon što je razmotrilo iskaze sedam svjedoka, pretresno vijeće je cijenilo da, iako su u nekim situacijama uhvaćeni samo dijelovi razgovora zbog vrste prijenosa i geografskog područja, postupci koje su primijenili operateri za presretanje osigurali su tačnost i vjerodostojnost transkripata.¹²⁷ Pretresno vijeće je zaključilo da su ovi dokazi poslužili da “potkrijepe i razjasne događaje iz jula 1995.”¹²⁸ Naglašavamo da optuženi nije postavio pitanje relevantnosti u pogledu bilo kojeg od ovih dokaza.

¹²⁴ Vidi dokaze T-53, T-54.

¹²⁵ Podnesak odbrane, str. 4-5.

¹²⁶ Podnesak optužbe pasusi 29, 31.

¹²⁷ Presuda, pasus 80 i 667.

¹²⁸ *Ibid.* pasus 80.

89. Nakon uvida u spis, vijeće zaključuje da su presretnuti razgovori kao dokazi u dovoljnoj mjeri vjerodostojni i pouzdani, te da su zaključci pretresnog vijeća o ovom pitanju opravdani i tako potkrijepljeni dokazima da je vijeće presretnute razgovore pravilno prihvatilo kao dokaze.

(a) Utvrđivanje vjerodostojnosti

90. Da bi se utvrdila vjerodostojnost “potrebno je da predlagač koji nudi neki dokument za uvođenje u dokaze, dostavi dokaz koji je dovoljan da potkrijepi zaključak da taj dokument predstavlja ono što predlagač tvrdi da jeste.”¹²⁹

91. Dokazi upućuju na to da je šest svjedoka dalo iskaz o metodama koje su primjenjivane u sačinjavanju transkripata koji predstavljaju presretnute razgovore kao dokaze.¹³⁰ Ti svjedoci su objasnili da su bili pripadnici specijalne jedinice zadužene za presretanje i tonsko zapisivanje razgovora koje su putem radio veze vodili oficiri VRS iz određenih jedinica.¹³¹ Oni su na osnovu tonskih zapisa ovih razgovora sastavljali transkripte¹³² u bilježnicama koje im je vojska obezbijedila.¹³³ Na koricama bilježnice bio je naznačen datum početka upisivanja u bilježnicu, naznaka o radio uređaju koji je korišten, a nekada i referentni broj komande čete.¹³⁴ Ispisane bilježnice su držane u oficirskom sefu¹³⁵ godinama i svjedok A-23 ih je nadzirao do 1998. Nekada tokom 1998.g. ili 1999.g., bilježnice su dostavljene MKSJ.¹³⁶

92. Svjedoci iz jedinice za presretanje razgovora identifikovali su bilježnice koje je koristila njihova jedinica i specifične korice tih bilježnica.¹³⁷ Transkripcije iz bilježnica sadrže vrijeme početka razgovora, kanal na kojem je nađen, frekvenciju, i učesnike u razgovoru, ako su

¹²⁹ McCormick o dokazima, gore navedeno na str. 390.

¹³⁰ Vidi Dokaze T-53 i T-54.

¹³¹ Vidi npr., Iskaz svjedoka A-22 od 15. januara 2008. od 4:07:13 do 4:07:42 i 4:16:40 do 4:17:10; Iskaz svjedoka A-5 od 16. januara 2008. od 37:39 do 39:27 i 43:03 do 44:38 i 48:02 do 49:12; i Iskaz svjedoka A-24 od 21. januara 2008. od 1:32:35 do 1:35:20 i 1:45:40 do 1:45:54.

¹³² Vidi npr., Iskaz svjedoka A-22 od 15. januara 2008. od 4:21:38 do 4:22:20; i svjedoka A-6 od 16. januara 2008. od 16:21 do 16:44; i svjedoka A-5 od 16. januara 2008. od 49:32 do 50:00.

¹³³ Vidi Iskaz svjedoka A-5 od 16. januara 2008. od 1:12:28 do 1:12:42; i svjedoka A-24 od 21. januara 2008. od 1:59:15 do 2:00:23.

¹³⁴ Vidi Iskaz svjedoka A-24 od 21. januara 2008. od 2:06:17 do 2:06:27, 2:06:59 do 2:07:20 i 2:07:41 do 2:09:30.

¹³⁵ Ibid. od 1:53:10 do 1:53:28 i svjedok A-23 od 21. januara 2008. od 46:42 do 47:53.

¹³⁶ Vidi Iskaz svjedoka A-23 od 21. januara 2008. od 1:06:05 do 1:09:07.

¹³⁷ Vidi Iskaz svjedoka A-10 od 15. januara 2008. od 3:30:55 do 3:32:04, 3:33:33 do 3:35:44 i 3:47:29 do 3:47:49; Svjedok A-22 od 15. januara 2008. od 4:25:51 do 4:26:25; Svjedok A-6 od 16. januara 2008. od 18:17 do 20:20; Svjedok A-5 od 16. januara 2008. od 50:53 do 52:15 i 53:32 do 56:48; i svjedoka A-24 od 21. januara 2008. od 1:51:15 do 1:52:08 i 2:10:33 do 2:11:19.

poznati.¹³⁸ Svjedoci su takođe identifikovali transkripcije iz bilježnica, jer su bile pisane njihovim rukopisom, a neke su sadržavale čak i njihov paraf.¹³⁹

93. Postoji i iskaz vještaka Tužilaštva, Richarda Butlera, u kojem navodi da je uvjeren da su transkripcije autentične. Prema njegovom iskazu, da nije bio toliko uvjeren u to, transkripcije ne bi ni unosio u svoj izvještaj. Gospodin Butler je takođe posvjedočio da je upoznat s porijeklom tog materijala i načinom na koji je MKSJ došao do njega. Prema njegovom iskazu, u početku je bio krajnje skeptičan u pogledu tih informacija, te da je tek nakon što je taj materijal bio podvrgnut “izuzetno rigoroznom procesu provjere” — pri čemu su informacije iz presretnutih razgovora bile potkrijepljene vojnom dokumentacijom zaplijenjenom od Zvorničke i Bratunačke brigade i njihovih jedinica – zaključio da su te transkripcije autentične.¹⁴⁰

94. Stoga, u situaciji kada su pojedinci identifikovali dokumente kao transkripcije razgovora koje su oni lično presreli, i kada su sadržaj tih transkripcija, uključujući datum, vrijeme, frekvenciju, kanal i lica uključena u razgovor, bili potkrijepljeni događajima na terenu, pretresno vijeće opravdano zaključuje da je vjerodostojnost transkripcije dovoljno provjerena.¹⁴¹

(b) Pouzdanost

95. Kao što je već navedeno, optuženi takođe tvrdi da ovi dokazi nisu pouzdani. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze šestorice svjedoka iz jedinice za presretanje razgovora, u vezi sa procedurama koje su primjenjivane kako bi se osigurala tačnost transkripcija. Prema

¹³⁸ Iskaz svjedoka A-22 od 15. januara 2008. od 4:18:02 do 4:18:16 i 4:26:29 do 4:26:48; i svjedoka A-24 od 21. januara 2008. od 1:51:14 do 1:52:08.

¹³⁹ Vidi Iskaz svjedoka A-10 od 15. januara 2008. od 3:46:08 do 3:51:18; Svjedok A-22 od 15. januara 2008. od 4:26:50 do 4:27:56, 4:36:09 do 4:36: 52 i 4:38:26 do 4:38:58; Svjedok A-6 od 16. januara 2008. od 18:13 do 20:20; i svjedok A-5 od 16. januara 2008. od 53:05 do 55:10 i 1:04:36 do 1:05:13. S obzirom na navedeno, neosnovan je navod optuženog da je za provjeru vjerodostojnosti potreban ekspert. U predmetu *Tužilac protiv Popovića i dr.*, Predmet br. IT-05-88-T, raspravno vijeće II, “Odluka o prihvatljivosti presretnutih komunikacija,” 7. decembar 2007.g., pasus 44-45, raspravno vijeće smatra da je važno to što je tužilaštvo pokazalo rukom ispisane bilježnice sa razgovorima koje su presreli operateri za presretanje, “koji su prepoznali svoj rukopis i posvjedočili da su oni transkribovali te razgovore u bilježnice.”

¹⁴⁰ Svjedočenje Richarda Butlera od 18. marta 2007. od 2:28:30 do 2:31:25.

¹⁴¹ Vjerodostojnost se može utvrditi direktnim ili dokazima na osnovu indicija. U ovom predmetu, informacije sadržane u presretnutim razgovorima mogu se koristiti ne samo da bi potkrijepile iskaz, nego i da posredno potvrde vjerodostojnost. Vidi *McCormick o dokazima, gore navedeno* na str. 393. Vidi *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina, gore navedeno*, Predmet br. IT-08-91-T, Raspravno vijeće II, “Odluka kojom se odbija zahtjev Stanišića za izuzimanje snimljenih presretnutih razgovora,” 16. decembar 2009., pasus 15, 16, 18 (“Pretresno vijeće prihvata da je u slučaju kada svjedok može prepoznati svoj glas na snimku presretnutog razgovora, i ukoliko ne postoje suprotni dokazi, moguće u dovoljnoj mjeri utvrditi vjerodostojnost presretnutog razgovora”; iskaz koji takođe može biti korišten u svrhu utvrđivanja vjerodostojnosti relevantnih presretnutih dokaza obuhvata: mjesto odakle su telefonski razgovori prisluškivani, identitet osoba čiji telefoni su prisluškivani, sistem koji je korišten za snimanje razgovora i lanac čuvanja izvornih traka koje sadrže presretnute razgovore).

svjedočenju, nakon što je razgovor bio presretnut i tonski zabilježen, zapis je preslušavan i transkribovan.¹⁴² Ukoliko neka riječ ili dio razgovora nisu bili jasni, zapis je iznova preslušavan kako bi se utvrdio tačan sadržaj razgovora. Ako je i nakon tog postupka razgovor i dalje bio nejasan, drugi operateri iz jedinice su pomagali u razjašnjenju tog dijela razgovora. Konačno, ukoliko se neki dio razgovora ne bi mogao dešifrovati, to bi se obilježilo upitnikom, zagradama, s tri tačke, ili riječima “nerazgovjetno” ili “ne čuje se”.¹⁴³

96. Radio operateri su svjedočili da shvataju koliko je važna tačnost njihovih transkripcija. Oni su znali da će informacije koje su prikupljali biti proslijeđene Komandi koja će se na njih oslanjati.¹⁴⁴ Zato su bili veoma pažljivi prilikom sastavljanja transkripcija.¹⁴⁵ Kada bi se bilježnice sa transkripcijama popunile, odlagali bi ih u sef,¹⁴⁶ u kojem ih je kasnije svjedok A-23 čuvao i održavao do 1998.g.¹⁴⁷ Prema svjedočenju svjedoka A-23, u periodu dok su bilježnice bile pod njegovim nadzorom, u njima nisu vršene bilo kakve izmjene ili prepravke.¹⁴⁸

97. Iako optuženi smatra da je pretresno vijeće trebalo pažljivije analizirati te dokaze, s obzirom da su uvedeni kroz svjedočenje dva zaštićena svjedoka, od kojih su oba bili pripadnici neprijateljske vojske, on ne tvrdi da su bilježnice bile izmijenjene ili falsifikovane, niti da je sadržaj na bilo koji način krivotvoren. Optuženi ne dovodi u pitanje ni kredibilitet četvoro

¹⁴² Vidi Iskaz svjedoka A-10 od 15. januara 2008. od 3:29:27 do 3:29:34; Svjedok A-22 od 15. januara 2008. godine od 4:21:37 do 4:22:20; Svjedok A-5 od 16. januara 2008. od 49:32 do 50:01; i svjedok A-24 od 21. januara 2008. od 1:46:52 do 1:47:50.

¹⁴³ Vidi iskaz svjedoka A-10 od 15. januara 2008. od 3:38:25 do 3:40:33; Svjedok A-22 od 15. januara 2008. od 4:30:54 do 4:31:33, 4:32:14 do 4:32:57, i 4:46:17 do 4:46:23; Svjedok A-6 od 16. januara 2008. od 23:43 do 25:07; Svjedok A-5 od 16. januara 2008. od 57:03 do 57:58; i svjedok A-24 od 21. januara 2008. od 1:49:22 do 1:50:30.

¹⁴⁴ Kao što je navedno u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, br. IT-98-33-T, Presuda Pretresnog vijeća od 2. avgusta 2001., pasus 105, “[p]risluškivanje razgovora neprijatelja predstavljalo je standardnu vojnu praksu koju su primjenjivale obje strane u sukobu, sa ciljem otkrivanja planova i pokreta suprotne strane, kako bi se mogle preduzeti preventivne akcije.” Vidi takode predmet *Tužilac protiv Brđanina*, br. IT-99-36-T, Pretresno vijeće II, “Odluka po ‘Prigovoru na prihvatanje presretnutih razgovora kao dokaza,’” koji je uložila odbrana od 3. oktobra 2003., pasus 53 (došli smo do zaključka da presretnuti razgovori za vrijeme oružanog sukoba, tj., prisluškivanje telefonskih razgovora neprijatelja ne potpadaju pod izuzimanje predviđeno Pravilom 95 MSKJ [koje propisuje da dokazi pribavljeni metodima koji ozbiljno “dovode u sumnju” njihovu vjerodostojnost ili čije bi prihvatanje “ozbiljno narušilo” integritet postupka nisu prihvatljivi]).

¹⁴⁵ Vidi Iskaz svjedoka A-10 od 15. januara 2008. od 3:40:34 do 3:41:30; Svjedok A-22 od 15. januara 2008. od 4:29:54 do 4:30:50 i 4:31:34 do 4:32:11; Svjedok A-6 od 16. januara 2008. od 25:11 do 26:31; Svjedok A-5 od 16. januara 2008. od 58:01 do 58:57 i 1:11:23 do 1:11:39; i svjedok A-23 od 21. januara 2008. od 1:16:41 do 1:17:52 i 1:18:34 do 1:20:43.

¹⁴⁶ Vidi Iskaz svjedoka A-5 od 16. januara 2008. od 1:12:28 do 1:12:42; Svjedok A-23 od 21. januara 2008. od 47:01 do 47:52; i svjedok A-24 od 21. januara 2008. od 1:53:10 do 1:53:29.

¹⁴⁷ Vidi Iskaz svjedoka A-23 od 21. januara 2008. od 46:28 do 47:53, 1:05:42 do 1:06:22, i 1:09:09 do 1:10:00.

¹⁴⁸ Ibid. od 1:06:04 do 1:07:17.

svjedoka koji su svjedočili o tačnosti bilježnica. Treba naglasiti da je MKSJ zaključio da je ova vrsta transkripcije pouzdana i prihvatljiva.¹⁴⁹

98. Pored autentičnosti, g. Butler se takode bavio pitanjem pouzdanosti presretnutih razgovora.¹⁵⁰ Konkretno, g. Butler je svjedočio da su u ovom predmetu presretnuti razgovori pouzdani, u smislu da je Armija BiH posjedovala materijal i tehničke mogućnosti da do njih dode.¹⁵¹

99. Konačno, svaka manjkavost u dokazima — kao što je situacija kada se u transkriptima ne identifikuje osoba koja vodi razgovor, ili kada zapis koji je osnova transkripcije nije prihvaćen kao dokaz — tiče se njihove snage, a ne prihvatljivosti.¹⁵² Ne postoji pravilo prema kojem se prihvataju samo savršeni dokazi; zapravo, “bilo bi neobično kada se ne bi uočile određene razlike u iskazima . . . različitih svjedoka u pogledu događaja koji su se odigrali . . . prije mnogo godina.”¹⁵³

¹⁴⁹ Pretresna i žalbena vijeća MKSJ godinama se bave pitanjem prihvatljivosti presretnutih razgovora. Vidi *Brdanin, gore navedno*, pasus 65, 68 (gdje je zaključeno da su dokazi pribavljeni kao rezultat prisluškivanih telefonskih i telefaks linija Radovana Karadžića, koje je optužba ponudila kao pomoć pri utvrđivanju činjenica na kojima je zasnovana optužnica protiv optuženog, relevantni i imaju dokaznu vrijednost). Vidi generalno odluke o prihvatljivosti presretnutih razgovora donesene 16. decembra 2003., 14. juna 2004., i 19. jula 2004. u predmetu *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, br. IT-02-54-T. Vidi takode predmet *Tužilac protiv Karadžića*, br. IT-95-5/18-T, Odluku Pretresnog Vijeća o “Zahjevu optuženog za izuzimanjem presretnutih razgovora,” od 30. septembra 2010. godine (odluku da dokaze u vidu presretnutih razgovora, čak i ukoliko su oni pribavljeni kršenjem važećeg domaćeg prava, ne treba automatski isključiti iz prihvatanja u dokaze, ukoliko optuženi nije utvrdio da bi prihvatanje presretnutih razgovora u dokaze ozbiljno narušilo integritet postupka); *Tužilac protiv Stanišića i Župjanina, gore navedno*, predmet br. IT-08-91-T, Raspravno vijeće, “Odluka kojom se odbija zahtjev Stanišića za izuzimanje snimljenih presretnutih razgovora,” 16. decembar 2009 (kojom je utvrđena prihvatljivost presretnutih razgovora koji su prethodno prihvaćeni u predmetima *Brdanin* i *Milošević*); i *Tužilac protiv Pcpovića i dr., gore navedeno* (gdje je odlučeno da su presretnuti razgovori VRS prihvatljivi jer su oni, ukupno gledajući, “prima facie vjerodostojni”).

¹⁵⁰ Iskaz Richarda Butlera od 17. marta 2008. od 22:25 do 24:56.

¹⁵¹ Iskaz Richarda Butlera od 17. marta 2007. od 24:57 do 25:56.

¹⁵² Vidi *Tužilac protiv Blagčevića i Jokića*, predmet br. IT-02-60-T, Pretresno vijeće I, Odjel A, “Odluka o uvrštavanju presretnutih materijala u dokaze,” 18. decembar 2003. godine, pasus 14 (gdje je objašnjeno da Smjernice za prihvatanje dokaza pozivaju strane da imaju u vidu “razliku između *prihvatljivosti* materijalnih dokaza i *težine* koja se pridaje prihvaćenim materijalnim dokazima na osnovu principa slobodne ocjene dokaza.”); i *Tužilac protiv Pcpovića i dr., gore navedeno* u pasusu 74-77 (gdje je zaključeno da je optužba pokazala da su presretnuti razgovori u ukupnosti *prima facie* relevantni i imaju dokaznu vrijednost, da će osporavanje presretnutih razgovora od strane odbrane igrati ulogu u ocjenjivanju konačne težine pojedinačnih presretnutih razgovora, te da će Sud u konačnici morati utvrditi relevantnost i dokaznu vrijednost svakog presretnutog razgovora, imajući u vidu sve dokaze u pogledu vjerodostojnosti i pouzdanosti). Doktrina slobodne ocjene dokaza sadržana je članu 15. ZKP BiH.

¹⁵³ *Tužilac protiv Pcpovića i dr., gore navedeno*, u pasusu 42. Vidi *Blagčević i Jokić, gore navedeno*, pasus 25 (gdje se ističe da nijedna strana nije dužna uložiti “savršene dokaze”; naprotiv, primjenjivaće se “pravilo o najkvalitetnijem dokazu”, što znači da će se pretresno vijeće pouzdati u najkvalitetniji raspoloživi dokaz u datim okolnostima).

100. U situaciji kada je utvrđena autentičnost i pouzdanost presretnutih razgovora, zaključuje se da ih je pretresno vijeće pravilno prihvatilo kao dokaze i osnovano se na njih oslonilo prilikom donošenja presude.

D. PRETRESNO VIJEĆE JE PRAVEDNO I NEPRISTRASNO PRESUDILO U OVOM PREDMETU

101. Optuženi tvrdi da pretresno vijeće nije postupilo kao nepristrasan presudilac, nego je jednostavno prihvatilo osnove optužnice prije provođenja bilo kakvog dokaznog postupka.¹⁵⁴ U potvrdu navedenog, optuženi ukazuje na fusnotu br. 139 iz presude, na kraju paragrafa 197., koja govori o tome kada se može izvesti zaključak o postojanju namjere.

102. Fusnota 139 sadrži citate iz predmeta *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*,¹⁵⁵ *Tužilac protiv Nikolića*,¹⁵⁶ i sa *Suđer-ja Bruni Teschu i još dvcjici ("predmet Zyklon B")*.¹⁵⁷ Kao što je navedeno u zagradaama u fusnoti, ovi predmeti su citirani jer razmatraju okolnosti pod kojima se može zaključiti postojanje namjere za izvršenje genocida. Izgleda da se tvrdnja optuženog zasniva na činjenici da se prva dva navedena predmeta odnose na pregled optužnice, i u oba slučaja su optužnice potvrđene. To ne predstavlja osnovu za tvrdnju da je pretresno vijeće prihvatilo optužnicu prije provođenja dokaznog sudskog postupka. Stoga se ovaj prigovor odbija.

II. POGREŠNO ILI NEPOTPUNO UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE (ČLAN 299. ZKP BIH)

103. Standard koji žalbeno vijeće treba primijeniti prilikom preispitivanja navodno pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja jeste utemeljenost.

104. Žalbeno vijeće će prilikom razmatranja navodno pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja utvrditi da li bi jedan objektivni sud koji presuđuje u činjeničnim pitanjima došao do tog zaključka izvan razumne sumnje. Neće svaka činjenična greška biti razlog da žalbeno vijeće

¹⁵⁴ Žalbeni podnesak na str. 6.

¹⁵⁵ *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmet broj. IT-95-S-R61 i IT-95-18-R61, Pretresno vijeće, "Pregled optužnice u skladu sa Pravilom 61 Pravidnika o postupku i dokazima," 11. juli 1996., u para. 94.

¹⁵⁶ *Tužilac protiv Dragana Nikolića*, predmet br. IT-94-2-R61, Pretresno vijeće, "Pregled optužnice u skladu sa Pravilom 61 Pravidnika o postupku i dokazima," 20. oktobar 1995., u para. 34.

ukine presudu, nego samo ona greška koja je uzrokovala nepravilnu presudu što se kvalifikuje kao krajnje nepravičan ishod sudskog postupka, kao u slučaju kada je optuženi osuđen usprkos nedostatku dokaza o biću krivičnog djela.

105. Prilikom utvrđivanja da li je zaključak pretresnog vijeća bio opravdan žalbeno vijeće će krenuti od načela da se ne treba olako upuštati u narušavanje činjeničnog stanja koje je utvrdilo pretresno vijeće. Žalbeno vijeće ima na umu, kao opšte načelo da je zadatak da sasluša, provjeri i odmjeri dokaze izvedene na glavnom pretresu prvenstveno u diskrecionoj nadležnosti pretresnog vijeća. Stoga žalbeno vijeće mora iskazati određeno uvažavanje u pogledu činjeničnog stanja koje je utvrdilo pretresno vijeće.

106. Žalbeno vijeće može vlastitim nalazom zamijeniti utvrđenje pretresnog vijeća samo ako jedan objektivni sud koji presuđuje u činjeničnim pitanjima ne bi mogao donijeti takvu presudu, kada dokazi na koje se oslanjalo pretresno vijeće ne bi mogli biti prihvaćeni od strane bilo kojeg objektivnog suda ili kada je ocjena dokaza “potpuno pogrešna”.

107. U odnosu na neposredne i posredne dokaze Ustavni sud BiH naglašava da dokazivanje činjenica putem posrednih dokaza nije samo po sebi u suprotnosti sa načelom pravičnog suđenja, u skladu sa članom 6. stav 1. EKLP.¹⁵⁷ Međutim, dokazanost činjenice putem posrednih dokaza mora se utvrditi izvan svake razumne sumnje, gdje mora postojati čvrsta i logična povezanost tako da činjenični zaključak pretresnog vijeća bude jedini mogući zaključak na osnovu dokaza. Kriterij koji se primjenjuje jeste razumna sumnja. Vrlo rijetko se činjenica može dokazati izvan svake sumnje. Svakako, kao kada se sastave svi dijelovi neke slagalice, ponekad posredni dokazi mogu biti uvjerljiviji od svjedočenja neposrednog očevica koje može biti podložno varljivosti ljudske percepcije.

A. NAVODI ODBRANE U POGLEDU ČINJENIČNOG STANJA UZ KRATAK OSVRT APELACIONOG VIJEĆA

108. Žalbeni prigovori odbrane se po osnovu pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja u najkraćem mogu svesti na vrlo uopšteno osporavanje svih bitnih činjeničnih utvrđenja u pogledu učešća optuženog u inkriminiranim radnjama za koje je oglašen krivim uz tvrdnju o navodnom nedostatku dokaza.

¹⁵⁷ *Suđer je Bruni Teschu i još dvojici (“Predmet Zyklon B”)*, Komisija UN-a za ratne zločine, Izvještaji o suđenjima ratnim zločincima (1947), tom I na str. 102.

¹⁵⁸ M.Š., AP-661/04 (Ustavni sud BiH), Odluka o prihvatljivosti i meritumu od 22. aprila 2005. godine, para. 36.

109. Vijeće će analizirati jedan po jedan žalbeni prigovor u okviru ovog žalbenog osnova, razlažući ih i grupišući po pojedinim činjeničnim cjelinama, obzirom da to žalba čini na jedan površan i neselektivan način, te u određenim segmentima dolazi do preklapanja različitih žalbenih osnova.

110. U najvećem dijelu žalba odbrane samo paušalno navodi da za određeno utvrđenje ne postoje dokazi, bez ikakvog dodatnog objašnjenja, potkrijepljujućih argumenata ili dokaza u prilog svojih tvrdnji. U ostalom dijelu se površno ukazuje na neke dokaze, navodeći da je neshvatljivo da je pretresno vijeće iste prihvatilo, odnosno da nije došlo do zaključka koji sugeriraju odbrana. Umjesto da konkretno navede navodnu pogrešku, iznese uvjerljive i potpune argumente zbog čega jedan objektivan sud koji presuđuje u činjeničnim pitanjima ne bi došao do takvih utvrđenja, žalba se koristi bombastičnim i nepreciznim tvrdnjama, koje po svom kvalitetu odgovaraju više polovičnim komentarima nego žalbenim prigovorima i kao takvi teško da zadovoljavaju i minimalne standarde koji bi omogućili meritorno ispitivanje pobijane odluke.

111. Apelaciono vijeće naglašava, da bi se utvrdilo pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, odbrana mora dodatno ukazati na konkretne dokaze na koje se oslanjalo pretresno vijeće, kao i na obrazloženje pretresnog vijeća, i pritom jasno pokazati zbog čega je činjenični zaključak pretresnog vijeća bio neopravdan. U slučajevima kada to ne uradi, odbrana zapravo samo izražava drugačije viđenje činjenica i ponovno zastupa stajalište zauzeto na samom suđenju. S obzirom da se u žalbenom postupku uvažavaju činjenični zaključci pretresnog vijeća, žalbeno vijeće neće ocjenjivati stajališta koja su strane zauzele na glavnom pretresu, nego će samo razmatrati argumente kojima se ukazuje na neopravdanost činjeničnih zaključaka pretresnog vijeća. Svojim propustom da ukaže i pojasni zbog čega su činjenični zaključci pretresnog vijeća neopravdani, odbrana nije na pravi način pokrenula ovo pitanje u žalbenom postupku¹⁵⁹.

112. Dodatno, slijedom prakse Haškog tribunala utemeljene na članu 25 Statuta se ne nalaže žalbenom vijeću da obrazloži svoje odluke kao što to mora učiniti pretresno vijeće. U sistemu koji je po svojoj biti kontradiktoran, kakav se primjenjuje na Međunarodnom sudu, tijelo koje odlučuje razmatra predmet na temelju iznesenih argumenata strana. Dakle, na stranama je da svoju argumentaciju iznesu na jasan, logičan i iscrpan način, kako bi žalbeno vijeće moglo izvršiti svoju zadaću na efikasan i ekspeditivan način. Ne može se od žalbenog vijeća očekivati da detaljno razmatra stavove strana ako su oni nerazumljivi, protuslovni ili neodređeni, ili ako

očigledno pate od drugih formalnih nedostataka. No, u svakom slučaju, žalbeno vijeće je obavezno obezbijediti da optuženi uživa pravično sudenje¹⁶⁰.

113. U tom smislu, Vijeće je i pored paušalnih i očigledno manjkavih žalbenih navoda u cilju pravičnog postupanja, pristupilo svestranoj analizi činjeničnih utvrđenja prvostepene presude i njihove dokazne osnovanosti i zaključilo da su ona opsežno potkrijepljena dokazima, te time i opravdana, ali će u nastavku presude imajući u vidu odredbe člana 306. ZKP BiH, iznijeti samo kratke argumente u prilog svoje odluke.

1. Standard potkrijepljenosti izjava optuženog drugim nezavisnim dokazima

114. Sve navedeno u dijelu koji se odnosi na žalbeni osnov bitne povrede zakona je bitno za analizu učešća optuženog u izvršenju pojedinačnih inkriminacija. Vijeće je u prethodnom dijelu iznijelo detaljnu analizu o prihvatljivosti i zakonitosti iskaza datih od strane optuženog pred istražiteljima MKSJ, koji su korišteni u ovom predmetu. Odbrana tvrdi da je iskaz optuženog više puta povučen¹⁶¹, te da se još prilikom prvog ročišta održanog pred pretresnim vijećem protivila prihvatanju iskaza optuženog u ovom krivičnom postupku¹⁶². Navedene tvrdnje su u cjelosti netačne. Naime, Apelaciono vijeće je izvršilo uvid u snimak ročišta kada su prezentirani sporni materijalni dokazi, iz kojeg jasno proizilazi da se odbrana na pitanje predsjedavajućeg vijeća o ulaganju svih iskaza datih od strane optuženog do kraja 2004. godine, izjašnjava da nema primjedbi¹⁶³.

115. Prvostepeno vijeće je sa posebnom pažnjom i brižnošću cijenilo ove iskaze, kako zasebno tako i dovodeći ih u vezu sa drugim dokazima, kako bi se provjerila njihova dokazna snaga. Predmetni iskazi uz prethodnu afirmativnu ocjenu njihove zakonitosti, ne mogu biti zanemareni, obzirom da sadržajno iznose mnoštvo detalja o inkriminiranim događajima, koje može poznavati samo njihov učesnik. Međutim, oni sami po sebi ne mogu biti jedini dokaz na kojem bi bila zasnovana osuđujuća presuda, što u konkretnom i nije bio slučaj, a kako to žalba sasvim neosnovano potencira.

¹⁵⁹ Todorović i dr., drugostepena presuda broj X-KRŽ-07/382 od 23.01.2009. godine, para. 94.

¹⁶⁰ Kunarac i dr, Presuda žalbenog vijeća od 12.6.2002. godine, paragraf 43.

¹⁶¹ Žalbeni podnesak odbrane strana 6.

¹⁶² Navodi odbrane sa sjednice Apelacionog vijeća održane 21.10.2010. godine

¹⁶³ Glavni pretres u predmetu Trbić, ročište održano 27.11.2007. godine.

116. Apelaciono vijeće nalazi da je pobijana presuda pravilno u ocjeni istinitosti navoda optuženog njegove iskaze podvrgavala drugim nezavisnim kontrolnim dokazima ili jakim indicijama, odnosno preispitivala utemeljenost svakog pojedinog navoda vezanog za određena činjenična utvrđenja, kroz druge posredne ili neposredne dokaze. U stvaranju mozaika dešavanja i učešća optuženog u svakoj konkretnoj inkriminaciji vijeće je tražilo čvrstu i logičnu povezanost tako da činjenični zaključak o njegovoj krivici bude jedini mogući zaključak.

117. Za izvršenje pojedinih krivičnopравnih radnji osim iskaza optuženog nije postojao direktan dokaz, u smislu svjedočenja očevidaca, bilo iz razloga što su žrtve pobijene ili što pripadnici VRS koji su svjedočili nisu htjeli da inkriminišu optuženog, što je bilo i za očekivati. Međutim, iskazi ovih lica kao i materijalni dokazi su pomogli vijeću u stvaranju kompletne slike i utvrđivanju pojedinih detalja i slijeda dešavanja, na način da se ti bitni činjenični detalji poklapaju sa iskazima optuženog i daju mogućnost identifikovanja određenih situacija поблиže predstavljenih činjeničnim supstratom izreke napadane presude. Nakon što se provjerom potvrde sve bitne okolnosti određenog događaja koje je optuženi iznio, osim činjenice da je bio prisutan, a koje same po sebi mogu biti poznate samo nekome ko jeste bio direktni učesnik, onda je jedini logičan zaključak da su tačni i navodi optuženog u pogledu njegovog prisustva i učešća u opisanim događajima.

118. U kontekstu ocjene vjerodostojnosti činjeničnih detalja koje je optuženi iznio u svojim iskazima u fazi istrage Apelaciono vijeće je naročito cijenilo osnovanost utvrđenja pobijane presude o znanju optuženog za plan „etničkog čišćenja“, kao svjesnog i voljnog učesnika UZP-a, i našlo da ne postoji nikakva dilema u pogledu egzistentnosti ovog subjektivnog elementa na strani optuženog. Njegovo znanje proizilazi iz svih izvedenih dokaza, kao i položaja i uloge u inkriminisano vrijeme kao operativno pozicioniranog oficira u Zvorničkoj brigadi koja je brojala oko 4000 pripadnika i čija uloga je u operativnom smislu svakako bila ključna. Naime, odgovornost i zaduženja optuženog koja su proizilazila iz *de iure* položaja referenta za bezbjednost u brigadi, odnosno dežurnog operativnog oficira, su u cjelosti bila u skladu sa radnjama koje je on *de facto* poduzimao na terenu u zoni odgovornosti te brigade, i to upravo na način kako je i sam priznao.

119. Slijedom svega iznesenog Apelaciono vijeće zaključuje da su predmetni iskazi optuženog pravilno cijenjeni i da je u tom smislu pobijana presuda kod ocjene dokaza i utvrđivanja činjeničnog stanja pravilno postavila **standard potkrijepljenosti izjava optuženog drugim nezavisnim dokazima i čvrstim indicijama**, kojeg standarda se doslijedno pridržavalo u ispitivanju svakog pojedinačnog činjeničnog utvrđenja. Naime, samo za slučaj kada vijeće utvrdi

postojanje drugih dokaza ili indicija koje u svojoj ukupnosti tvore čvrst indicijalni krug koji potkrijepljuju navode optuženog i ukazuju na jedini mogući zaključak van razumne sumnje o počinjenju optuženog, ono će utvrditi njegovu krivicu. Nasuprot tome, kada ne postoje drugi potkrijepljujući dokazi osim izjave optuženog, vijeće će slijedom principa *in dubio pro reo* osloboditi optuženog za predmetne inkriminacije.

120. Navedeni standard Apelaciono vijeće podržava u cjelosti, nalazeći ga ispravnim i u skladu sa svim zakonskim načelima, a sva utvrđenja pretresnog vijeća izvedena kroz dosljednu i konzistentnu primjenu ovog standarda osnovanim, o čemu će biti dodatno riječi i u dijelu koji se odnosi na žalbu optužbe.

2. Snimci masovnih grobnica napravljeni iz zraka su pravilno prihvaćeni u dokaze

121. Optuženi smatra da su snimci (fotografije) masovnih grobnica napravljeni iz zraka uvedeni u dokaze uprkos činjenici da nisu izneseni nikakvi dokazi o tome ko je te snimke sačinio, koja oprema je korištena za njihovu izradu, i kada i kako su sačinjeni.¹⁶⁴ On ukazuje na paragraf 411. presude, u kojem se navodi da su fotografije iz zraka sačinjene približno u dane nastanka masovnih grobnica u Kozluku i Čančarskom putu, i kada su bile prekopane nakon tog datuma.¹⁶⁵

122. Optuženi nije naveo da li je uložio prigovor na uvođenje ovog dokaza, a kontrolom zapisa pokazalo se da nije.¹⁶⁶ Kao što je navedeno u prethodnom tekstu, s obzirom da prigovor ne postoji, ovo pitanje ne ulazi u domen žalbe, te ga ovo vijeće može odbaciti. Bez obzira na to, ovo vijeće ostaje kod zaključka je da su te fotografije pravilno prihvaćene kao dokazi.

123. Fotografije su dopuštene kao dokazi na osnovu dvije teorije o njihovoj relevantnosti: kao ilustracija iskaza svjedoka i kao samostalan materijalni dokaz kojim se dokazuje postojanje onoga što fotografija prikazuje.¹⁶⁷ Prema prvoj teoriji, fotografija se može prihvatiti kao dokaz na osnovu navedene teorije o relevantnosti kao sredstvo demonstracije; odnosno, njena vjerodostojnost je potvrđena ako svjedok posvjedoči da ta fotografija predstavlja pravilan i tačan

¹⁶⁴ Žalbeni podnesak odbrane na str. 7.

¹⁶⁵ Žalbeni podnesak odbrane na str. 7.

¹⁶⁶ Iskaz Deana Manninga od 16.juna 2008. od 4:54:59 do 4:55:06

¹⁶⁷ McCormick on Evidence, gore navedno u § 215; M. Brodin i M. Avery, Handbook of Massachusetts Evidence (8. izdanje 2007. godine) na str. 595, § 9.6.

prikaz relevantnih činjenica koje je svjedok lično zapazio.¹⁶⁸ “Prema ovoj teoriji, svjedok koji postavlja temelje za utvrđivanje vjerodostojnosti ne mora biti fotograf, niti je potrebno da taj svjedok na bilo koji način bude upoznat s vremenom, uslovima ili mehanizmima fotografisanja. Umjesto toga, samo je potrebno da je svjedok lično upoznat s predstavljenim činjenicama, ili sa mjestom ili predmetima koji su fotografisani.”¹⁶⁹ “[V]jerodostojnost fotografije se takođe može potvrditi na osnovu indicija koje su “dovoljne da potkrijepe zaključak da je data stvar upravo ono što njen predlagač tvrdi da jeste.”¹⁷⁰

124. Fotografije iz zraka na koje se presuda poziva pravilno su prihvaćene kao dokazi u skladu sa obje teorije. Dean Manning je svjedočio o forenzičkom procesu ekshumacije masovnih grobnica na području Srebrenice, kao i o kasnijoj analizi tijela. On je objasnio da se oslonio na fotografije napravljene iz zraka kako bi locirao masovne grobnice.¹⁷¹ Naglasio je da su neke od masovnih grobnica locirane u takvim zabitima da ih nikada ne bi pronašli da nije bilo fotografija sačinjenih iz zraka.¹⁷² Svjedok nadalje objašnjava da su ti snimci na kojima je prikazana prekopana zemlja pokazali kopanje masovnih grobnica i njihovo kasnije punjenje.¹⁷³ Snimci dalje prikazuju kako su neke masovne grobnice bile ponovo otkopane i naknadno ispunjene zemljom.¹⁷⁴ Ovaj dokaz je potkrijepljen otkrićem masovnih grobnica na tim, ustanovljenim lokacijama, i utvrđivanjem da su tijela premještena iz određenih grobnica i ponovo ukopana na drugom mjestu.¹⁷⁵ Neki od tih snimaka sačinjenih iz zraka su dodatno potvrđeni iskazima svjedoka.¹⁷⁶ Stoga, kako snimci sačinjeni iz zraka tačno predstavljaju okolnosti u vezi sa određenim masovnim grobnicama, ovaj dokaz se smatra relevantnim, vjerodostojnim i prihvatljivim.

125. Vijeće takođe naglašava da su snimke sačinjene iz zraka i drugi sudovi prihvatili i oslanjali se na njih. Vidi *Tužilac protiv Vjajadina Pcpovića i dr.*, predmet br. IT-05-88-T, presuda od 10. juna 2010.g., para. 72-75 (u kojima sud zaključuje da snimci sačinjeni iz zraka imaju dokaznu vrijednost, da su relevantni, vjerodostojni i pouzdani); *Tužilac protiv Vidcja Blagcjevića i dr.*, predmet br. IT-02-60-T, presuda, 17. januar 2005.g., fusnota 1397; i *Tužilac*

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ *Handbook of Massachusetts Evidence, gore navedeno* na str. 595-96, § 9.6.

¹⁷¹ Žalbeni podnesak na str. 7.

¹⁷² Vidi iskaz Dean Manninga od 16. juna 2008. od 45:22 do 46:09 i 1:14:49 do 1:15:14

¹⁷³ *Ibid.* od 48:50 do 49:57 i 2:12:53 do 2:14:00.

¹⁷⁴ *Ibid.* od 2:17:36 do 2:18:00 i 2:20:07 do 2:21:13

¹⁷⁵ *Ibid.* od 1:15:27 do 1:15:47, 1:47:44 do 1:49:43, 2:08:07 do 2:09:43 i 3:15:10 do 3:16:04.

¹⁷⁶ *Ibid.* od 1:45:53 do 1:46:18 i 1:57:29 do 1:58:05.

protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-T, presuda od 2. oktobra 2001.g., para. 114-223, 229-230, 238, 250, 253 i 258. Stoga ovo vijeće zaključuje da je pretresno vijeće postupilo ispravno kada je fotografije sačinjene iz zraka prihvatilo kao dokaze.

B. ČINJENIČNA UTVRĐENJA POJEDINAČNIH KRIVIČNOPRAVNIH RADNJI

126. Pretresno vijeće je pravilno izvršilo ocjenu svih relevantnih dokaza izvedenih na glavnom pretresu, kako onih od objektivnih tako i subjektivnih, cijeneći svaki dokaz ponaosob i u vezi sa ostalim dokazima, a kako mu to imperativno nalaže odredba člana 281. stav 2. ZKP BiH.

127. Pretresno vijeće se nije bilo dužno baviti svakim dokazom, već je u smislu odredbe iz člana 15. i 281. ZKP BiH izvršilo slobodnu ocjenu dokaza baveći se u prvom redu onim dokazima koji su nužni za ostvarenje svrhe ove presude, što i ovo vijeće u cjelosti podržava, smatrajući da nije nužno raspravljati baš o svakom dokazu.¹⁷⁷ Drugim riječima, ovo vijeće nalazi da je pobijana presuda pravilno koncentrisana na ispitivanje i ocjenu dokaza na kojima se zasniva ocjena da je učinjeno krivično djelo koje se optuženom stavlja na teret i o krivici optuženog.

1. Čvrsti dokazi koji povezuju optuženog s operacijom ukopa

128. Optuženi tvrdi da je prvostepeno vijeće pogriješilo kada ga je povezalo s operacijom ukopa iz jula 1995. godine. Da bi potkrijepio svoju tvrdnju, optuženi navodi da on lično nikada nije učestvovao u kovanju bilo kakvih grobnica.¹⁷⁸ Međutim, ovo vijeće nalazi da je zaključak pretresnog vijeća opravdan i potkrijepljen dokazima.

129. Učešće optuženog u ukopu pogubljenih muškaraca u inkriminisanom periodu se može posmatrati dvojako: (1) njegovo učešće u pojedinim ukopima u smislu njegovog prisustva i nadgledanja toj završnoj fazi pogubljenja i (2) njegovo učešće i doprinos kroz logističke aktivnosti i koordinaciju konkretnih radnji.

130. Prvi vid doprinosa proizilazi isključivo iz njegovog učešća kao svjesnog i voljnog učesnika UZP-a, pri čemu je nesumnjivo bio upoznat sa svim fazama realizacije svakog

¹⁷⁷ V. presudu Pretresnog vijeća I MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Darja Kordića i Marje Čerkeza*, predmet br.IT-95-14/2-T od 26.2.2001., para. 20., te presudu Žalbenog vijećau istom predmetu broj: IT-95-14/2-A od 17-12-2004., para.382.

pojedinih pogubljenja. Operacija ukopa vršena je nakon svake završene egzekucije i to po ustaljenom metodu od strane pripadnika inženjerijske čete Zvorničke brigade i bila redovan slijed u procesu pogubljenja sa svrhom prikrivanja tragova počinjenih zločina tj. *čišćenja terena*, sa kojim aktivnostima je optuženi bio apsolutno saglasan i podupirao njihovu realizaciju. On je *redovno*, u manjoj ili većoj mjeri, u toku pogubljenja ili nakon istih, nazočio ovim aktivnostima, kako je to potvrdio i u svojim iskazima, pri čemu nije morao poduzimati konkretne radnje vezane za ukope da bi njegov doprinos odnosno veza sa ukopima bila utvrđena. O ovome se pobijana presuda detaljno izjašnjava kroz svaki pojedini inkriminirajući događaj, iznoseći dokaze i iscrpnu argumentaciju.

(a) Škola u Ročeviću (deponija smetlja u Kozluku)

131. Žalbeno vijeće naglašava da je optuženi, u svom iskazu pred MKSJ dana 23. maja 2004.g. (Dokaz T-15), objasnio da je nakon završenih pogubljenja u Ročeviću bio zadužen za “organizovanje čišćenja terena”¹⁷⁹ Lice mjesta je moralo biti očišćeno kako bi se uklonili svi tragovi onoga što se desilo na toj lokaciji.¹⁸⁰ Optuženi je tvrdio da je potpukovnik Popović zahtijevao da on ode tamo.¹⁸¹ Ostao je u Ročeviću do oko 23:00 sata, odnosno dok nije završen ukop oko četrdeset do šezdeset ubijenih.¹⁸² Nakon toga se vratio u štab brigade.¹⁸³

132. Postoji iskaz koji potkrepljuje izjavu optuženog. Sreten Aćimović je svjedočio da je vidio potpukovnika Popovića u školi u Ročeviću između 13:00 i 14:00 sati¹⁸⁴ Ovaj iskaz se takođe slaže s izjavom optuženog da su potpukovnik Popović i Sreten Aćimović bili u školi kada je on (optuženi) tamo stigao u rano popodne.¹⁸⁵ Svjedok A-13 koji je bio pripadnik vojne policije Zvorničke brigade vidio je optuženog u školi u Ročeviću.¹⁸⁶ Konkretno, vidio je kako optuženi daje upute jednom pripadniku vojne policije da ne dozvoli civilima da uđu u školsko dvorište.¹⁸⁷

¹⁷⁸ Žalbeni podnesak na str. 7.

¹⁷⁹ Dokaz T-15 na str. 45

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ T-18 na str.22

¹⁸² *Ibid.* na str. 45 do 46.

¹⁸³ *Ibid.* na str. 46.

¹⁸⁴ Iskaz Sretena Aćimovića od 3. decembra 2007. godine

¹⁸⁵ Dokaz T-18 na str. 10

¹⁸⁶ Iskaz svjedoka A-13 od 12. decembra 2007. godine

¹⁸⁷ *Ibid.*

133. Treba naglasiti da se optuženi vratio u štab brigade nakon čišćenja terena, jer je bio dežurni oficir. Prema dnevniku dežurnog oficira, optuženi je prvu zabilješku unio u 23:40.¹⁸⁸ Ta zabilješka se poklapa s vremenom kada je optuženi napustio školu u Ročeviću oko 23:00 sata.

(b) Dom kulture u Pilici i Vojna ekonomija Branjevo

134. U svojoj pretpretresnoj izjavi od 23. maja 2004.g., optuženi je naveo da je Prvi bataljon tražio građevinske mašine za 17. juli. Obrenović je rekao optuženom, koji je bio dežurni oficir, da pošalje naredbu komandantu rezervnog bataljona da pomogne u čišćenju terena.¹⁸⁹

135. Svjedok A-50 je na sličan način svjedočio da je Prvi bataljon tražio “jedan utovarivač, jedan rovokopač i jedan kamion sa ceradom koji kipuje, da budu u Pilici u 8:00.”¹⁹⁰ Mašine su bile potrebne za kopanje jama za ukop ubijenih.¹⁹¹ Kao rezultat toga, optuženi je kontaktirao načelnika inženjerije (Jokića) i kapetana Miloševića, koji je bio pomoćnik komandira za logistiku, obojica iz Zvorničke brigade. Optuženi im je rekao da mašinerija treba da bude na određenoj lokaciji u određeno vrijeme.¹⁹² Svjedok A-50 je svjedočio da je narednog dana Prvi bataljon pitao da li je mašinerija bila obezbijedena i rečeno mu je da će o tome izvještaj podnijeti optuženi.¹⁹³ Ovo vijeće naglašava da su oba ova događaja unesena u dnevnik dežurnog oficira Zvorničke brigade.¹⁹⁴

136. U svojoj izjavi pred MKSJ, Vinko Pandurević potvrđuje ovaj iskaz. Prema njegovom svjedočenju, 18. jula mu je Jokić rekao da je optuženi od njega (Jokića) tražio da obezbijedi mašine za 17. juli za Pilicu.¹⁹⁵ Odgovarajući na zahtjev optuženog, mašinerija (utovarivači i rovokopači) je obezbijedena određenog dana i u određeno vrijeme.¹⁹⁶ Zapravo, i prema radnim listovima za vozila Zvorničke brigade, dva rovokopača su poslana na ekonomiju Branjevo¹⁹⁷ dana 17. jula 1995.¹⁹⁸

¹⁸⁸ Vidi dokaz T-20.

¹⁸⁹ Dokaz T-15 na str. 60-61 i 64.

¹⁹⁰ Iskaz svjedoka A-50 na 6646 (povjerljivo).

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid. na 6647.

¹⁹³ Ibid. na 6648-6649.

¹⁹⁴ Vidi dokaz T-20.

¹⁹⁵ Dokaz O-5 na 31867.

¹⁹⁶ Ibid. na 31867-31868.

¹⁹⁷ Brana u Pilici i Vojna ekonomija Branjevo nalaze se u Pilici. Tijela osoba koje su pogubljene na obje ove lokacije su prikupljena i ukopana na ekonomiji. Vidi presudi na str. 199-207.

¹⁹⁸ Vidi dokaz T-1098, str. 565-566 uz ERN 0069 5109 do 0069 5110.

137. Stoga ovo vijeće zaključuje da je, na osnovu izjava optuženog i potkrepljujućih dokaza, prvostepeno vijeće opravdano zaključilo da je optuženi organizovao, omogućio izvršenje i koordinirao ukope ubijenih osoba. Zato se navod optuženog da on ne može biti povezan s operacijom ukopa odbija kao neosnovan.

2. Dokazi vezani za DNK analizu bili su relevantni i imali dokaznu snagu u pogledu utvrđivanja identiteta i broja žrtava

138. Optuženi smatra da je pretresno vijeće pogriješilo uvođenjem DNK analize u dokaze, jer „to nema nikakve veze s optuženim” i “sasvim je nepotrebno.”¹⁹⁹ Ovo vijeće, međutim, zaključuje da je taj dokaz važan i da ima dokaznu vrijednost za predmet postupka.

139. Iz uvida u spis proizilazi da se pretresno vijeće oslonilo na dokaze koji se odnose na DNK analizu kako bi utvrdilo broj identifikovanih žrtava, jer je način na koji je ta analiza izvršena “s naučnog stanovišta najtačniji.”²⁰⁰ Žalbeno vijeće naglašava da optuženi nije objasnio na koji način se dokazi koji se ne odnose direktno na optuženog smatraju irelevantnim; niti je dokazao bilo koju osnovu za svoju tvrdnju da je taj dokaz suvišan.²⁰¹ Optuženi ne pobija tačnost ove naučne metode za analizu, niti priznaje da je broj žrtava utvrđen izvan razumne sumnje bez ovog dokaza.²⁰²

140. Ovo vijeće naglašava da je ovaj dokaz relevantan i da ima dokaznu vrijednost za pitanja (1) broja ubijenih osoba, i (2) identitet žrtava. Njime se dodatno potkrepljuje iskaz u vezi sa mjestima, prirodom i obimom zločina. Žalbeno vijeće naglašava da je DNK analiza uvedena kao dokaz i u drugim predmetima jer se smatralo da je relevantna za predmete postupka. Uporediti predmet *Tužilac protiv Momčila Perišića*, broj.: IT-04-81-T, Odluka po izveštajima vještaka u vezi sa Srebrenicom koji nisu osporeni, od 26. avgusta 2009.g., str. 13.²⁰³

141. Apelaciono vijeće nalazi da je prvostepeno vijeće pravilno postupilo kada se oslanjalo na rezultate DNK analize (Izveštaj Dean Manning-a iz 2007. godine i PIP spisak- spisak službeno identificiranih žrtava) prilikom razmatranja pitanja identificiranih žrtava i/ili njihovog broja jer su ti podaci s naučnog aspekta najtačniji (v. para. 397. prvostepene presude).

¹⁹⁹ Podnesak odbrane, str. 7.

²⁰⁰ Presuda, paragraf 397.

²⁰¹ Kao što je već naglašeno, član 295. stav(1), tačka c) ZKP BiH nalaže da strana navede “obrazloženje žalbe.”

²⁰² Ibid.

142. Naime, prvostepeno vijeće nije činilo ništa drugo do ispitivanja činjeničnih navoda optužbe u svjetlu provedenih dokaza, a upravo ti navodi iz opisa optužnice, se između ostalog, odnose na identitet žrtava u događajima u kojim je 19. jula ili približno tog datuma 1995. godine kada je došlo do likvidacije četvorice muškaraca Bošnjaka koji su preživjeli strijeljanje u Vojnoj ekonomiji Branjevo, a zatim zarobljeni od strane pripadnika VP i osoblja bezbjednosti Zvorničke brigade, te deseterice muškaraca odvedenih iz stacionara Štaba Zvorničke brigade a potom likvidiranih dana 20. jula 1995. godine ili približno tog datuma.

143. Prema tome, pitanje koje se odnosi na DNK analizu je bilo itekako relevantno za ispitivanje tačnosti navoda optužbe i razmatranje uloge optuženog u vezi ovih podtačaka optuženja, pa se i ovi žalbeni prigovori odbrane odbijaju kao neosnovani.

3. Pretresno vijeće je napravilo razliku između žrtava ubijenih poslije pada Srebrenice u julu 1995. godine u odnosu na žrtve iz drugih perioda

144. Optuženi smatra da je pretresno vijeće pogriješilo kada nije napravilo razliku između žrtava pogubljenja nakon pada Srebrenice i žrtava iz drugih ratnih perioda.²⁰⁴ Međutim, ovo vijeće zaključuje da postoji dovoljno dokaza koji su pretresnom vijeću omogućili da utvrdi da je na hiljade muškaraca Muslimana bilo zatočeno i pogubljeno nakon pada Srebrenice u julu 1995. godine.

145. Analiza presude pokazuje da je pretresno vijeće utvrdilo da su tijela pronađena u masovnim grobnicama “pripadala žrtvama srebreničkog masakra iz jula 1995. godine.” Da bi došlo do ovakvog zaključka, pretresno vijeće se oslonilo na iskaze svjedoka i materijalne dokaze. Naime, pretresno vijeće se u velikoj mjeri oslonilo na forenzičke dokaze, kao i iskaz i izvještaje svjedoka Dean Manning-a.²⁰⁵ Dean Manning je svjedočio da je koordinirao postupkom ekshumacije, te da je sačinio nekoliko izvještaja u kojima je dao sažeti prikaz tog procesa.²⁰⁶ Naglasio je da je do novembra 2007.g. DNK analizom identifikovana pet hiljada dvadeset i jedna (5,021) osoba sa spiska nestalih iz Srebrenice. On dalje objašnjava da je od tih žrtava njih četiri

²⁰³ *Tužilac protiv Vidca Blagčevića i Dragana Jokića*, predmet br. IT-02-60-T, Odluka po zahtjevima optužbe za uvrštenje u spis izvjava vještaka, od 7. novembra 2003. u fn. 2 i para. 38; i *Tužilac protiv Momčila Perišića*, Odluka po izvještajima veštaka u vezi sa Srebrenicom koji nisu osporeni, od 26. avgusta 2009., paragraf 51 do 55.

²⁰⁴ Žalbeni podnesak odbrane, strana 6.

²⁰⁵ Vidi npr., Presuda, para. 396-399, 440, 446-447, 453-456, 484, 510-512, 519-520, 522, 549-552, 559-560, 561, 624, 626-635, 640-641, 644, 649-659, 699 i 708.

hiljade i deset (4,010) pronađeno u masovnim grobnicama. Dean Manning je svjedočio da je MKSJ zaključio da su te osobe (tih 4,010) bile zatočene a zatim pogubljene, i da su njihovi posmrtni ostaci bili pokopani u masovnim grobnicama. Svjedok naglašava da će ovaj broj još značajno porasti s obzirom da veliki broj tijela tek treba testirati i da se nastavlja traganje za masovnim grobnicama.²⁰⁷

146. I drugi dokazi su potvrdili iskaz i izvještaje Dean Manning-a. Ovo vijeće naglašava da je optuženi dao nekoliko izjava u kojima je opisao masovno zatvaranje i pogubljenje muškaraca Muslimana u julu 1995. On je naveo da je znao za to masovno pogubljenje i ukop nakon pada Srebrenice i da je u tome učestvovao.²⁰⁸

147. Svjedok Dražen Erdemović je takođe svjedočio o masovnim pogubljenjima koja su se desila u julu 1995. On je priznao da je učestvovao u masovnom pogubljenju preko hiljadu (1.000) muškaraca i da su ga poslali na drugo stratište na kojem je planirano pogubljenje još pet stotina (500) muškaraca.²⁰⁹

148. Svjedoci A-1 i A-7 su bili pripadnici VRS koji su dalje svjedočili o masovnim pogubljenjima koja su se desila nakon pada Srebrenice. Svjedok A-1 je bio zadužen za logistiku. On se prisjeća da je prilikom dostavljanja hrane vojnicima na terenu vidio gomilu tijela i pogubljenje više grupa zatvorenika. Bilo mu je muka od te situacije.²¹⁰ Svjedok A-7 je bio stražar u jednom objektu (škola u Orahovcu) u kojem su bili zatočeni muškarci Muslimani. Prisjeća se postupka odvođenja zatvorenika. Konkretno, svjedočio je da su mali vojni kamioni stalno dolazili do objekta i odvozili zatvorenike. O gabaritima kamiona, kao činjeničnom detalju koji ima svoj značaj u sklapanju dokaznog mozaika, se izjašnjava i optuženi Trbić kada navodi da su **mali** kamioni iz 6. bataljona korišteni za transport zatvorenika ²¹¹, pa utoliko svjedočenje svjedoka A-7 ima potkrijepljujuću snagu. Kamioni bi se kasnije vraćali prazni, a zatim opet odlazili s još zatvorenika. Taj postupak se nastavljao sve dok više nije bilo zatvorenika u školskoj fiskulturnoj sali koja je bila puna kada je svjedok prvi put došao. On je dalje svjedočio

²⁰⁶ Iskaz Dean Manning-a od 16. juna 2008.g., od 15:56 do 16:16 i 17:03 do 17:40.

²⁰⁷ *Ibid.* od 1:00:03 do 1:03:03.

²⁰⁸ *Vidi* Dokaz T-3, str. 51-52, 55 i 57; Dokaz T-13, str. 4-5, 8, 11, i 17-18; Dokaz T-15, str. 6, 9-13, 15-18, 22-23, 25-27, 30-31, 34-36, 40, 42-45, 54 i 58; Dokaz T-16, str. 16-18; Dokaz T-17 str. 29-30, 36, 46, 49-50, 54-55, 60-61, i 66-67; i Dokaz T-18, str. 4-5, 10-17, 27, 30-31 i 40-43.

²⁰⁹ *Vidi* Dokaz T-875 (Iskaz Dražena Erdemovića od 4. maja 2007. u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr.*, Predmet br.: IT-05-88, str.10971-10973 i 10982-10986).

²¹⁰ *Vidi* Dokaz T-885 (Iskaz svjedoka A-1 od 22. februara 2007. u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr.*, gore navedeno, str. 7579-7580.

²¹¹ Para. 531. *Presude*, T-15 (Trbić, saslušanje od 23.05. 2004., str. 31-32)

da je svaki put kada bi kamioni otišli nakon nekog vremena čuo pušćanu paljbu iz pravca u kojem su kamioni otišli.²¹²

149. Svjedoci A-26 i A-47 takode opisuju masovna pogubljenja koja su se desila u julu 1995. Bili su odvedeni na stratište i postavljeni pred streljački vod, ali su uspjeli da pobjegnu. Opisali su užas kojem su prisustvovali. Zapravo, svjedok A-29 se sjeća da je vidio redove tijela ubijenih dok su ih postrojavali za pogubljenje. On je takode opisao kako je puzao preko mrtvih tijela da pobjegne.²¹³

150. Stoga ovo vijeće na osnovu dokaza zaključuje da je pretresno vijeće moglo opravdano zaključiti da su tijela pronadena u masovnim grobnicama pripadala žrtvama masovnih pogubljenja koja su se desila u julu 1995.g. nakon pada Srebrenice. Zato se tvrdnja optuženog da je napravljena greška odbija kao neosnovana.

4. Optuženi nije morao znati tačan broj žrtava

151. Naredni žalbeni prigovor se unekoliko oslanja na onaj prethodni. Naime, ovim žalbenim prigovorom odbrane, se uspostavlja tvrdnja da osporena presuda nema egzaktne podatke u pogledu broja žrtava, da manje-više manipuliše netačnim brojevima, a zatim ova žalba gradi tezu, da je pitanje koje se odnosi na broj žrtava nebitno za ovaj predmet.

152. Najprije, vezano za broj žrtava Srebreničkog masakra, prvostepena presuda je dala pouzdane činjenične odgovore (u odjeljku 1. Operacije ponovnih ukopa , para. 396.), gdje je na osnovu izvještaja Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP) do juna 2009. godine utvrđeno ukupno identificiranih 4195 žrtava.

153. Pitanje broja žrtava se treba posmatrati kao važno činjenično pitanje ne samo zbog odluke o kazni nego i prije svega kod razmatranja učešća optuženog u UZP i iznalaženja njegove *mens rea*. Sve i da uzmemo kao tačno stanovište po kom optuženi nije morao znati tačan opseg izvršenog zločina u numeričkom smislu, te kad znamo da praksa MKSJ smatra da se zločin

²¹² Vidi Dokaz T-918 (Iskaz svjedoka A-7 od 30. januara 2007. u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr.*, gore navedeno, str. 6527, 6531 i 6539-6541).

²¹³ Vidi Dokaz T-889 (Iskaz svjedoka A-29 od 22. jula 2003.g u predmetu *Tužilac protiv Vidca Blagcjevića i dr.*, Predmet br. IT-02-60 str. 1417-1423); i Dokaz T-884 (Iskaz svjedoka A-47 od 13. aprila 2000. u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, Predmet br.:IT-98-33 str. 2824-2825 i 2827).

genocida teoretski može počiniti i nad samo jednom žrtvom²¹⁴, krajni žalbeni zaključci se ne mogu prihvatiti kao utemeljeni, ako se ima u vidu činjenica da je optuženi imao saznanje o masovnosti izvršenog zločina u zoni odgovornosti Zvorničke brigade, koji zločin se morao u prvom redu planski izvršiti (mada ovo ne isključuje i slijed oportunističkih pogubljenja), o čemu je prvostepena presuda iznijela vrlo ubjedljive zaključke u para. 386-392.

5. Izvedeni su brojni dokazi da je optuženi vršio odabir školskih zgrada koje će biti upotrijebljene kao objekti gdje će žrtve biti zatočene

154. Optuženi tvrdi da ne postoji dovoljno dokaza da je on u inkriminisano vrijeme, postupajući po uputama pukovnika Ljubiše Beare, odabrao školske zgrade koje bi se koristile kao privremeni pritvorski objekti za držanje civila muškaraca Bošnjaka, znajući da su ti civili muškarci Bošnjaci oni koje vojnici VRS uhvate i koji su odvezeni iz enklave Srebrenica²¹⁵.

155. Apelaciono vijeće nalazi, a suprotno paušalnim tvrdnjama žalbe, da je pretresno vijeće do ovakvog zaključka došlo sveobuhvatnom analizom ne samo iskaza optuženog²¹⁶, već i ostalih objektivnih i subjektivnih dokaza, koji potvrđuju njegove navode i to: Presuda o kazni i izjava o činjenicama Momira Nikolića²¹⁷, Butlerov izvještaj²¹⁸, Izvještaj Generalnog sekretara UN-a "Pad Srebrenice od 15.11.1999. godine²¹⁹, svjedočenje svjedoka tužilaštva Slobodana Mijatovića²²⁰, Milovana Đokića²²¹, svjedoka A-41²²², svjedočenje Mileta Janjića²²³, svjedoka Mevludin Orića²²⁴, Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ na dan 31.08.2004.godine²²⁵, Putni radni listovi za vozilo Opel Rekord²²⁶, svjedočenje Milorada Birčakovića²²⁷, svjedočenje Miroslava Deronjića²²⁸, izjava i svjedočenje Dragana Obrenovića²²⁹. Naime, prvostepena presuda pravilnom ocjenom svih

²¹⁴ v. Bogdan Ivanišević i dr.: Vodič kroz Haški tribunal, propisi i praksa, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2008., str. 67.

²¹⁵ Žalbeni podnesak odbrane, strana 6, 8. i 9.

²¹⁶ T-17, saslušanje od 29.10.2004. godine

²¹⁷ T-868

²¹⁸ T-813

²¹⁹ T-1086

²²⁰ T-974, Svjedok Slobodan Mijatović, *Tužilac protiv Božića i dr.* X-KR-06/236, svjedočenje od 4.7.2007. godine

²²¹ Svjedočenje od 11.02.2008. godine

²²² Svjedočenje od 04.02.2008. godine

²²³ Svjedočenje u predmetu *Pcpović* dana 20.11.2007. godine, str. 17933- 17934

²²⁴ Svjedočenje od 28.01.2008. godine

²²⁵ T-19, , pripremio Alistair Graham, („Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ u vezi s obilaskom lica mjesta iz augusta 2004. godine“) (povjerljivo), str. 10.

²²⁶ T-40

²²⁷ Svjedočenje od 12.12.2007. godine,

²²⁸ T-957, Miroslav Deronjić *Momir Nikolić* svjedočenje na ročištu za izricanje kazne,

²²⁹ T-985 Dragan Obrenović, Sporazum o izjašnjanju o krivici od 20.05.2003. godine i T- 983, Obrenović svjedočenje u predmetu *Blagčević*

navedenih dokaza dovedenih u vezu sa navodima optuženog izvodi jedini mogući logičan i utemeljen zaključak o znanju i učešću optuženog u predmetnim krivičnopравnim radnjama upravo na način, na mjestu i u vrijeme navedeno u pobijanoj presudi.

156. Žalbeno vijeće upućuje na iskaz optuženog od 29.10.2004.godine u kome tvrdi da je još u jutarnjim satima 12.jula primio prvi telefonski poziv od pukovnika Ljubiše Beare, načelnika uprave za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a, sa inicijalnim uputstvima u pogledu zarobljavanja muškaraca Bošnjaka, dovođenja u zonu odgovornosti Zvorničke brigade radi pritvaranja, te konačno njihovog pogubljenja.

157. Odbrana u svojoj oskudnoj argumentaciji bezuspješno pokušava stvoriti ubjedenje da optuženi u inkriminisano vrijeme nije poznao pukovnika Bearu, poričući da ga je sreo u inkriminisano vrijeme ili bilo šta radio po njegovom naređenju²³⁰, ne nudeći pri tome niti jedan dokaz u prilog svojih tvrdnji. Suprotno navedenom, i ovo vijeće zaključuje da optuženi jeste bio u kontaktu sa pukovnikom Bearom, primio upute i konkretne zadatke, te bio u kontaktu kritičnog dana, a sve u cilju utvrđivanja djelovanja organa bezbjednosti Zvorničke brigade. Ovakav zaključak potkrijepljen je drugim dokazima koji potvrđuju realizaciju tih povjerenih zadataka upravo na način kako ih je optuženi opisao.

158. Tako, po navodima optuženog, prvi zadatak se odnosio na upućivanje pripadnika Vojne policije (VP) u Konjević Polje radi obezbjeđivanja putne komunikacije i kolone muškaraca iz Srebrenice. Prisustvo pripadnika VP na tom lokalitetu potvrđeno je znatnim brojem dokaza²³¹, te iskazom preživjelog svjedoka očevica, Mevludina Orića, koji je 13. jula bio zarobljen upravo na tom lokalitetu, a zatim skupa sa ostalim zarobljenim muškarcima odveden u zonu odgovornosti Zvorničke brigade. Dakle, kontrolisani navodi optuženog o opisanim pozivima, uputama i aktivnostima su potvrđeni.

159. Apelaciono vijeće zaključuje, da to, što ne postoji pisani trag o uputama pukovnika Beare, ne znači da iste nisu izdate.

²³⁰ Izjašnjenje odbrane na sjednici Apelacionog vijeća od dana 21.10.2010. godine

²³¹ Između ostalih, Svjedok Mile Janjić svjedočenje u predmetu *Pećović* dana 20.11.2007. godine, str. 17933- 17934 - 10 do 15 autobusa iz Potočara u kojima su se nalazili muškarci Bošnjaci, a koje je obezbjeđivala Vojna policija Bratunačke brigade, uputili su se do škole „Vuk Karadžić“; svjedok Slobodana Mijatović; svjedok Milovan Đokić; svjedok Milorad Birčaković.

160. Slijedeći zadatak optuženog se odnosio na odabir prostora za smještaj velikog broja Srebreničana²³², i sasvim se poklapa sa svim dešavanjima tog 12. jula i narednog dana. 13.jula. Optuženi je izvršenju povjerenog mu zadatka također odmah pristupio, te skupa sa Dragom Nikolićem, Mominom Jasikovcem i vozačem Miloradom Birčakovićem, u večernjim satima tog 12. jula, otišao u obilazak osnovnih škola u Orahovcu, Petkovicima i Ročeviću²³³. Ni ovo vijeće nema nikakvih sumnji u pogledu utvrđenja pretresnog vijeća na ovu činjeničnu okolnost.

161. Istog jutra i Momir Nikolić, u svojstvu načelnika za bezbjednost i obavještajne poslove Bratunačke brigade, je dobio usmeni zadatak od potpukovnika Popovića i Kosorića o prisilnom premještanju i pogubljenjima²³⁴. Ako se u najmanjem uzme kao tačan ovaj momenat saznanja, za ovaj sud je bitno da je saznanje postojalo, odnosno da je plan direktno verbalno obznanjen iz samog vrha VRS-a ostalim učesnicima UZP-a, konkretno u domenu operative, među kojima je bio i optuženi. Ovaj detalj potvrđuje istinitosti iskaza optuženog o kontaktiranju i uputstvima od pukovnika Beare.

162. Uz to, prema evidenciji spiska prisustva ljudstva Zvorničke brigade zabilježeno je da je tog dana potporučnik Drago Nikolić bio slobodan, što bi značilo da je dužnost načelnika bezbjednosti u Zvorničkoj brigadi vršio upravo optuženi. Povlačeći vezu sa položajem naprijed navedenog Momira Nikolića-načelnika bezbjednosti Bratunačke brigade i optuženog, jasno je da su vršili iste funkcije u dvije brigade unutar Drinskog korpusa. Dakle, logičnim se nameće zaključak da su kritične prilike u domenu bezbjednjaka na nivou brigade bili zadaci odabira lokacija za pritvaranje muškaraca. Sve ovo se uklapa u navode iskaza optuženog.

163. Da optuženi jeste vršio odabir školskih zgrada u Orahovcu, Petkovicima i Ročeviću, potvrđuju i materijalni dokazi: Izvještaj Richarda Butlera, te putni radni listovi za vozilo Opel Rekord, za čijeg vozača je označeno lice Milorad Birčaković, a iz kojih jasno proizilazi da je navedeno vozilo u više navrata posjećivalo navedene lokalitete. Naročito su bitne dvije zabilježene posjete Orahovcu u jutarnjim satima 13. jula, a kao vozač istog je označen Milorad Birčaković, koji je posvjedočio da je oko podneva tog dana, koristio ovo vozilo u pratnji konvoja prema Bratuncu, što je u cjelosti saglasno sa iskazima optuženog na ovu okolnost. Riječ je o istom konvoju u kojem se kretao i optuženi²³⁵.

²³² *Vidi* Para. 421. presude

²³³ T-17 (Saslušanje od 29.10.2004. godine)

²³⁴ Dokaz T-868, Presuda o kazni i sporazumna izjava o činjenicama Momira Nikolića, lično

²³⁵ T-17 (Saslušanje od 29.10.2004. godine)

164. Temeljem svega iznesenog, Apelaciono vijeće zaključuje da je previše koincidencije i detalja u činjenicama koje je optuženi iznio da bi se njegovi iskazi smatrali izmišljenim konstrukcijama. Ako se sve činjenične premise vezane za dešavanja tog dana poslože- funkcija optuženog kao bezbjednjaka Zvorničke brigade, nadležnost organa bezbjednosti za smještaj pritvorenih muškaraca, spuštanje naredbi i uputstava sa vrha po stručnoj liniji unutar odjeljenja za bezbjednost, zadaci izdati i bezbjednjaku druge brigade u njegovoj zoni odgovornosti, može se izvesti nesumnjiva konkluzija o direktnoj involviranosti optuženog Trbića u predmetnoj inkriminaciji, kako to s pravom utvrđuje prvostepena presuda.

165. U svojoj šturoj argumentaciji žalba iznosi ničim potkrijepljenu tvrdnju da je smještaj zarobljenika mogao biti nužan i potreban bez kriminalne pozadine²³⁶. Za ovo vijeće ovakve tvrdnje su neosnovane i paušalne. Odbrana ne pruža niti jedan dokaz za ovakvu tvrdnju o navodnoj legitimnosti zatvaranja civila te u tom smislu odabira objekata za njihovo zatočenje, dok sa druge strane pobijana presuda iznosi detaljnu analizu i dokaznu potkrijepljenost o ulozi optuženog u ovom stravičnom zločinu, koji se ni u kom slučaju ne može svesti na navodno puko vjerovanje optuženog da se radi o privremenom zatvaranju. Optuženi je dobro znao kakva je sudbina zatvorenih civila, jer je nesumnjivo aktivno učestvovao u realizaciji plana njihovog smaknuća i “etničkog čišćenja”²³⁷. Pobijana presuda je u para. 273. navela jasne i utemeljene razloge za navedene zaključke, pored ostalog, imajući u vidu zadatke dežurnog oficira Zvorničke brigade po kojim je on morao biti u vezi sa potčinjenim jedinicama u sastavu te brigade a ujedno i sa pretpostavljenom komandom.

166. Konačno, kako je to i naprijed obrazloženo radilo se o tolikoj količini zločina koja je isključivala svaku mogućnost odsustva spoznaje o istome bilo kojeg pojedinca koji je učestvovao ili dao doprinos, a kamo li osobe koja je bila u samom vrhu komandovanja Zvorničke brigade.

167. Nalazeći sve žalbene prigovore paušalnim i nepotkrijepljenim u odnosu na detaljno argumentovane i dokazno potkrijepljene zaključke pretresnog vijeća, Apelaciono vijeće je iste odbilo kao neosnovane.

²³⁶ Žalbeni podnesak odbrane, strana 9.

²³⁷ Jedna rezolucija Generalne skupštine UN iz 1992. godine o situaciji u Bosni i Hercegovini, izjednačava etničko čišćenje i genocid. odič kroz Haški tribunal, propisi i praksa, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2008.op.cit., str. 81.

6. Pretresno vijeće je pravilno protumačilo putne radne listove za vozilo marke Opel Rekord

168. Ovim žalbenim prigovorom se ističe da je pretresno vijeće pogriješilo kada se pozvalo na putne radne listove za vozilo Opel (paragraf 422. Presude) kojim je upravljao svjedok Milorad Birčaković, obzirom da je ovaj svjedok izjavio da isti ne odgovaraju stvarnim relacijama i mjestu i vremenu koji su upisani u toj dokumentaciji, te otvoreno porekao da je optuženog vozio u Kozluk i Orahovac²³⁸.

169. Optuženi je izjavio da je dana 12.jula skupa sa Dragom Nikolićem, Momirom Jasikovcem te vozačem Birčakovićem obilazio škole koje su trebale poslužiti za pritvaranje. Predmetni putni radni nalozi pokazuju da je počevši od 13.jula pa naredna tri dana ovo vozilo u više navrata išlo u Orahovac, Ročević, Kozluk, Kulu i Pilicu, dakle lokacije gdje su držani zarobljeni muškarci i gdje su vršena pogubljenja.

170. Svjedok Birčaković je izjavio da je u inkriminisano vrijeme bio vozač u komandi, te da je pretežno vozio bezbjednjake iz Zvorničke brigade i to Dragu Nikolića i Milorada Trbića, navedenim automobilom Opel Rekord. Svjedok je ustvrdio da evidencija u putnim nalogima nije vršena istovremeno, već naknadno, u većini slučajeva krajem dana, te da se na ove dokument potpisivao on i, **obično**, lice/oficir kojeg je vozio na upisanu lokaciju. Predmetno vozilo se tih dana kretalo na više lokacija, ali po navodima svjedoka relacije koje su upisane nisu u potpunosti odgovarale stvarnom stanju.

171. Žalbeno vijeće, jednako kao i pretresno vijeće (v. para. 444. prvostepene presude) ne nalazi iskaz ovog svjedoka u cjelosti kredibilnim. Naime, Birčaković je tokom svjedočenja na glavnom pretresu²³⁹ očigledno pokušao umanjiti odgovornost optuženog, te prikriti i vlastito učešće. Njegovi odgovori su prilično konfuzni i neodređeni, na način da se pretežno ne sjeća kada je obilazio ove lokacije, da je prošao dug vremenski period, da maltene ni sa kim nije razgovarao tih dana, da je upućivan da prati kolone zarobljenika ne znajući iz kojih razloga, a optuženog je viđao samo uzgredno i vozio ga po potrebi, ali se uglavnom ne sjeća tačno gdje i kad. Međutim, suprotno tome vrlo dobro sjeća detalja koji ne bi bili kompromitirajući po optuženog poput sahrane jednog poginulog pripadnika VP u Kravici.²⁴⁰

²³⁸ Žalbeni podnesak odbrane strana 7.

²³⁹ Svjedok Milorad Birčaković, svjedočenje od 12.12.2007. godine.

²⁴⁰ *Ibid.* str.38-39.

172. Apelaciono vijeće dozvoljava mogućnost manjih odstupanja u upisu za slučaj “pokrivanja” kilometraže, te da predmetni nalozi ne odražavaju relacije i vrijeme kretanja vozila u cjelosti. Međutim, evidentno je da su lokacije Orahovac, Ročević, Kozluk, Kula i Pilica označene u više navrata, te da u potpisu istih stoji optuženi Trbić. To zasigurno nisu bile relacije kojima su se prikrivale loko vožnje koje svjedok pominje, jer je prevelika koincidencija da je svjedok slučajno upisao navedene relacije, a da se iste pri tom u cjelosti poklapaju sa navodima optuženog o kretanju tog dana na označene lokalitete gdje su upravo bili zarobljeni muškarci.

173. Žalbena vijeće u tom smislu ističe da putni radni listovi nisu jedini dokaz na kojem je presuda zasnovala zaključak o navedenim kretanjima optuženog. Oni su potkrijepljeni i drugim mnogobrojnim dokazima na ovu okolnost koji su cijenjeni u svojoj ukupnosti i međusobnoj povezanosti.

174. Stoga i ovo vijeće, suprotno navodima žalbe, prezentirane putne radne listove nalazi validnim i sadržajno pouzdanim u bitnim detaljima.

7. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 13. i 14. jula 1995.godine

175. Žalbom se ističe da ne postoje nikakvi dokazi za utvrđenja pobijane presude da je optuženi poduzeo krivičnopravne radnje detaljno opisane pod tačkom B. osuđujućeg dijela te presude, grupisane u podtačke a), b), c), d) i e) obrazloženja²⁴¹.

176. Apelaciono vijeće konstatuje da se ova tačka presude odnosi na više međusobno povezanih setova dešavanja u odnosu na koje je optuženi oglašen krivim, a za koje je pretresno vijeće dalo iscrpne razloge utemeljene ne samo na iskazima optuženog, već i na mnogobrojnim potkrijepljujućim dokazima (vidi u nastavku), te navedene žalbene prigovore nalazi neosnovanim iz slijedećih razloga:

177. Pobijana presuda prije nego je izvukla konačan zaključak o krivici optuženog Trbića, iznijela je opšta činjenična utvrđenja o samim kritičnim dešavanjima, nalazeći za nesumnjivo utvrđenim da su muškarci Bošnjaci iz enklave Srebrenica, nakon zarobljavanja, dana 13.7.1995. zatvoreni u školi Grbavci, Orahovac, gdje su držani u nehumanim i nepodnošljivim uslovima, i

²⁴¹ Žalbeni podnesak strana 9.

čuvani od strane pripadnika VRS, da bi njih dvadest bilo pogubljeno paljbom ispred škole kako bi se ostali zatvorenici obuzdali i kontrolisali, a ostali zatvorenici njih približno 1000 u toku 14. jula odvezeno do susjedne livade u Lažetama, te pogubljeno po prijekom postupku od strane pripadnika VRS, a zatim ukopani u neobilježene masovne grobnice u neposrednoj blizini mjesta pogubljenja.

178. U stvaranju kompletne slike dešavanja na lokalitetu škole Grbavci, pretresno vijeće je određena učešća optuženog, a kako ih je on sam opisao, našlo utvrđenim, iako nisu postojali direktni dokazi, prvenstveno jer su takve radnje bile logičan slijed svega što je prethodilo i naknadno uslijedilo u nizu dešavanja, isključujući svaku drugu mogućnost u pogledu vida učešća optuženog.

179. Ovakav pristup ni u kom slučaju ne znači da za izvedena utvrđenja ne postoje dokazi kako to odbrana pogrešno potencira, a da pri tome čini upravo ono čemu prigovara, iznosi paušalne tvrdnje bez ijednog dokaza.

(a) Optuženi je nadgledao i kontrolisao vojnike VRS prilikom obezbjeđenja škole

180. Sam optuženi tvrdi da su on i Momir Jasikovac komandir vojne policije bili odgovorni za osiguravanje područja, gdje je stigao u kasnim noćnim satima. Detaljno je opisao dolazak autobusa sa zarobljenim muškarcima, način njihovog izlaska, ostavljanje stvari na ulazu prije nego uđu u fiskulturnu salu, te da je radio na organizaciji i pripremi pogubljenja²⁴². Predmetna dešavanja potvrđena su iskazima mnogih svjedoka, među kojima : svjedoka Mevludina Orića, svjedoka A-47, A-26, A-7, A-41, A-8, Sretena Miloševića²⁴³, pomoćnika komandanta za logistiku Zvorničke brigade, kao i Milorada Birčakovića, Tanacka Tanića²⁴⁴ i Dragana Obrenovića²⁴⁵. Među navedenim licima su i pripadnici Vojne policije Bratunačke i Zvorničke brigade koji su eksplicitno potvrdili svoje učešće, kao i prisustvo i sudjelovanje drugih pripadnika VRS, uključujući i starješine Dragu Nikolića, potpukovnika Popovića i pukovnika Bearu, u obezbjeđivanju škole kritične prilike. Sve navedeno se poklapa sa iskazom optuženog.

²⁴² Paragraf 477. Presude

²⁴³ Svjedok Sreten Milošević (3. decembar 2007.).

²⁴⁴ Paragraf 434. Presude

²⁴⁵ T-983, Svjedočenje Obrenovića u predmetu *Blagčević* od 10. oktobra 2003., str. 3031-3032. *Vidi takođe* T-813 (Butlerov izvještaj), para. 7.8.

181. Jedan od preživjelih zatočenik, svjedok Mevludin Orić, potvrdio je navode optuženog o ostavljanju stvari zarobljenih muškaraca na ulazu u školu . Naime, ovaj svjedok je dana 14. jula dovežen pred školu Grbavci i tom prilikom je na ulazu u školu pored crvenih vrata vidio veliku gomilu odjeće i beretki. To je potvrdio i svjedok A-41.

182. Dakle, svi navodi optuženog o dešavanjima te večeri su potvrđeni iskazima drugih svjedoka i materijalnim dokazima, među kojima su i izvještaj Richarda Butlera i evidencije Zvorničke brigade, te prema svim okolnostima slučaja ukazuju na jedini mogući zaključak da je optuženi nesumnjivo te večeri bio prisutan na lokalitetu škole Grbavci, te kontrolisao i nadzirao smještaj i čuvanje zarobljenih muškaraca od strane pripadnika VRS. To je bilo u skladu sa njegovim dužnostima i ulogom zamjenika Drage Nikolića. Osim toga, uloga optuženog Trbića u vrijeme kada je postupao kao operativni dežurni oficir se sastojala u osiguranju neprekidnosti funkcionisanja komande grupe, kako to pravilno utvrđuje prvostepena presuda (para.270.)

(b) Izveden je dovoljan broj dokaza da je optuženi izdao naredenje da se vrši fizičko obezbjeđenje škole

183. I ovo vijeće nalazi dokazanim, a suprotno tvrdnjama žalbe, da je Milorad Trbić dana 14. jula obezbijedio adekvatne snage obezbjeđenja za držanje i kontrolu zarobljenih muškaraca Bošnjaka unutar škole, tako što je zatražio od 4. bataljona Zvorničke brigade 10 dodatnih vojnika VRS i kojima je po dolasku dao zadatak da obezbjeduju školu.

184. Sam optuženi je izjavio da je u momentu kad je počelo sa pogubljenjima imao osjećaj da bi moglo doći do većih problema na tom području pa je pozvao iz privatne kuće Lazara Ristića iz 4. Bataljona kako bi zatražio pojačanje. Ove navode je potvrdio i svjedok Lazar Ristić²⁴⁶, pomoćnik komandanta navedenog bataljona, detaljno opisujući sadržaj razgovora, nakon čega je poslao deseticu vojnika prema školi sa uputama da se jave Trbiću. Dodatno, u dnevniku dežurnog Zvorničke brigade stoji zabilješka koja potvrđuje telefoniranje Trbića sa broja 592-029. Kada je svjedok tog dana kasnije stigao pred školu vidio je optuženog kako odlazi s dva vojna policajca²⁴⁷.

²⁴⁶ Svjedok Lazar Ristić (11. decembar 2007.).

²⁴⁷ Paragraf 481. Presude

(i) Pretnesno vijeće je izvršilo pravilnu ocjenu dokaza

185. Optuženi prigovara da pretresno vijeće nije prihvatilo tvrdnje svjedoka tužilaštva A-7, Tanacka Tanića i Sretena Miloševića, te svjedoka odbrane Čede Jovića i Gordana Bogdanovića da 13. i 14. jula nisu vidjeli optuženog u Orahovcu i Ročeviću, ali je prihvatilo izjavu svjedoka Lazara Ristića koji je samo za momenat vidio optuženog kako ulazi u kamion²⁴⁸.

186. Prema vlastitim navodima ²⁴⁹optuženi je u kasnim večernjim satima dana 13. jula 1995. godine stigao do škole Grbavci, te potvrdio svoje prisustvo i aktivnosti narednog dana u pogledu obezbjeđenja i kontrole zarobljenih Bošnjaka unutar škole. O prisustvu optuženog dana 14. jula u Orahovcu posvjedočio je pomenuti svjedok Lazar Ristić navodeći da kada je tog dana u popodnevnim satima na poziv jednog od svojih vojnika koji su bili na obezbjeđenju škole, stigao pred školu, vidio je optuženog kako ulazi u kamion i odlazi s dva vojna policajca²⁵⁰.

187. Pretresno vijeće je pravilno poklonilo vjeru ovom svjedoku u pogledu prisustva optuženog na navedenom lokalitetu, nalazeći da su iskazi svjedoka A-7, Čede Jovića, Gorana Bogdanovića, Tanacka Tanića i Sretena Miloševića u ovom domenu nepouzdati. Za ovakvo utvrđenje pobijana presuda je dala logično obrazloženje cijeneći da većina svjedoka u ovom predmetu nerado pominje imena učesnika, dok se u pogledu samih događaja detaljnije izjašnjavaju. I ovo vijeće podržava ovakav zaključak, pogotovo imajući u vidu da su nabrojani svjedoci na koje se odbrana poziva izjavili samo da optuženog nisu vidjeli, što po automatizmu ne isključuje mogućnost da je on zaista bio prisutan. Konačno, svjedok Lazar Ristić je naveo da je optuženog vidio upravo sa Čedom Jovićem i Goranom Bogdanovićem, koji su tvrdili da ga uopšte nisu vidjeli kritične prilike iako su bili na obezbjeđenju škole.

188. U prilog vjerodostojnost navoda svjedoka Ristića u pogledu ovog činjeničnog događaja idu i drugi dokazi, među kojima i oni o obavljenom telefonskom razgovoru svjedoka sa optuženim, o čemu će biti riječi u nastavku, što ne ostavlja sumnju ni ovom vijeću u pogledu istinitosti njegovih navoda. Naime, ne radi se o usamljenom i nelogičnom iskazu, koji je kontradiktoran iskazima drugih navedenih svjedoka, već naprotiv, radi se o potkrijepljenom iskazu kojim se samo iznose činjenične okolnosti za koje postoje i drugi dokazi.

²⁴⁸ Žalbeni podnesak odbrane strana 7.

²⁴⁹ 17 (Trbićevo saslušanje 29.10.2004. godine)

²⁵⁰ Paragraf 481. Presude

189. Slijedom iskaza ovog svjedoka i navoda optuženog nesumnjivim se nameće zaključak da je Trbić bio osoba koja je kritične prilike izdavala naredjenja u svrhu obezbjeđenja zarobljenih muškaraca, te da je po dolasku traženih dodatnih 10 vojnika istima dao zadatak da takođe obezbjeđuju školu. Dakle, ukoliko je nesporno da je optuženi nazvao Ristića i zatražio pojačanje, da je Ristić poslao 10 vojnika sa uputama da se jave Trbiću, kao i da ga je neposredno nakon toga vidio pred školom, te da prema tvrdnji Ristića na toj lokaciji nije bilo nekoga sa višim činom od optuženog, jedini mogući zaključak i za ovo vijeće, a suprotno neosnovanim tvrdnjama odbrane, jeste da je optuženi tim vojnicima dao zadatak da obezbjeđuju školu, odnosno bio odgovorna osoba za obezbjeđenje zatvorenika i aktivno učestvovao u svemu što se tog dana zbivalo.

(ii) Optuženi je identifikovao kuću iz koje je telefonirao

190. Optuženi je identifikovao kuću iz koje je telefonirao i za to postoji valjana argumentacija pobijane presude za razliku od žalbenih navoda²⁵¹ koji bez ikakve dokazne potkrijepljenosti nemaju potrebni kvalitet da bi uvjerali ovo vijeće u drugačiji zaključak.

191. Naime, istražitelji Haškog tribunala su tokom istrage poduzeli sve potrebne radnje da bi utvrdili iz koje kuće je optuženi telefonirao kritične prilike. On im je pomogao u identifikaciji iste, na način što je na ponuđenom snimku terena u blizini škole zaokružio dvije kuće, da bi kasnije potvrdio da se radi o kući koja je preko puta škole do kojih saznanja su došli istražitelji prateći trag telefonskog broja sa kojeg je 14. jula Trbić uputio poziv. U konstruisanju svoje teorije da je optuženi sve izmislio odbrana tvrdi da je nemoguće da se optuženi nakon toliko godina sjetio broja telefona, koji je naveo u iskazu od 23.05.2004. godine.

192. Apelaciono vijeće je u tom kontekstu analiziralo iskaz svjedoka Stane Vidović²⁵², vlasnice sporne kuće i telefonskog broja, koja je potvrdila da su se pripadnici VRS često koristili njenim telefonom. Dakle, realan je zaključak da je ovaj broj i ranije bio korišten i poznat u vojnim krugovima, i čak bio predviđen u prethodno pripremljenom planu kao broj koji će se koristiti za vezu u slučaju potrebe. U jednoj tako opsežnoj operaciji moralo se voditi računa o svemu, a naročito o sredstvima veze. Ništa nije bilo prepušteno slučaju.

²⁵¹ Žalbeni podnesak odbrane strana 8.

²⁵² Svjedok Stana Vidović (26.01.2009. godine)

(c) Pretno vijeće je donijelo pravilan zaključak u pogledu kretanja optuženog

193. Ova žalba tvrdi kako je u para. 487-494 napadane presude utvrđeno kretanje i aktivnosti optuženog samo prema njegovim izjavama i informativnim izvještajima istražitelja²⁵³, uslijed čega u potpunosti osporava takvo utvrđeno činjenično stanje.

194. Apelaciono vijeće navedene prigovore nalazi u cjelosti neosnovanim. Naime, pretno vijeće je, suprotno žalbenim navodima, na ove okolnosti osim iskaza optuženog izvelo dovoljan broj relevantnih dokaza i to: svjedočenje svjedoka Milorada Birčakovića, svjedoka A-50, Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ²⁵⁴ i Snimak Orahovca iz vazduha²⁵⁵, koje i ovo vijeće smatra dovoljnim i sa potkrijepljujućom dokaznom snagom.

195. Konkretno, snimak iz vazduha je fotografija na kojoj je svjedok Lazar Ristić u okviru svog svjedočenja označio bitne detalje u odnosu na okolnost dešavanja oko škole u Orahovcu, i to položaj i kretanje optuženog, te položaj prisutnih pripadnika VP i VRS i zarobljenih civila²⁵⁶, te su u tom smislu svi navodi odbrane o „vationskom snimku“ i uvođenju istog preko svjedoka Ristića „kao eksperta za vationsku tehnologiju“ krajnje neprimjereni. Istim takvim Vijeće nalazi navode o „nepostojećem“ svjedoku A-50 i upućuje na obrazloženje dato u okviru bitnih povreda.

196. Dakle, pretno vijeće je svoje činjenične zaključke pravilno izvelo temeljem pobrojanih dokaza dovodeći ih kako u međusobnu vezu tako i u vezu sa dokazima u odnosu na opšta činjenična utvrđenja predmetne inkriminacije. Prema tome, prvostepena presuda je dala dovoljno razloga u odnosu na postojanje potkrepljujućih dokaza pa se nikako ne može prihvatiti žalbena tvrdnja kako je ista zasnovana isključivo na izjavama optuženog.

(d) Optuženi je znao za pogubljenja na lokalitetu Lažete 14. jula i lično učestvovao

197. Za ovo vijeće nema dvojbi da je optuženi bio prisutan, znao za plan egzekucije zatvorenih civila muškaraca i poduzimao sve potrebne radnje koje dodijeljene u pogledu realizacije pogubljenja koja su počela dana 14. jula. O svim ovim, za odbranu spornim pitanjima,

²⁵³ Žalbeni podnesak odbrane strana 8.

²⁵⁴ T-19

²⁵⁵ T-33

²⁵⁶ Svjedočenje na glavnom pretresu od 11.12.2007. godine, strana 14.

prvostepeno vijeće je pravilnom ocjenom dokaza iznijelo razloge dajući o svojim činjeničnim zaključcima precizne i pravilne odgovore.

198. Svjedok Lazar Ristić je naveo da je dolaskom pred školu vidio vojne policajce Zvorničke brigade, pozadinske službe i logističare. Optuženi je izjavio da su zatvorenici stavljeni povezi za oči i da su ukrcavani na kamione. Ovi detalji iz Trbićevih izjava se poklapaju sa detaljima koje sadrže izjave preživjelih muškaraca i svjedoka pripadnika VRS. Tako preživjeli svjedoci Mevludin Orić, A-47, A-26 svjedoče o izvođenju, ukrcavanju u kamione, stavljanju poveza na oči i transportu na mjesto egzekucije, te postrojavanju i otvaranju rafalne paljbe iz automatskog oružja.

199. Odgovornost optuženog se ne može izvoditi samo iz činjenice o dokazanosti njegovog kontinuiranog fizičkog prisustva na lokalitetu škole i livada Lažete, već iz njegovog položaja i učešća lica koja su mu bila direktno podređena. Njegova uloga pomoćnika načelnika bezbjednosti brigade u konkretnim aktivnostima toga dana podrazumijevala je pomoć višim oficirima VRS u koordinaciji i nadgledanju pripadnika VRS u obezbjeđenju, utovaru i prevozu muškaraca do mjesta pogubljenja znajući da se tamo vode sa tim ciljem.

200. Konačno, ne postoji niti jedan dokaz da optuženi nije uzeo učešće u navedenim radnjama na način kako je to slijedom njegovog iskaza i drugih potkrijepljujućih dokaza na ove činjenične okolnosti utvrdilo pretresno vijeće. Vijeće ponavlja da je nemoguće znati sve detalje na temelju nekih posrednih saznanja, a istovremeno ne biti direktni i odgovorni učesnik svih dešavanja. Uz nesporno prisustvo optuženog tog dana, znanje za plan egzekucije zatvorenika, funkciju koju je obavljao, detaljima koje je iznio u pogledu organizacije provođenja operacije, nepostojanja niti jednog dokaza da se usprotivio ili htio odustati od učešća u istoj, nesumnjivo je da je isti učestvovao na opisani način i sam kasnije tog dana, 14.jula vršio pogubljenja iz automatske puške. Operacija pogubljenja oko 1000 Bošnjaka muškaraca je okončano njihovim ukopavanjem u neoznačene masovne grobnice u Lažetama od strane vojnika VRS-a iz inženjerske čete Zvorničke brigade.

201. Navodi optuženog o njegovom učešću u svim dešavanjima vezano za opisana pogubljenja potvrđeni su i kroz provjeru činjenične okolnosti na koju je sam ukazao da se za vrijeme pogubljenja na jednom od stratišta nalazio rovokopač, te da su pogubljenja vršena upravo na dvije susjedne livade u Lažetama. Ovi navodi su potvrđeni saglasnim iskazima preživjelih svjedoka kao i pripadnika inženjerske čete koji su potvrdili da su ukopi vršeni rovokopačem koji je radio cijeli dan dok su vršena pogubljenja. Također, svjedok Cvijetin Ristanović, pripadnik inženjerske čete Zvorničke brigade, izjavio je da je ujutro 14. ili 15. jula

od starješina primio naređenje da s rovokopačem ode u školu u Orahovcu, što je učinio. Nakon izvjesnog vremena je čuo da dolazi kamion s kojeg su sišli ljudi i ubijani. Naređeno mu je da nastavi kopati. Za korištenje rovokopača, utovarivača i vojnih kamiona marke TAM u Orahovcu u dane 14. i 15. jula postoji i relevantna materijalna dokumentacija, kao i dokazanost da su se primarne masovne grobnice nalazile upravo na označenom lokalitetu²⁵⁷.

202. Optuženi je potvrdio svoje učešće i prilikom posjete na licu mjesta kada je istražiteljima potvrdio tačnu lokaciju livada u Lažetama.

203. Dakle, svi činjenični detalji optuženog u pogledu ukopa su potvrđeni drugim dokazima, te je logičan slijed zaključivanja da mu vijeće povjeruje i u pogledu njegovog prisustva i konkretnih radnji izvršenja koje se nesumnjivo uklapaju u uzročno-posljedični niz dešavanja kako je to naprijed obrazloženo.

8. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15. jula 1995. godine ili približno tog datuma u školi u Ročeviću i deponiji smeća u Kozluku

204. Protivno žalbenim navodima koji se doslovno svode na konstataciju da niti o jednom od ovih navodnih događaja niko nije svjedočio, Apelaciono vijeće nalazi kao i za prethodne inkriminacije da je pretresno vijeće u izvođenju činjeničnih zaključaka i za ovu inkriminaciju jasno, logično i osnovano iznijelo sve dokaze na kojima zasniva svoju odluku. Ono svoj zaključak temelji prvenstveno na iskazima optuženog, koji je potkrijepljen ostalim dokazima.

205. Navedeni događaji su se nesumnjivo desili i vijeće nema nikakvih dilema da su zarobljeni muškarci po već uhodanom obrascu prethodno izvršenih egzekucija na drugim lokalitetima, iz škole Ročevići odvođeni od strane vojnika VRS-a, među kojima su bili i pripadnici Zvorničke brigade, na deponiju smeća u Kozluku i u okolini gdje su ubijani po prijekom postupku, tako da je dana 15. jula na lokalitetu Ročevića i Kozluka ubijeno približno 500 muškaraca muslimana, čija tijela su narednog dana ukopana u masovne grobnice. O navedenom događaju pobijana presuda iznosi detaljnu argumentaciju u paragrafima 542-584, koju u cjelosti podržava i ovo vijeće.

²⁵⁷ *Vidi* dio oko snimaka iz zraka, paragraf 121-125 ove presude.

206. Uloga i doprinos optuženog, pored njegovog iskaza, potvrđena je mnogobrojnim dokazima: svjedočenje Sretena Aćimovića²⁵⁸, Mitra Lazarevića²⁵⁹, Mile Janjića²⁶⁰, Slobodana Matijevića²⁶¹ Milorada Birčakovića, Miloša Mitrovića²⁶² svjedoka A-8²⁶³, A-13²⁶⁴, A-7²⁶⁵, A-45²⁶⁶ kao i Puni radni listovi za vozilo Opel²⁶⁷, Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ²⁶⁸, Manningov izvještaj²⁶⁹ i svjedočenje Deana Manninga 16.6.2008., Putni radni listovi Inžinjerske čete Zvorničke brigade za juli 1995, Fotografije Kozluka sačinjene iz zraka²⁷⁰, te Butlerov izvještaj i utvrđene činjenice prihvaćene od pretresnog vijeća. Svi navedeni dokazi potvrđuju navode optuženog u pogledu ovog činjeničnog događaja, iznesene u njegovim izjavama tokom istrage.²⁷¹

207. Svjedok Aćimović je detaljno opisao dešavanja tog dana, prije i po dolasku u školu u Ročević, potvrđujući navode optuženog o kontekstu dešavanja i sudionicima istog. I ovo vijeće nalazi vjerodostojnim iskaz ovog svjedoka koji je izjavio da je lično u školu stigao ujutro oko 10:00 ili 11:00 sati, kojom prilikom je čuo telefonski razgovor potpukovnika Popovića koje je tražio da se pošalju “jedan ili dvojica koji su prethodno bili u Petkovicima ili Orahovcu”, te da mu je Trbić naknadno potvrdio da je Popović vjerovatno mislio na njega ili Jasikovca.

208. Svjedok A-13, pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade je jasno posvjedočio da je vidio optuženog kako dolazi u školu oko 14:00, te da je razgovarao sa jednim vojnim policajcem koji je kasnije svjedoku prenio da mu je Trbić dao upute da ne dozvoli civilima da pridu školskom dvorištu.

209. Slijedom navedenog, jasno je da je optuženi Trbić bio čovjek od povjerenja za akciju i koordinaciju iste u operativnom smislu, obzirom da je skupa sa ostalim (Nikolić, Jasikovac) dosljedno i revnosno provodio i nadzirao aktivnosti na terenu, dajući svoj direktni doprinos i opravdavajući povjerenju mu ulogu. Nakon prve egzekucije u školi Grbavcu, pomenuta trojica su

²⁵⁸ Svjedok Sreten Aćimović (3. decembar 2007.).

²⁵⁹ T-966, Svjedočenje svjedoka Mitra Lazarevića u predmetu *Tužilac protiv Popovića i dr.* IT-05-88, 26. i 27. juna 2007.

²⁶⁰ T-965, Svjedočenje svjedoka Mile Janjića u predmetu *Popović,*

²⁶¹ Svjedočenje svjedoka Slobodana Mijatovića u predmetu *Božić i dr.*

²⁶² T-880, Svjedočenje svjedoka Miloša Mitrovića u predmetu *Blagčević,*

²⁶³ Svjedok A-8 (10. decembar 2007.).

²⁶⁴ Svjedok A-13 (12. decembar 2007.).

²⁶⁵ T-918, Svjedočenje svjedoka A-7 u predmetu *Popović*

²⁶⁶ Svjedok A-45 (15. januar 2008.)

²⁶⁷ Unos za Ročević za 15. juli 1995. [T-40 (Putni radni list vozila za Opel)].

²⁶⁸ T-19 (Informativni izvještaj Tužilaštva MKSJ o obilasku lica mjesta u avgustu 2004. godine) (Povjerljivo)

²⁶⁹ T-830 (Prvi Manningov izvještaj), Prilog A

²⁷⁰ T-841B (Fotografija sačinjena 5. i 17. jula 1995.) i -841C (Fotografija sačinjena 7. i 27. septembra 95.)

²⁷¹ T-15 (Trbićevo saslušanje od 23. maja 2004.); T-16 (Trbićevo saslušanje od 27. maja 2004. godine); T-17 (Trbićevo saslušanje od 29. oktobra 2004.) T-18 (saslušanje Trbića od 8. novembra 2004.);

dokazali svoju sposobnost, te su angažovani i u ostalim egzekucijama koje su uslijedile u narednim danima po provjerenom i učinkovitom obrascu.

210. Pretresno vijeće utvrdilo tačnost iskaza optuženog u pogledu predmetnih radnji i utvrdilo činjenicu da je tog dana, između ostalog, pucao na zarobljene muškarce pred školom, kojom prilikom je ubio njih najmanje 5. Prisustvo tijela pred školom potvrdio je i svjedok Aćimović²⁷²

211. Optuženi je van svake razumne sumnje kritičnog dana postupao na način opisan u ovoj tački presude, uz koordinaciju potpukovnika Popovića, koji je nesumnjivo bio prisutan u školi, znajući da će civili biti pogubljeni, te ne postoji niti jedan dokaz koji bi po svom kvalitetu doveo u pitanje ovakvo utvrđenje pobijane presude. Konačno, sam optuženi je priznao aktivno učešće u svakoj radnji. Presuda je u pogledu ove inkriminacije dala iscrpnu analizu svih dokaza na kojima je zasnovala svoje zaključke u pogledu kako opštih činjeničnih utvrđenja o samom događaju, tako i o radnjama optuženog Trbića²⁷³, a koju u cjelosti prihvata i ovo vijeće.

212. Način odvođenja zatvorenika u Kozluk na kamionima marke TAM ukazuje na primjenu istovjetnog principa kako je to već bilo urađeno na prethodne dvije lokacije (Orahovac, Petkovac). Navedeno su potvrdili svjedoci očevici A-7, A-8, obojica pripadnici vojne policije, te svjedok Mitar Lazarević, te je još jedna činjenična okolnost u slijedu dešavanja tog dana potvrđena i u cjelosti saglasna sa navodima optuženog.

213. Pored svih detalja o svom učešću koje je optuženi iznio i koji su nesumnjivo potvrđeni, ni ovo vijeće nema razloga da ne uzme za istinitu i njegovu tvrdnju da je kasnije tog dana u Kozluku vršio pogubljenja u trajanju najmanje 20 minuta. Tu radnju je izvršio kada se još jednom tog dana vratio na stratište u Kozluk i to sa vozačem Birčakovićem. Ovo potvrđuje i materijalna dokumentacija-putni nalozi, kao i svjedočenje Birčakovića koji navodi da je uveče 15. vozio optuženog u Kozluk.²⁷⁴

214. Konačan cilj je bio ostvaren, oko 500 muškaraca je pogubljeno po prijekom postupku na gradskoj deponiji smeća u Kozluku i u okolini, na lijevoj obali Drine, gdje su sutradan ukopani u masovne grobnice od strane Inženjerske čete Zvorničke brigade. Nema dokaza da je iko preživio. Pored brojne materijalne dokumentacije, prije svega forenzičkih dokaza, pogubljenja i

²⁷² Svjedok Sreten Aćimović (3. decembar 2007.). Mitar Lazarević je potvrdio da je to ono što mu je rekao Sreten Aćimović (T-966, Svjedočenje svjedoka Mitra Lazarevića u predmetu *Popović*, str. 13390), para. 571. Presude.

²⁷³ Presuda, strana 177-189.

²⁷⁴ Milorad Birčaković, 12.12.2007. godine, transcript strana 38.

ukopavanja su potvrdili svjedoci A-45, Miloš Mitrović, koji je lično učestvovao u zakopavanju tijela na predmetnoj lokaciji.

215. Odbrana nije ukazala na odgovarajuće dokaze niti je ponudila dovoljno razloga da bi se utvrdilo da je ovaj zaključak očito bio neopravdan. Osim toga, u dokaznom materijalu ne postoji ništa što bi dovelo u sumnju opravdanost zaključka pretresnog vijeća. Shodno tome, žalbeno vijeće nalazi da je zaključak pretresnog vijeća, kako je podnosilac žalbe bio prisutan prilikom pogubljenja civila, te u tom i sam učestvovao, očigledno opravdan.

9. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15.jula 1995.godine u školi u Petkovcima

216. U pogledu inkriminacija detaljno opisanih pod ovom tačkom izreke pobijane presude, žalbom se samo paušalno konstatuje da „*osporena presuda nema dokaza za ove navode*²⁷⁵“ bez ikakvog daljeg obrazloženja ili argumentacije.

217. Svoje zaključke o opštim činjeničnim utvrđenjima, odnosno da su se predmetni događaji uistinu i desili, presuda je zasnovala na mnogobrojnim dokazima i to između ostalih: svjedočenjima preživjelih svjedoka: A-29²⁷⁶, A-31²⁷⁷, te svjedočenje Ostoje Stanišića²⁷⁸, komandanta 6. bataljona i njegovog zamjenika Marka Miloševića²⁷⁹, te Izvještaj Richarda Butlera, Prvi i Drugi Manningov izvještaj, Snimci iz zraka brane u Petkovcima²⁸⁰, evidencija Inžinjerijske čete Zvorničke brigade za vozila na dan 15. juli, koristeći već usvojeni metod dokazne provjere navoda optuženog. Navedeni dokazi nesumnjivo potvrđuje navode optuženog o dešavanjima i aktivnostima vezano za ovu inkriminaciju.

218. Naime, prema navodima optuženog, on je stigao u školu u Petkovcu između ponoći i 1 sat ujutro, rano 15. jula i vidio da vojnici VRS-a obezbjeđuju zatvorenike, izvode ih i smještaju na male vojne kamione koji su potom upućivani na stratište na brani²⁸¹. Do škole je došao

²⁷⁵ Žalbeni podnesak odbrane, strana 10.

²⁷⁶ T-896, svjedok A-29, *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, IT-02-60, svjedočenje od 21. i 22. jula 2003. godine, („svjedočenje svjedoka A-29 u predmetu *Blagcjević*“)

²⁷⁷ T-903, Svjedok A-31, *Tužilac protiv Krstića*, IT-98-33, svjedočenje od 14. aprila 2000. godine, („svjedočenje svjedoka A-31 u predmetu *Krstić*“), str. 2963-2964

²⁷⁸ T-970, svjedok Ostoja Stanišić, *Tužilac protiv Popovića i dr.*, IT-05-88, svjedočenje od 16. i 17. maja 2007. godine („svjedočenje svjedoka Ostoje Stanišića u predmetu *Popović*“)

²⁷⁹ T-967, svjedočenje svjedoka Marka Miloševića u predmetu *Popović*

²⁸⁰ T-840B i T-840C

²⁸¹ T-15 (Trbić, saslušanje od 23.05.2004.god), str. 30-32; T-16 (saslušanje od 27.05.2004.god.), str. 14 i 17; T-19 (Informativni izvještaj MKSJ u vezi s obilaskom lica mjesta iz avgusta 2004.god) (Povjerljivo), str. 3; T-17 (Trbić, saslušanje od 29.10.2004.god.), str. 60; T-18 (Trbić, saslušanje od 08.11.2004.god.), str. 3-5.

zajedno s Dragom Nikolićem koji je većinu vremena proveo na brani. Ispred zgrade na betonskom igralištu je vidio 10-15 tijela, te se odmah pridružio izvršenju zadatka, kako sam kaže „ispred škole, odmah sam se uključio u te aktivnosti, isto kao u Orahovcu, na tom području sam bio s Pečovićem. I nastavio sam s istim poslom kao i u Orahovcu“. ²⁸² Po njegovom kazivanju za transport zatvorenika do brane Petkovci korišteni su mali vojni kamioni iz 6. Bataljona²⁸³, a naprijed navedena tijela prebačena su do brane zajedno sa zadnjom grupom zatvorenika za pogubljenje. Optuženi je lično sa ovom zadnjom grupom oko 05:00 časova, dok je svitalo, otišao do brane²⁸⁴.

219. Apelaciono vijeće zaključuje da je pobijana presuda, protivno paušalnim i neosnovanim žalbenim navodima, ponudila dovoljno dokaza koji potvrđuju tačnost i utemeljenost svakog od navoda optuženog, te cijeneći ih ponaosob i u međusobnoj povezanosti izvela zaključak van razumne sumnje o njegovom učešću na način kako je to opisano, a koja utvrđenja u cjelosti podržava i ovo vijeće.

220. U tom smislu, vrijeme izvođenja zatvorenika, kada je optuženi po vlastitim navodima stigao pred školu, se podudara sa iskazima preživjelih svjedoka. Svjedok A-29 je izjavio da je nakon ponoći izveden iz učionice u kojoj je boravio²⁸⁵, a da je već i ranije čuo rafalnu paljbu i bilo mu je jasno da su oni koji su izvedeni prije njega bili likvidirani. Navedeni vremenski okvir poklapa se i sa izjavom svjedoka Ostoje Stanišića koji navodi da je čuo rafalnu paljbu iz pravca slobodne teritorije (u kojem pravcu se nalazi brana) oko 23:00 do 24:00 časova, kada je egzekucija vjerovatno i počela, netom prije dolaska optuženog. Ovo je saglasno i sa njegovom tvrdnjom da je operacija izvođenja i odvoženja zatvorenika već bila počela kada je stigao pred školu.

221. Navodi optuženog o tijelima koja su se nalazila ispred škole potkrijepljeni su iskazima preživjelih svjedoka A-29 i A-31, a čije iskaze je pretresno vijeće pravilno cijeno. Ovo su potvrdili i svjedoci Dragan Obrenović i Ostoja Stanišić, kao i činjenicu da su pripadnici 6.

²⁸² -15 (Trbić, saslušanje od 23.05.2004.god), str. 30.

²⁸³ T-15 (Trbić, saslušanje od 23.05.2004.god), str. 31-32

²⁸⁴ T-19 (Informativni izvještaj MKSJ u vezi s obilaskom lica mjesta iz avgusta 2004.god) (Povjerljivo), str. 4; T-17 (Trbić, saslušanje od 29.10.2004.god.), str. 61; T-18 (Trbić, saslušanje od 08.11.2004.god.), str. 5.

²⁸⁵ T-896, svjedočenje svjedoka A-29 u predmetu *Blagčević*, str. 1408.

bataljona i kamioni korišteni za transport ovih tijela do brane i to skupa sa zadnjom grupom zatvorenika iz škole²⁸⁶.

222. Apelaciono vijeće nalazi tačnim i pouzdanim iskaz optuženog i u pogledu vremenske odrednice njegovog dolaska na branu (oko 05:00h) sa posljednjom grupom zarobljenika; da je po dolasku vidio mrtva tijela na površini veličine fudbalskog igrališta, kojom prilikom je utovarivač/rovokopač i buldožer kopali grobnicu a potom je zatrjavali, te podržava relevantni zaključak pobijane presude. Ove navode su potvrdili svjedoci A-29 i A-31.

223. Evidentno je prema svim okolnostim slučaja da su zbog brojnosti lica koje je trebalo ubiti i kratkoće vremena najviši oficiri VRS Beara, Popović, Nikolić i Trbić bili prisutni u utvrđenoj operaciji, nadgledajući pojedine paralelene faze operacije, jer su samo oni svojim autoritetom mogli držati sve pod kontrolom. Optuženi je djelovao zajedno i nadgledao vojnike VRS dok su ukrcavali i odvozili zarobljenike na branu, znajući šta će uslijediti i htijući nastupanje zabranjene posljedice.

224. Sličnosti u pogubljenjima upućuju na uhodan obrazac i stepen organizovanosti u okviru VRS. Korišteni su kamioni za prevoz, smaknuća su vršena neposredno u blizini mjesta iskopane masovne grobnice gdje su tijela ukopavana, pri čemu je korištena teška mehanizacija- buldožeri i utovarivači.

225. Optuženi je istražiteljima pokazao lokaciju stratišta i grobnice na platou na brani Petkovac prilikom obilaska terena u augustu 2004. godine.

226. Jasno je, zaključuje i ovo vijeće, da se svi detalji koje je optuženi iznio podudaraju sa dinamikom događaja utvrđenim slijedom svih iskaza i materijalne dokumentacije. Gotovo je nezamislivo da optuženi sa tolikom tačnošću opisuje stanje pred školom, tijela već ubijenih zatvorenika, način ukrcavanja i odvođenja zatvorenika, učešće pripadnika VRS, kao i činjenicu da su tijela ispred škole odvežena sa posljednjom grupom i da je on lično otišao sa tom grupom na branu gdje je stigao oko 05:00 ujutro, a da lično nije prisustvovao svim ovim dešavanjima uzimajući aktivno učešće. Svaki izneseni detalj je logična karika u uzročno-posljedičnom nizu dešavanja kritične večeri. Pobijana presuda je osnovano donijela zaključak da je optuženi

²⁸⁶ T-970, svjedočenje svjedoka Ostoje Stanišića u predmetu Popović, str. 11610-11612; Svjedok Dragan Obrenović, T-985 (Obrenović, Sporazum o izjašnjavanju o krivici od 20.05.2003.god.), str.16661 – Ostoja Stanišić ga je obavijestio da su zatočenici pogubljeni kod škole i da su vojnici 6. bataljona odnijeli njihova tijela radi ukopa. Marko Milošević je također potvrdio da mu je Ostoja Stanišić rekao da je poslao pripadnike 6. bataljona do škole u Petkovicima radi čišćenja kod škole. (str. 13334).

nesumnjivo skupa sa drugim učesnicima UZP-a učestvovao u realizaciji cjelokupne operacije egzekucije na brani Petkovci najmanje 179 muškaraca Bošnjaka zarobljenih u školi Petkovci u svom domenu odgovornosti.

10. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje od 15.jula na Kula Gradu

227. U pogledu žalbenih navoda da je Pretresno vijeće pogrešno utvrdilo činjenično stanje kada je optuženog oglasilo krivim za inkriminaciju detaljno opisanu u ovoj tački pobijane presude, odbrana je samo ustvrdila da za ove navode nema nikakvih dokaza, te da se ne vidi mjesto događaja, učesnici niti stvarno vrijeme događaja²⁸⁷, pri tome ne ukazujući zbog čega jedan objektivan sud koji presuđuje u činjeničnim pitanjima ne bi mogao doći do tih zaključaka na osnovu dokaznog materijala.

228. Apelaciono vijeće nalazi da je pobijana presuda iznijela dovoljno jasne i konkretne razloge temeljem kojih je izvela zaključak da je optuženi Trbić dana 15. jula 1995. godine, u Kula Gradu, Zvornik, koordinirao i nadgledao pogubljenja po prijekom postupku koja su vršili vojnici VRS-a grupe zarobljenih muškaraca Bošnjaka iz enklave Srebrenica, među kojima je bio i Rešid Sinanović, sin Rahmana, rođen 15.10.1949. godine.

229. Naime, žalba ni u ovom dijelu ozbiljno ne pokreće pitanje osnovanost niti jednog činjeničnog utvrđenja pobijane presude, ne iznoseći niti jedan argument koji bi mogao ugroziti činjenične zaključke iznesene od strane pretresnog vijeća.

230. Slijedom navoda pobijane presude posljednji dokazi o tome da je oštećeni Rešid Sinanović bio živ datiraju od 15.jula 1995. godine kada je uhvaćen sa grupom ljudi nakon bijega iz bolnice.²⁸⁸ I sam optuženi je potvrdio hapšenje ove grupe ljudi na graničnom prijelazu u Karakaju, navedenog dana, nakon čega je oštećenog Sinanovića ispitivao lično optuženi i kapetan 1. klase Duško Vukotić.

231. U relevantnim zaključcima pretresnog vijeća (Paragraf 604) se kaže:

Pripadnici 1. bataljona su vozilom TAM dana 15. jula prevezli ove zarobljenike do mjesta pogubljenja u reonu Kula Grada, te ih u večernjim satima pogubili.²⁸⁹ Dokazi potvrđuju navode

²⁸⁷ Žalbeni podnesak odbrane, strana 10.

²⁸⁸ Bilježnica dežurnog operativnog oficira zvorničke brigade za dan 15.07.1995. godine

²⁸⁹ T-18 (Izjava osumnjičenog Tužilaštvu MKSJ 08.11.2004. godine), str. 22.

izmijenjene optužnice da je ova grupa zarobljenika zajedno sa Rešidom Sinanovićem pogubljena i ukopana u Kula Gradu 15. jula 1995. godine, te da su njihovi posmrtni ostaci kasnije premješteni u Kamenicu.²⁹⁰

232. Da je mjesto pogubljenja bilo upravo Kula Grad i da je optuženi bio prisutan ustvrdio je on lično, a njegova tvrdnja potkrijepljena je materijalnim dokazima: putni radni list za vozilo Zvorničke brigade Opel Rekord iz koje proizilazi da je vozač optuženog Milorad Birčaković 15. jula 1995 godine vozio ovo vozilo na području Zvornika i Diviča, te da je imao lokalnu vožnju u području Zvornika²⁹¹, te forenzički dokazi iz sekundarne grobnice Kamenica, gdje je pronađeno tijelo oštećenog Sinanovića. Naime, optuženi je izjavio da je tog dana njegov vozač bio prisutan na mjestu egzekucije, a navodeći detalje same egzekucije navedene grupe muškaraca, izjavio da su njihovi posmrtni ostaci kasnije iz Kula Grada kao mjesta strijeljanja i primarne grobnice premješteni u Kamenicu,²⁹² a koji navodi su nesumnjivo potvrđeni pronalaskom tijela oštećenog Sinanovića kao osobe preko koje se identifikuje grupa, upravo u toj grobnici.

233. Apelaciono vijeće nalazi da su suprotno paušalnim i šturim žalbenim prigovorima, u činjeničnom opisu predmetne inkriminacije na dovoljno precizan način determinisani vrijeme, mjesto i učesnici iste. Svi navedeni dokazi ukazuju da su se predmetna ubistva desila na dan 15. juli, na području Kula Grada, a da su izvršioi po već uhodanom principu bili pripadnici VRS, koje je nadgledao i koordinirao upravo optuženi.

234. Žalbeno vijeće zaključuje da je činjenični nalaz Pretresnog vijeća da je podnosilac žalbe bio prisutan prilikom pogubljenja civila očigledno opravdan.

235. Nerazumno bi bilo očekivati da se u ovakvim masovnim zločinima, u mnoštvu dešavanja i sistematskih pogubljenja koja su se dešavala u vrlo kratkom vremenskom intervalu od 5 dana, utvrdi tačana sat ili minut izvršenja svakog pojedinog pogubljenja, kao ni poimenični učesnici. Vremenska odrednica može biti i približno naznačena, ali kao takva dovoljna za postavljanje vremenskog okvira određenog događaja.

236. Ono što je bitno jeste činjenica da su zarobljeni muškarci predati u odgovornost Zvorničke brigade, odnosno optuženom lično kao referentu za bezbjednost te brigade, koji je dalje bio odgovoran za njihovu sigurnost. On lično je izjavio da je bio prisutan njihovom

²⁹⁰ T-18 (Izjava osumnjičenog Tužilaštvu MKSJ 08.11.2004. godine), str. 23.

²⁹¹ Kula Grad se nalazi u zoni odgovornosti Zvorničke brigade,²⁹¹ tačnije nalazi se u području grada Zvornika,²⁹¹ gdje se vozilo Opel Rekord kretalo taj dan; vidjeti paragraf 609.Presude

pogubljenju, a što potvrđuje svi relevantni dokazi, kako objektivni tako i subjektivni pobrojani i cijenjani od strane prvostepenog vijeća. Optuženi nije lično morao vršiti pogubljenja, ali je u najmanjem prisustvovao i po funkciji koju je imao bio zadužen za koordinaciju i nadgledanje vojnika u izvršenju egzekucija.

237. Dakle, pretresno vijeće je uspostavilo utemeljen nexus između direktnih radnji izvršenja neidentifikovanih pripadnika VRS i uloge i položaja optuženog za razliku od žalbe koja se zadovoljava pukim neargumentovanim negiranjem utvrđenja pretresnog vijeća.

238. U pogledu žalbenog navoda da se među žrtvama navodi ime čovjeka koji po navodima tužilaštva u dostavljenom dopisu nije uopšte među žrtvama, ovo vijeće iste nalazi u cjelosti paušalnim i nepodobnim za bilo kakvo ispitivanje. Naime, žalba ne precizira ime žrtve, niti predmetni dokument tužilaštva na koji se referira, te je nemoguće temeljem ovakvih neodređenih navoda vršiti meritornu analizu ovog žalbenog prigovora.

239. Konačno, žalbeno vijeće konstatuje da kod ovakvog stanja stvari žalba nije dokazala da nijedan razuman presuditelj ne bi došao do zaključaka do kojih je došlo pretresno vijeće u pogledu ove inkriminacije, te je sve odnosne žalbene prigovore valjalo odbiti kao neosnovane.

11. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi kriv za radnje 16. i 17. jula 1995. godine

240. Po ustaljenom metodu žalba predmetnu inkriminaciju napada na način da paušalno konstatuje da činjenično utvrđenje pobijane presude da je optuženi „dana 16. i 17. jula koordinirao...nabavku goriva i municije“, predstavlja „redovne radne zadatke dežurnog u brigadi i da nema ni jednog dokaza da ove aktivnosti predstavljaju učešće optuženog u zločinima koji su se desili²⁹³“.

241. Apelaciono vijeće konstatuje da je, obzirom da žalbeni prigovori nisu usmjereni u tom pravcu, nesporno da su se pogubljenja na Vojnoj ekonomiji Branjevo, Pilica, do 1200 muškaraca Bošnjaka, među kojima i oni iz škole Kula, kao i pogubljenja u Domu kulture Pilica oko 500 muškaraca Bošnjaka, desila u vrijeme, na mjestu i na način detaljno opisanim pobijanom presudom, te da je optuženi Trbić u svojstvu dežurnog operativnog oficira u navedene dane preduzimao radnje koordinacije prenoseći usmene i pismene upute i izvještaje među

²⁹² T-18 (Izjava osumnjičenog Tužilaštvu MKSJ 08.11.2004. godine), str. 23.

²⁹³ Žalbeni podnesak odbrane, strana 10.

jedinicama koje su učestvovala na terenu i oficirima koji su ih nadgledali, te koordinisao dostavu logističke podrške neophodne za uspješnost akcije.

242. Ne postoji dilema za ovo vijeće ni u pogledu inkriminisanosti ovih radnji i iste se nikako ne mogu podvesti pod puko izvršavanje redovnih radnih aktivnosti dežurnog oficira, kako to žalba neosnovano pokušava predstaviti.

243. Ništa u navedenim dešavanjima nije redovno, dakle ne radi se ni o kakvim redovnim okolnostima ili borbenim dejstvima, već o provedbi sveobuhvatnog i sistematičnog zločina svirepih pogubljenja po kratkom postupku približno 1700 nedužnih civila, gdje radnje optuženog predstavljaju svjesno i hotimično učešće u istom. Optuženi je znao za konačnu posljedicu, ali je htio njeno nastupanje i poduzeo sve aktivnosti koristeći svoj položaj i uticaj kako bi omogućio dosljednu sprovedbu iste.

244. Radi pojašnjenja, uloga dežurnog operativnog oficira bi se mogla pojednostavljeno definisati kao spona između svih učesnika u lancu komandovanja silaznom putanjom i horizontalno sa ostalim komandama koje nisu bile u tom direktnom lancu komandovanja, ali su učestvovala u borbenim dejstvima. Evidentno je da lice koje vrši ovu funkciju raspolaže sa svim bitnim informacijama u smislu daljeg emitovanja istih, odnosno dvosmjernog cirkulisanja na relaciji komanda-potčinjene jedinice na terenu. Dakle, optuženi Trbić je taj koji je u navedene dane bio u samom čvorištu kroz koje prolaze sve informacije vezane za borbena dejstva, imajući uvid u sve zadatke u svim potčinjenim jedinicama čiji rad je koordinisao i izvještavao komandu.

245. Pri tome, Trbić, a kako to pravilno zaključuje pobijana presuda, nije bio samo puki prenosnik informacija, on je izvještavao o događajima, izdavao upute i rješavao logističke probleme, odnosno bio ključna karika cjelokupne operacije prevoza zarobljenika na utvrđene lokalitete i njihovog smaknuća po kratkom postupku.

246. Pretresno vijeće je pravilno zaključilo da je Trbić u navedene dane dok je trajala akcija imao centralnu ulogu u komunikacijama i u tom pogledu iznosi zaključak:

247. Ovakav zaključak pretresno vijeće je izvelo temeljem, prije svega materijalnih dokaza, i to: Dnevnika dežurnog oficira Zvorničke brigade i presretnutih razgovora, čiji sadržaj je potvrđen i iskazima svjedoka A-5, A-6 i A-10, te optuženog lično. Predmetne iskaze i ovo vijeće nalazi u cjelosti relevantnim i kredibilnim. Sadržaj komunikacije koju je obavljao Trbić jasno ukazuju na njegovo potpuno znanje i involviranost u sve što se dešavalo na terenu. Relevantni isječci ovih razgovora su citirani na strani 212-215 Presude, i u mnogima od njih se čak i ne

koristi šifrirana terminologija, već se otvoreno govori o pogubljenjima. Takav jedan je onaj od 17. juli 1995. godine, u kojem su učestvovali Trbić, general Krstić i potpukovnik Pandurević, gdje se u toku razgovora spominje izvještaj od prethodnog dana, kada Krstić pita, “Jeste li pobili Turke gore?”, a Trbić odgovara, “Uglavnom jesmo”²⁹⁴.

248. Svi navedeni dokazi ne ostavljaju nikakvu dvojbu ni Apelacionom vijeća da je optuženi itekako znao šta se dešava i revnosno se zalagao da se plan pogubljenja provede što efikasnije i potpunije. U tom cilju optuženi je koordinirao i dostavu logističke podrške tako što je dogovorio ponovnu nabavku goriva i municije vojnim jedinicama koje su učestvovala u operaciji pogubljenja po prijekom postupku i ukopu muškaraca Bošnjaka. Konačno, kako i sam priznaje za dežurnog operativnog oficira u navedene dane je postavljen upravo zbog svog iskustva i dokazane sposobnosti u ranijim operacijama (naprijed opisanim).

249. O njegovom svesrdnom zalaganju da gorivo, kao neophodni energent namijenjen za prevoz zarobljenika do stratišta i nastavak pogubljenja, bude obezbijeden po hitnom postupku, govore učestali telefonski pozivi u kratkom vremenskom intervalu. Tačnije, optuženi je obavio četiri razgovora u periodu od 13:56 i 13:58 h dana 16. jula, a sve u cilju hitne nabavke 500 l goriva dizel D2 po zahtjevu potpukovnika Popovića, te konačno dobivanjem neophodnog ovlaštenja od komande Drinskog korpusa, osigurao izdavanje goriva iz zalih Zvorničke brigade. Akcija nije smjela stati, a za njen uspješan nastavak se pobrinuo upravo Milorad Trbić, kao i za potrebnu opremu i mehanizaciju za čišćenje terena dan nakon masovnih pogubljenja²⁹⁵. Pretresno vijeće je i za ove radnje optuženog dalo iscrpne i na dokazima zasnovane razloge, o čemu se Apelaciono vijeće izjašnjavalo i u paragrafima 134-137.

250. Paušalni i ničim osnovani žalbeni prigovori ni na koji način nisu ugrozili čvrsto utemeljen i argumentovane zaključke pretresnog vijeća o svemu što se dešavalo u inkriminisano vrijeme, te u konačnici sumiralo cjelokupno učešće i ulogu optuženog u istim u paragrafu 687. :

Trbićeve zabilješke u Dnevniku dežurnog oficira, odgovarajući presretnuti razgovori, izjave svjedoka kao i samog Trbića, smještaju ga u središte završnih faza operacije pogubljenja i ukopa. Kao što je i sam istakao, do jutra 16. jula, on je “imao iskustvo u organizaciji i ubijanju zarobljenika”²⁹⁶, navodeći da je činjenica da je “već znao šta se dešava” bila jedan od razloga zbog

²⁹⁴ Paragraf 673. Presude

²⁹⁵ Paragraf 684. Presude

²⁹⁶ T-13 (Trbićevo saslušanje od 21. januara 2004.), str. 12. *Vidi takođe* T-982, Svjedočenje svjedoka A-50 (povjerljivo), str. 6630, 6684.

kojeg je on postao dežurni oficir u ovom periodu.²⁹⁷ Vijeće zaključuje da je Trbić kao dežurni oficir znao šta se dešava, primao je i prenosio naredbe i informacije, izdavao upute i rješavao logističke probleme. Njegova uloga i učešće bili su značajni za neometano izvođenje i završavanje operacije pogubljenja.

251. Iznesena utvrđenja u cjelosti podržava Apelaciono vijeće, a žalbene prigovore odbija kao neosnovane.

12. Izvedeni su značajni dokazi da je optuženi poduzeo radnje 19. jula ili približno tog datuma i dana 20. jula

252. U pogledu tačke g) osudjućeg dijela presude žalba ističe da nema niti jedne radnje koja se odnosi na optuženog²⁹⁸.

253. Prema ocjeni žalbenog vijeća ovakva tvrdnja žalbe je krajnje neprecizna i nema nikakvog osnova, pogotovo kada se ima u vidu oblik učešća optuženog u svim inkriminacijama, kao svjesnog i voljnog učesnika UZP-a.

254. Naime, njegov *actus reus* se ogledao u neposrednom učešću, pružanju pomoći i doprinosu u izvršenju zajedničkog cilja. Pri čemu pomoć i doprinos uopšte ne moraju podrazumijevati njegovo prisustvo u vrijeme počinjenja pojedinačnih krivičnih djela. Bitno je da je on znao za zajednički plan, prihvatio ga i pristupio realizaciji blisko saradujući sa ostalim učesnicima UZP-a i glavnim počiniocima.

255. Upravo iz ovih razloga samo prisustvo optuženog na mjestima stradanja kao rangiranog oficira i zamjenika načelnika za bezbjednost u brigadi, uz njegovo prethodno utvrđeno znanje i htijenje nastupanja zabranjene posljedice, predstavlja bitan doprinos u izvršenju određenih inkriminacija.

256. U pogledu činjeničnog događaja zarobljavanja četvorice muškaraca (v. para 690. Presude) koji su preživjeli strijeljanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo, te njihovog pogubljenja, optuženi lično je u svom iskazu iznio konkretne podatke o lokaciji na kojoj su ovi ljudi zarobljeni. On navodi da su pronađeni na putu za Ugljevik, a zatim dovedeni u Zvorničku

²⁹⁷ T-13 (Trbićevo saslušanje od 21. januara 2004.), str. 15.

²⁹⁸ Žalbeni podnesak odbrane, strana 10.

brigadu.²⁹⁹ O njihovoj identifikaciji i isljeđivanju svjedočili su svjedok koji je pomenut u para. 693. pobijane presude³⁰⁰, koji je potvrdio da ih je on lično isljeđivao u prisustvu Drage Nikolića. Na ovu okolnost pretresno vijeće je izvelo i druge relevantne dokaze: svjedočenje svjedoka Nebojše Jeremića³⁰¹, Izjava svjedoka Fuada Đozića³⁰², Zapisnik vojne policije Zvorničke brigade³⁰³, te izvještaj Richarda Butlera (para 8.18 i 8.13-8.19)

257. Dakle, četvorica muškaraca sa podacima navedenim u pobijanoj presudi su dovedena u zonu odgovornosti ove brigade i od tog momenta osobe direktno odgovorne za njihovu sigurnost jesu upravo optuženi i Drago Nikolić, kao bezbjednjaci Zvorničke brigade.

258. Optuženi nije morao direktno pucati ili izdavati naredbe, dovoljno je bilo i njegovo nečinjenje da bi se u konkretnom okvalifikovalo kao radnja izvršenja. Sve ovo imajući u vidu da je optuženi Trbić bio pomoćnik načelnika bezbjednosti Zvorničke brigade- Drage Nikolića, čija uloga je bila *“pomoć prilikom koordinacije u vezi pitaljaka koja se odnose na hvatanje, zarobljavanje i pogubljenje zatvorenika”*³⁰⁴ i koji je po hijerarhiji predstavljao autoritet za direktne izvršioce-pripadnike VRS. Optuženi je svojim prisustvom omogućio pogubljenje civila Bošnjaka, obzirom da je ono *in concreto* za izvršioce imalo značaj podsticanja i prečutnog naređenje na izvršenje.

259. Odbrana nije ukazala na odgovarajuće dokaze niti je ponudila dovoljno razloga da bi se utvrdilo da je ovaj zaključak očito bio neopravdan. Osim toga, u dokaznom materijalu ne postoji ništa što bi dovelo u sumnju opravdanost zaključka pretresnog vijeća. Shodno tome, žalbeno vijeće nalazi da je zaključak pretresnog vijeća, kako je podnosilac žalbe bio prisutan prilikom pogubljenja civila, očigledno opravdan.

260. Isto obrazloženje i zaključak u pogledu učešća optuženog, odnosi se i na činjenični događaj o zarobljavanju/predaji 19 (devetnaest) ranjenih muškaraca Bošnjaka iz Srebreničke enklave, da su primljeni u bolnicu u Milićima, da je jedanaest od tih muškaraca 14. jula ili približno tog datuma bilo prebačeno u bolnicu u Zvorniku, a potom u stacionar Zvorničke brigade da bi 20. jula ili nedugo poslije deseterica tih muškaraca Bošnjaka bili odvedeni iz

²⁹⁹ T-3 (Trbić, Vanraspravni iskaz iz SAD-a od 19.8.2002.godine), str. 60.

³⁰⁰ Fus nota 1190. pobijane presude

³⁰¹ Svjedok Nebojša Jeremić (19.12.2007. godine).

³⁰² T-820

³⁰³ T-822 i T-825

³⁰⁴ Para. 267. Presude

stacionara od strane pripadnika VRS a zatim pogubljeni po prijekom postupku. Presuda je navela imena identifikovanih žrtava (v. Para 699-705. pobijane presude).

261. Ovakvi zaključci osnovano proizilaze iz svih dokaza cijenjenih od strane pretresnog vijeća, i to: iskaza svjedoka dr. Jugoslava Gavrića³⁰⁵, Zorana Begovića³⁰⁶, dr. Radivoja Novakovića³⁰⁷, te ostalih materijalnih dokaza³⁰⁸.

262. Pretresno vijeće je konstatovalo da ne postoje direktni dokazi o konkretnoj umiješanosti Trbića u ovaj događaj, međutim njegova odgovornost se kao i kod prethodno obrazloženih sličnih pogubljenja zarobljenih lica izvodi iz njegovog položaja i funkcije, te činjenice da su sva lica koja su se predala iz različitih događaja po istom principu bila proslijedena u odgovornost Zvorničke brigade.

263. Odbrana nije ponudila niti jedan dokaz kojim mi obeskrjepila utvrđenja pretresnog vijeća, te je žalbene prigovore uz naprijed navedenu argumentaciju ovog vijeća, valjalo odbiti kao neosnovane.

13. Ponovni ukopi

264. Ova tačka osuđujućeg dijela Presude se odnosi na ponovne ukope, odnosno ekshumacije primarnih masovnih grobnica u Lažetama (Orahovac), brani u Petkovicima, u Kozluku i na vojnoj ekonomiji Branjevo, te premještaju tijela i dijelovi tijela u neobilježene i neregisterovane sekundarne grobnice na raznim lokalitetima, ali najmanje njih 13 (trinaest) duž ceste za Čančare, na 8 (osam) lokaliteta u blizini Liplja, i 7 (sedam) lokaliteta u blizini Hodžića, a sve u cilju prikrivanja svih tragova pogubljenja počinjenih u mjesecu julu.

³⁰⁵ T-964svjedok dr. Jugoslav Gavrić, *Tužilac protiv Popovića i dr.* IT-05-88, svjedočenje od 21. marta 2007., ("svjedočenje svjedoka dr. Jugoslava Gavrića u predmetu *Popović*"), str. 9110 do 9130.

³⁰⁶ T-961, Zoran Begović, *Tužilac protiv Popovića i dr.* IT-05-88, svjedočenje od 21. marta 2007. godine, ("svjedočenje svjedoka Gorana Begovića u predmetu *Popović*"), str. 9142

³⁰⁷ T-881, svjedok dr. Radivoje Novaković, *Tužilac protiv Popovića i dr.* IT-05-88, svjedočenje od 20. marta 2007., ("svjedočenje svjedoka dr. Radivoja Novakovića u predmetu *Popović*"), str. 9025 do 9098.

³⁰⁸ O-5, Svjedočenje Pandurevića u predmetu *Popović*, T-736 (Knjiga pacijenata bolnice u Milićima, 13-14. jula 1995.); T-737 (Devet formulara za pacijente iz bolnice u Milićima, za specijalističko liječenje, od 13.-14. jula 1995.); T-738 (Izveštaji o hirurškim zahvatima u bolnici u Milićima); T-743 (Evidentiranja u Knjigu pacijenata bolnice u Milićima od 11.-15. jula 1995.); T-744 (Jedanaest kartona pacijenata s hirurškog odjeljenja bolnice Sveti Nikola u Milićima, od 13. i 14. jula 1995.); T-745 (Medicinska rendgenska dokumentacija i dijagnoza iz jula 1995.); T-740 (Zabilješka o otpustu pacijenata iz bolnice u Milićima za Zvornik, koju je potpisao dr Davidović). T-1080 (Dopis dr Davidovića od 24. jula 1995. upućen generalu Krstiću, komandantu drinskog korpusa – 18 pacijenata Muslimana je liječeno i upućeno u Zvornik prema naredenju glavnog štaba). T-240 (Knjiga pacijenata bolnice u Zvorniku, Pacijent 4605 i dalje). T-1111 (MKCK - Spisak nestalih lica, 8. izd., T-985 (Obrenović, Sporazum o izjašnjavanju o krivici od 20. maja 2003.)

265. Žalbeni prigovori se svode na tvrdnju da za ovu inkriminaciju ne postoji vremenska ni prostorna odrednica, u pogledu činjenica kada i kako je optuženi vršio inkriminisane radnje.

266. Suprotno ovakvim navodima, Apelaciono vijeće u cjelosti nalazi osnovanim i preciznim utvrđenja pobijane presude da je operacija ponovnog ukopa tijela u sekundarne grobnice izvršena u jesen 1995. godine (između septembra i novembra), tačnije okončana do novembra 1995. godine. Ista je, prije nego je podvukla konačan zaključak o vremenskoj odrednici izvršenih radnji, analizirala sve relevantne dokaze na tu okolnost, i to, između ostalih: iskaze optuženog Trbića³⁰⁹, Dragana Obrenovića³¹⁰, A-45³¹¹, A-50, svjedočenje Deana Manninga, snimke iz zraka koji ukazuju da su u tom periodu primarne masovne grobnice prekopavane i formirane sekundarne grobnice³¹², Butlerov izvještaj, te naredbe izdate od strane Glavnog štaba VRS Trbiću o vođenju evidencije o utrošku goriva.

267. Pobijana presuda je dala sasvim zadovoljavajući i prihvatljiv vremenski okvir radnji ponovnog ukopa, u pogledu koje bitne činjenice ni ovo vijeće nema nikakvih dilema.

268. U pogledu konkretizacije radnji izvršenja optuženog, Apelaciono vijeće nalazi da je pretresno vijeće jasno definisalo i konkretizovalo radnje optuženog (717-727 Presude), detaljno obrazlažući njegovo aktivno učešće počevši od obilazaka četiri primarne grobnice, vođenja evidencija i rukovođenja u izdavanju goriva potrebnog za operaciju, pa do kooordinacije jedinice inženjerije Zvorničke brigade tokom operacije ponovnog ukopa tijela. Sve naznačene aktivnosti se mogu podvesti pod nadgledanje, rukovođenje i koordinaciju aktivnosti drugih vojnika VRS-a, te kontrolisanje i odgovaranje za nabavku i raspodjelu goriva za operaciju.

269. Ne postoji nikakva sumnja u pogledu navoda pretresnog vijeća da je Glavni štab VRS obezbijedio 5 tona goriva za operaciju ponovnog ukopa u zoni odgovornosti Zvorničke brigade i da je zadužio upravo optuženog Milorada Trbića za vođenje evidencije izdatog goriva. Ova utvrđenja su pravilno zasnovana od strane pretresnog vijeća na temelju dokaza: Naredba Glavnog štaba VRS-a 03/4-2341, Presretnuti razgovori od 22.09.1995. godine (u 18:44); Svjedok A-45 (15. 01. 2008. godine), iskaz svjedoka A-50, te svjedočenje Dragana Obrenovića u predmetu *Blagcjević* i Butlerov izvještaj.

³⁰⁹ T-3 (Vanraspravni iskaz iz SAD-a od 19. 8. 2002. godine) i T-15

³¹⁰ T-983, svjedočenje Obrenovića u predmetu *Blagcjević* od 2.10.2003. godine

³¹¹ Svjedok A-45 (15.01.2008.)

³¹² T-830 (Prvi Manningov izvještaj)

270. Žalba očigledno bezuspješno pokušava da ospori predmetno utvrđenje iznoseći da se navedeno naređenje odnosi na oficira koji ima ime slično optuženom, ali da nema dokaza da je to ime upravo optuženog.

271. Naprotiv, nema nikakvih dokaza da to nije bilo ime optuženog. Pretresno vijeće je objasnilo dotičnu razliku u jednom slovu u predmetnom dokumentu, gdje se spominje kapetan Milorad TRPIĆ. Međutim, vijeće je osnovano utvrdilo da u Zvorničkoj brigade nije postojao kapetan Trpić u to vrijeme i da se u stvari u dokumentu misli na kapetana Milorada TRBIĆA tj. optuženog, što je sasvim logično obzirom da se radi o istom imenu, a ukazana razlika u prezimenu je očigledna slovna greška, te ne ostavlja nikakve sumnje u pogledu identiteta optuženog. Da je naredba izdata upravo njemu ustvrdio je i sam optuženi, koji navodi su potkrijepljeni i svjedočenjem Obrenovića u predmetu *Blagčjević*, kao i iskazom svjedoka A-50.

272. Nasuprot žalbenom navodu da je jedino svjedok Lazarević Damjan pokušao podržati optužnicu tvrdnjom da je gorivo pravdao optuženom, ovo vijeće primjećuje da u ovom spisu ne postoji svjedočenje ovog svjedoka. Tačnost navoda optuženog da je pripadnik jedinice inženjerije po imenu Lazarević za optuženog bio glavna kontakt osoba tokom operacije ponovnog ukopa, prvostepeno vijeće je pravilno utvrdilo iz iskaza svjedoka A-45, A-50 i Informativnog izvještaja Tužilaštva MKSJ-a od 26.08.2002. godine. Svjedok A-45 je, naime, potvrdio da je Lazarević Trbiću svako jutro podnosio izvještaj o izvršenju zadatka od prethodne noći, a potom bi mu Trbić dao upute gdje dalje da ide. Sve navedeno potvrđuje zaključke pobijane presude o ulozi optuženog u operaciji ponovnim ukopima.

273. Imajući u vidu da je predmetna operacija bila samo nastavak, odnosno slijed radnji počinjenih u okviru UZP-a započetog u julu te godine, Pretresno vijeće je pravilno zaključilo da je optuženi učestvovao u ovoj operaciji uz punu i jasnu svijest o tome šta sve operacija premještanja tijela podrazumijeva, te preduzeo konkretne radnje učešća u realizaciji zajedničkog cilja. Između ostalih i radnja raspodjele i kontrole goriva je bila jedna od bitnih uloga optuženog u cilju provedbe plana. On je itekako znao, a suprotno tvrdnjama žalbe, za koju svrhu je namijenjeno gorivo o čemu pobijana presuda nudi jasne dokaze koji nedvojbeno ukazuju na zaključak da je optuženi revnosno i predano obavljao zadatak povjerenim mu pomenutom Naredbom.

274. Konačno, odbrana ni za jednu od iznesenih tvrdnji ne nudi nikakav dokaz niti kvalitetnu argumentaciju, te je Apelaciono vijeće iste odbilo u cjelosti kao neosnovane.

14. Dokazi da je optuženi bio na terenu nisu u suprotnosti sa dokazima da je on bio dežurni operativni oficir

275. Pretresno vijeće je detaljnom analizom svih relevantnih dokaza rekonstruisalo vremenski i prostorno sva kretanja optuženog u inkriminisanom periodu, a o čemu su dati valjani i sasvim prihvatljivi razlozi u vezi sa svakom pojedinom inkriminacijom.

276. Žalba je na jednom mjestu istakla tvrdnju po kojoj je optuženi Trbić kao dežurni operativni oficir morao stalno biti prisutan u komandi.

277. Njegove dužnosti dežurnog oficira u brigadi na dan 10/11. jula, dežurnog oficira na isturenom komandnom mjestu (IKM) u Kitovnici na dan 12/13. jula, te dežurnog operativnog oficira u Zvorničkoj brigadi na dan 16/17. jula³¹³ *ne isključuju* njegovo učešće na mjestu i u vrijeme utvrđeno pobijanom presudom. Imajući u vidu cjelokupna dešavanja u naznačenom periodu, sveobuhvatnost akcije ostvarenja genocidnog plana koju su provodile snage VRS, masovnost zločina i brojnost učesnika na terenu, sasvim je logičan i opravdan zaključak da je optuženi obavljao naznačene dužnosti.

278. Suprotno ovoj žalbi, apelaciono vijeće nalazi da je delikatnost, obimnost i složenost operacije koja se odnosila na strijeljanja zatočenih muškaraca bošnjačke nacionalnosti, te ukopa njihovih tijela u svrhu prikrivanja izvršenog zločina, nalagala koordinaciju tih aktivnosti u čijem se čvorištu nalazio upravo optuženi Trbić, što nije bilo moguće činiti samo iz zatvorenog prostora u komandi, već je nužno uključivalo u operativnom smislu i njegovu djelatnost na terenu i njegovo prisustvo na mjestu zločina.

279. Konačno, žalba nije ponudila niti jedan dokaz da je optuženi u inkriminisano vrijeme boravio isključivo u kancelariji dežurnog oficira, te ovi prigovori ostaju bez dokaznog i logičnog osnova.

³¹³ Žalbeni podnesak odbrane, strana 11.

III. POVREDE KRIVIČNOG ZAKONA (ČLAN 298. ZKP BIH)

280. Žalbom se navodi da je povrijeđen materijalni zakon na štetu optuženog budući da prvostepeno vijeće nije primijenilo Krivični zakon SFRJ kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno u slučaju promjene zakona, zakon koji je balaži za učinioa, već važeći KZ BiH, čime je povrijeđeno načelo vremenskog važenja krivičnog zakona. U prilog ovakve tvrdnje žalba ukazuje na činjenicu da je nakon potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma 1995. godine uvedena direktna primjena EKLJP i njenih protokola, uključujući i protokol 6 koji otklanja smrtnu kaznu iz sistema sankcija, što se može tumačiti jedino kao prestanak postojanja smrtne kazne u važećim zakonima, te je po stavu odbrane taj zakon (Preuzeti KZ SFRJ) blaži od KZ BiH jer propisuje maksimume kazni od 15, odnosno 20 godina u odnosu na kazne dugotrajnog zatvora u KZ BiH za krivično djelo Genocida i kao takav je morao biti primjenjen u konkretnom slučaju.³¹⁴

281. Protivno navedenim prigovorima, Apelaciono vijeće zaključuje da se prvostepeno vijeće pravilno držalo zakonskog imperativa primjene blažeg zakona na učinioa kako to propisuje član 4. KZ BiH³¹⁵, kao i relevantnih međunarodnih normi, cijeneći vrijeme izvršenja krivičnog djela i odredbe materijalnog zakona koji je bio na snazi u to vrijeme (KZ SFRJ), te odredbe kasnije donesenog zakona KZ BiH i osnovano zaključilo da je u konkretnom ipak blaži važeći Krivični zakon BiH obzirom da je „kazna kcju propisuje KZ BiH očigledno blaža od smrtne kazne kcja je bila na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela“³¹⁶.

282. Naime, pobijanom presudom je prevashodno utvrđeno da je član 171. KZ BiH kojim se propisuje krivično djelo Genocida, za koje je optuženi oglašen krivim, u najvećoj mjeri identičan sa članom 141. KZ SFRJ, odnosno da su krivičnopravne radnje koje su okvalifikovane kao Genocid po važećem KZ-u bile inkriminirane i Krivičnim zakonom koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja djela, kasnije Preuzetog KZ SFRJ.

³¹⁴ *Obiter dictum* Apelaciono vijeće primjećuje da žalba odbrane uopšte nije prigovarala, bar ne eksplicitno, egzistencnosti elemenata predmetnog krivičnog djela pa slijedom odredbe člana 306. ZKP BiH ovo pitanje nije ni razmatralo.

³¹⁵ (1) *Na učiniteja krivičnog djela primjenjuje se zakon kcji je bio na snazi u vrijeme učiniteja krivičnog djela.*
(2) *Ako se poslije učiniteja krivičnog djela jednom ili više puta izmjeni zakon, primjenit će se zakon kcji je blaži za učiniteja.*

³¹⁶ Paragraf 165. Presude

283. U tom smislu, a slijedom žalbenih prigovora odbrane, valjalo je ispitati da li je Preuzeti KZ SFRJ čija se primjena potencira, u stvari izmijenjeni zakon kojim je ukinuta smrtna kazna, te kao takav u smislu načela vremenskog važenja krivičnog zakona trebao *in concreto* biti primijenjen kao zakon blaži po učinioca (*lex mitior*).

284. Apelaciono vijeće je utvrdilo da je odgovor na ovo pitanje negativan, a svi žalbeni prigovori u tom pravcu neosnovani.

285. Naime, suprotno tvrdnjama žalbe, ovo vijeće ukazuje da potpisivanjem Dejtonskog sporazuma **nije došlo ni do kakve izmjene** tada važećeg Krivičnog zakona (Preuzetog KZ SFRJ). Tim činom EKLJP i njeni protokoli jesu inkorporirani u domaće zakonodavstvo, ali ništa u ovoj konvenciji i njenim protokolima ne mijenja zakon. Potencirani protokol 6. zahtjeva od država da izmjene zakone tako da se ukine smrtna kazna u vrijeme mira, ali njegovo prihvatanje ne znači automatsku izmjenu zakona i stupanje na snagu nekog novog „izmijenjenog“ zakona u pravnom poretku zemlje potpisnice, bez provođenja zakonom propisane procedure.

286. Dakle, prihvatanjem EKLJP i navedenog protokola, BiH se obavezala na izmjenu zakona u smislu ukidanja smrtno kazne, te da u međuvremenu, prije izmjene kao i poslije toga neće izricati i izvršavati smrtnu kaznu, međutim to nije proizvelo automatsku izmjenu važećeg zakon tj. Preuzetog KZ SFRJ, te Apelaciono vijeće zaključuje da u navedenom periodu 1995.-1998. godine nije postojao zakon koji nije sadržavao odredbe o smrtnoj kazni, odnosno koji je izričito propisivao kao opšti maksimum samo kaznu zatvora u trajanju od 15, odnosno 20 godina, kako se to žalbom neosnovano potencira.

287. Apelaciono vijeće zaključuje da obzirom da je krivično djelo Genocida inkriminisano po oba zakona, a da je prema odredbama člana 141. KZ SFRJ za navedeno krivično djelo bila zapriječena kazna zatvora u trajanju *od najmanje pet godina ili smrtna kazna*, dok je za isto krivično djelo, prema važećem Zakonu, zapriječena kazna zatvora u trajanju *od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora*, to se prilikom ocjene blažeg zakona za učinioca u konkretnom mora imati u vidu načelo alternativiteta, po kome pravac odmjeravanja kazne diktira izbor zakona, a ne zakon pravac odmjeravanja kazne.

288. Dakle, komparacijom propisanih kazni, nesumnjivo se dolazi do zaključka izvedenog i pobijanom presudom da je u konkretnom zapriječena kazna, po važećem Zakonu (KZ BiH) u svakom slučaju blaža od ranije propisane, bez obzira što je ranijim zakonom donja granica visine kazne bila pet godina, a sve to imajući u vidu da se kazna koja je u konkretnom slučaju izrečena

optuženom Trbiću (kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od 30 godina) nije kretala u okviru koji je bliže opštem minimumu kazne propisane zakonom za predmetno krivično djelo.

289. U prilog navedenom Apelaciono vijeće ističe činjenicu da je prema međunarodnom običajnom pravu uspostavljeno da je smrtna kazna u svakom slučaju strožija kazna od kazne dugotrajnog zatvora, a isto tako prema običajnom pravu, apsolutno pravo osumnjičenog je da ne bude pogubljen, a država je dužna osigurati to pravo, što je i učinjeno donošenjem novog Krivičnog zakona 2003. godine.

290. Shodno svemu navedenom, te imajući u vidu *ratio legis* odredbe iz stava 2. člana 4. KZ BiH po kojoj se traži *primjena zakona blažeg za učinioca*, a ne *blažeg zakona*, Vijeće je našlo da je KZ BiH, a imajući u vidu pravac odmjeravanja kazne prema optuženom (u smjeru posebnog maksimuma), u konkretnom blaži zakon, obzirom da ima manji maksimum u odnosu na KZ SFRJ, što je u cjelosti potkrijepljeno i odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu Abduladhim Maktouf³¹⁷, a kako je to pravilno zaključilo i pretresno vijeće.

291. Naime, u zaključku pomenute presude se navodi: „*U praksi, ni u jednoj državi bivše Jugoslavije u zakonodavstvu nije postojala mogućnost izricanja doživotnog zatvora niti dugotrajnih zatvorskih kazni, a što je Međunarodni krivični sud za zločine na području bivše Jugoslavije često činio (slučaj Krstić, Galić itd.). Istovremeno, koncept KZ SFRJ je bio takav da nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Dakle, jasno je da se ne može odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti cijela koji se želio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona.*“

292. „*U vezi s tim, Ustavni sud smatra da nije moguće jednostavno «odstraniti» jednu sankciju i primijeniti druge, blaže sankcije i time praktično ostaviti neadekvatno sankcionirana najteža krivična djela.*”

³¹⁷ Odluka donesena dana 30. marta 2007. godine

IV. ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI — ARGUMENTI OBJE ŽALBE

A. ŽALBENI PRIGOVOR TUŽILASTVA U POGLEDU ODLUKE O KAZNI (ČLAN 300. ZKP BiH)

1. Žalbene tvrdnje

293. Žalba tužioca smatra da je prvostepeno vijeće pogriješilo kada je optuženom Trbiću izreklo kaznu u trajanju od 30 (trideset) godina zatvora smatrajući da se radi o očigledno blagoj kazni, koja je uz to neadekvatna, nepravična i nesrazmjerna, slijedom čega se s istom ne može ostvariti svrha kažnjavanja iz člana 39. KZ BiH. Tako ova žalba smatra da pobijana presuda nije cijnila nivo, brutalnost, sistematski karakter i težinu krivičnog djela, kao ni stanje ugroženosti i razarajući uticaj na bošnjački narod Istočne Bosne, kao što se nije bavila ni centralnom ulogom koju je imao optuženi Trbić u genocidnim djelima izvršenim u opštini Zvornik 1995. godine, kao ključni organizator na srednjem nivou i izvršilac.

294. Takođe, žalba analizira i elaborira značenje adekvatnosti kazne, težine i razmjere počinjenog krivičnog djela, posebno imajući u vidu počinjenje genocida kao „zločina nad zločinima“ te ogroman broj i užasne patnje koje su pretrpjele žrtve i oštećeni ovim krivičnim djelom kao dodatno otežavajućih faktora.

295. Osim toga, žalba ukazuje na trajnost trans-generacijske traume porodica žrtava, mali broj povratnika na područje Srebrenice. Stoga, žalba tužioca podvlači da se izrečenom kaznom ne može postići ni svrha odvratanja ostalih od počinjenja ovog ili sličnih krivičnih djela, niti se može djelovati na svijest građana o pogibeljnosti zločina, a pogotovu ne, da bi se izrečena kazna u poređenju sa izrečenim kaznama u sličnim predmetima u ovom Sudu, situirala kao pravedna.

296. Ova žalba, naporedo sa navedenim ističe, kako prvostepeni sud kad je riječ o sagledavanju otežavajućih faktora prilikom odmjeravanja kazne među kojim – uloga optuženog, trajanje kriminaliteta, veliki broj žrtava, kontinuiranost zločina i uticaja na žrtve, njegov kontinuiran odnos prema krivičnom djelu, iste nije u potpunosti sagledao, dok je istovremeno, sasvim neprikladno prvostepeni sud dao prevelik značaj olakšavajućim okolnostima, jer odgovornost i učešće nisu strogo ili ne bar isključivo vezani za hijerarhiju i položaj, niti prvobitni podstrekači ili planeri zločina nužno snose veću krivicu, kako bi se to dalo zaključiti iz shvatanja prvostepenog vijeća. Iz ovih razloga, žalba odbrane zaključuje da se za optuženog, kao ključnog izvršioca genocida nad bošnjačkim narodom Istočne Bosne, kao adekvatna kazna može

izreći samo kazna dugotrajnog zatvora od 45 godina pa se utoliko treba prvostepena presuda preinačiti i sa kaznom predloženom u ovom trajanju zamijeniti izrečena.

2. Nalazi i zaključci Apelacionog vijeća

297. Nasuprot iznesenom, Apelaciono vijeća smatra da je prvostepeni sud krećući se u okviru zakonskih propisa prilikom odmjeravanja izrečene kazne svim okolnostima koje su od značaja za izbor vrste i visine kazne dao adekvatan značaj, dakle, da odgovaraju konkretnom slučaju, da je prvostepena presuda o svemu tome ispravno dala razloge kako to stoji na stranicama 287-295 njenog pismenog otpravka.

298. Da ovakva ocjena stoji, dâ se vidjeti iz činjenice da i sama žalba tužioca manje-više ponavlja navode i elemente koji strukturiraju presudu u dijelu odluke o kazni, što znači, posmatrano i iz ovog ugla, da se presuda i u ovom dijelu pokazala kao izuzetno sistematična i potpuna, a njeni zaključci pouzdani. Uvid u elemente ovog dijela presude već na prvi pogled ukazuje da se radi o vrlo analitičnim i činjenično potkrijepljenim navodima koji pored ostalog, osvjetljavaju i stvarnu ulogu i poziciju optuženog, ni manju, ni veću od one kakva je zaista bila u opisanim događajima.

299. Takođe, na više mjesta istaknuti navodi tužioca o odgovornosti optuženog za genocid vezano za težinu djela i njegovih posledica, ne znači da isto nije bilo već predmetom ocjene od strane prvostepenog suda (para.847. presude), ali ne način da se okolnosti koje ulaze u zakonska obilježja bića zločina genocida vrednuju i kao otežavajuća okolnost, kako bi se to dalo zaključiti iz navedenih žalbenih navoda tužioca, jer bi to u stvari značilo dvostruko kažnjavanje na štetu optuženog. To, pogotovu što otežavajuće okolnosti onako kako ih ova žalba podastire, u svom opsegu obuhvataju i dio koji se odnosi na oslobadajući dio presude (para. 82. žalbe).

300. Iz gore iznijetih razloga valjalo je žalbene navode tužioca koji se odnose na odluku o visini izrečene kazne odbiti kao neosnovane.

B. PROŠIRENO DEJSTVO ŽALBE ODBRANE OPTUŽENOG (ČLAN 308. ZKP BiH)

301. Žalba odbrane nije izričito sadržala osnov kojim bi se napala krivičnopravna sankcija izrečena prvostepenom presudom. No, međutim, kako žalba zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja ili zbog povrede krivičnog zakona podnesena u korist optuženog *eo ipso* sadrži u sebi i žalbu zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji i o oduzimanju imivinske koristi (član 300 ZKP BiH), Apelaciono vijeće je razmatralo i ovaj samo pretpostavljeni žalbeni

osnov u korist optuženog. Vijeće je našlo da je prvostepeni sud pravilno cijenio sve okolnosti koje su od značaja da kazna bude veća ili manja, u okviru opšteg pravila o odmjeravanju kazne iz člana 48. KZ BiH, uključujući i olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, da je svim tim okolnostima posmatrano pojedinačno i u njihovom skupu dao realan značaj i samim tim donio na zakonu zasnovanu i ispravnu odluku o kazni, pa se ovaj, istina, samo prezumpiran žalbeni razlog ima odbiti kao neosnovan.

V. ŽALBENI NAVODI TUŽILASTVA PO OSNOVU POGREŠNO ILI NEPOTPUNO UTVRĐENOG ČINJENIČNOG STANJA

A. ARGUMENT TUŽILASTVA DA OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE TREBA UKINUTI I OPTUŽENOG OGLASITI KRIVIM

302. Tužilac je istakao svoju žalbu u odnosu na oslobađajući dio presude sa osnova pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i to: u odnosu na pojedinačne inkriminacije pobliže činjenično predstavljene pod tačkom 2a - pogubljenja na stadionu u Bratuncu, pod tačkom 1 - pretres oko Srebrenice; zbog činjeničnih utvrđenja prvostepene presude vezanih za UZP na nivou Korpusa i Glavnog štaba i na nivou Bratunačke brigade, te korištenja forenzičkih dokaza.

303. Apelaciono vijeće nalazi da nema potrebe da se upušta u ponavljanje žalbenih razloga tužioca kroz svaku od iznijetih pojedinačnih inkriminacija, već će to učiniti na način da grupno analizira svaki od tih prigovora kako ih žalba tužioca strukturise.

304. Tako žalba tužioca defektnost sa izloženih osnova suštinski nalazi u tome što se sud prvog stepena koji je postavio standard potkrijepljivanja ili „pouzdanosti“, tog standarda i sam nije pridržavao.

305. Međutim, žalba tužioca ovakvu tvrdnju samo uopšteno izlaže pri čemu ne ukazuje niti na jedan dokaz ili činjenicu koje je eventualno pretresno vijeće propustilo da razmatra, već se ta žalba upušta u ocjenu šta je prvostepeni sud trebao raditi, a po žalbi nije, tj. da se isti trebao osloniti na opis optuženog o njegovom učešću u tom krivičnom djelu (para. 13. žalbe tužioca).

306. Prvostepeni sud je, kako je to već naprijed navedeno, jasno ukazao da se osuđujuća presuda ne može temeljiti isključivo ili bar ne, u odlučujućem dijelu, na priznanju osumnjičenog/optuženog bez oslonca na potkrepljujuće ili kako to pobijana presuda navodi, u odnosu na *nezavisne* dokaze. Dokaza tih kvaliteta je i po ocjeni Apelacionog vijeća bilo dovoljno

u odnosu na inkriminacije iz osuđujućeg dijela presude, ali ne i za inkriminacije iz oslobađajućeg dijela presude pa stoga pretresno vijeće nije ni moglo optuženog osuditi u tom dijelu samo na osnovu nepotkrijepljenog vanretresnog priznanja.

307. Imajući u vidu izloženo, prvostepeno vijeće je pravilno primjenom istog kriterija pri ocjeni postojanja činjenica donijelo odluku kako za osuđujući tako i za oslobađajući dio presude.

308. Dakle, pretresnom vijeću se ne može prigovoriti postojanje bilo kakve nedosljednosti u primjeni standarda na koje se ono izričito pozvalo (v. para. 158. prvostepene presude).

309. Žalba tužioca, u deficitarnosti dokaza, iznosi hipotetičke, ničim potkrijepljene zaključke u odnosu na optuženog Trbića kojim je on mogao imati de facto kontrolu odnosno nadgledati Vojnu policiju Bratunačke brigade koja mu je dodijeljena za zadatak pretresa terena oko Srebrenice (para. 18. žalbe tužioca). Prvostepena presuda je na jasan način uspostavila kriterij za utvrđivanje odgovornosti optuženog Trbića vezano za dešavanja u zoni odgovornosti Bratunačke brigade. Naime, ta presuda je izričito navela da „[V]ijeću n.je prezentiran ni jedan dokaz da je optuženi Milorad Trbić kao pomoćnik načelnika za bezbjednost pri Zvorničkij brigadi imao nadležnost nad dešavarjima u zoni odgovornosti Bratunačke brigade (...) da je optuženi mogao nadgledati jedino pripadnike v.cjne policije Zvorničke brigade, a nikako druge v.cjнике VRS u zoni odgovornosti Bratunačke brigade.“³¹⁸ Prema tome, nikakvo pozivanje na probabilitet i neutemeljene tvrdnje u pogledu navodnih *de facto* ovlaštenja optuženog vezano za zonu odgovornosti Bratunačke brigade kako to čini žalba, imajući u vidu analizu strukture organizacije organa bezbjednosti VRS³¹⁹, ne mogu poljuljati kriterije kojih se držalo prvostepeno vijeće a time i krajnje zaključke u odnosu na ovaj dio presuđenja.

310. Pozivanje žalbe na Završni podnesak Tužilaštva kao argument je ustvari ponavljanje onoga što je već izvedeno u prvostepenom postupku i što je već bilo predmetom ocjene od strane prvostepenog suda. Predmet ispitivanja od strane apelacionog vijeća su utvrđene činjenice iz prvostepene presude i pravilnost zaključivanja od strane pretresnog vijeća povodom žalbenih prigovora a ne pojedini stavovi stranaka.

311. Takođe, stranke, pa ni tužilac, ne može vršiti jednostranu reviziju utvrđenog činjeničnog stanja kako to inače čini u žalbi, nezavisno od ocjene suda. U konkretnom slučaju se pokazuje

³¹⁸ Para. 839. Presude

potpuno neupotrebljivim pokušaj uspostavljanja standarda od strane žalbe tužioca o „usklađenosti detaља iz priznanja i činjenica iz krivičnog čjela“ za slučaj kada neka osoba samo pruži informacije koje su policiji ili javnosti već poznate (para. 162. cit. žalbe). Ne postoje nikakve činjenice u krivičnom dijelu nego njegovi elementi pod koje se utvrđene činjenice supsumiraju.³²⁰ Zaboravlja ova žalba osim toga, da ocjenu i prihvatljivost dokaza vrši isključivo suda ne stranka u postupku.

312. Još par napomena vezano za žalbeni prigovor o navodnoj nedosljednosti prvostepenog suda iz testa vjerodostojnosti. Nije naime sporna činjenica da je optuženi u iskazima koje je davao tokom istrage spominjao događaje vezano za Bratunac. Prigovor tužioca da pobijana presuda ne poklanja vjeru ovom dijelu iskaza optuženog, što pak čini u dijelu njegovog iskaza koji se odnosi na događaje na teritoriji opštine Zvornik, zanemaruje da je ovaj dio njegovog iskaza potkrijepljen pomoćnim činjenicama i dokazima od kontrolnog značaja, a da ovih, potkrepljujućih dokaza potrebnog kvaliteta nema u odnosu na njegov iskaz koji se odnosi na događaje u Bratuncu, temeljom čega je prvostepeni sud donio oslobadajuću presudu po ovom dijelu optuženja.

313. Da je napadana presuda validna i sa aspekta ovog žalbenog osnova, odnosno, da je prvostepeni sud bio doslijedan u ocjeni dokaza kao i prilikom utvrđivanja relevantnih činjenica, da se zaključiti iz njegovih razmatranja po pitanju etabliranja udruženog (zajedničkog) zločinačkog poduhvata (UZP) u užem smislu čiji je član, u pluralitetu lica potrebnih za ovaj oblik individualne odgovornosti, bio i optuženi Trbić a kojeg vezuje za djelokrug nadležnosti Zvorničke brigade, a ne i za nadležnost Bratunačke brigade, pa prema tome optuženi nije mogao biti ni krivično odgovoran za tamošnje događaje.

314. Naime, prvostepeni sud je *inter alia* prilikom izgradnje koncepta UZP-a u užem smislu, u ovom predmetu upravo koristio iskaz Ričarda Batlera (*Richard Butler*)³²¹ na koga se inače žalba tužioca rado poziva, kada je svjedočio o opsegu nadležnosti Zvorničke brigade, a time i odgovornosti optuženog Trbića, sve to vezano za pravila službe bivše JNA preuzeta od strane VRS.

³¹⁹ v. shematski prikaz u para. 736. Presude.

³²⁰ Viši sud (*praemissa maior*) je sama norma, niži sud (*praemissa minor*) je sud o postojanju činjenica predviđenih u normi, a zaključak je da se norma ima primjeniti na odnosan slučaj. Zaključak je dakle, opšta norma primjenjena na konkretan slučaj koji je u njoj predviđen u pretpostavci bilo dispozicije bilo sankcije. Bez pravnog silogizma nemoguća je primjena opšte norme. O tome šire R. Lukić: Metodologija prava, Naučna knjiga, Beograd, 1979., str. 232.

³²¹ Para. 838. presude

315. Ovo vijeće će u kratkim crtama konstatovati šta su pozicije optuženog kao pomoćnika za bezbjednost Zvorničke brigade sa činom kapetana prve klase konkretno podrazumijevale, sve u cilju utvrđenja znanja i svijesti optuženog o stravičnim događajima u kojima je učestvovao i koje je počinio kao svjesni i voljni učesnik udruženog zločinačkog poduhvata.

316. Organizacija rukovodstva Zvorničke brigade pojašnjena je u paragrafu 263. pobijane presude, sa naznakom da su organi bezbjednosti organizacijski bili potčinjeni komandantima, a po stručnoj liniji odjeljenju bezbjednosti Drinskog korpusa i upravi bezbjednosti Glavnog štaba VRS. Optuženi Trbić je bio pomoćnik načelnika bezbjednosti ove brigade- Draga Nikolića, koji je bio odgovoran za obezbjeđenje tehničkog upravljanja i pomoći vojnoj policiji, dok je uloga njegovog pomoćnika-optuženog Trbića bila " *pomoć prilikom koordinacije u vezi pitalja kcja se odnose na hvatanje, zarobljavanje i pogubljenje zatvorenika* " ³²² Zbog veličine Zvorničke brigade bilo je neophodno postojanje pomoćnika načelnika za bezbjednost i u momentima kada je Drago Nikolić bio odsutan, Trbić je djelovao umjesto njega.

317. Optuženi je u dane 16./17. juli 1995. godine obavljao i dužnost dežurnog operativnog oficira, čiji sadržaj proizilazi iz Uputstva za rad komandi štabova iz 1983. godine ³²³, a mjesto na kojem se nalazio operativni dežurni bilo je sredstvima veze povezano sa potčinjenim i nadređenim komandama, kao i drugim komandama i štabovima, te je služilo za primanje informacija koje su u istom obliku prosljeđivane bez ikakvih izmjena.

318. Dakle, uloga dežurnog operativnog oficira bi se mogla pojednostavljeno definisati kao spona između svih učesnika u lancu komandovanja silaznom putanjom i horizontalno sa ostalim komandama koje nisu bile u tom direktnom lancu komandovanja, ali su učestvovala u borbenim dejstvima. Evidentno je da lice koje vrši ovu funkciju raspolaže sa svim bitnim informacijama u smislu daljeg emitovanja istih, odnosno dvosmjernog cirkulisanja na relaciji komanda-potčinjene jedinice na terenu. Dakle, optuženi Trbić je taj koji je u navedene dane bio u samom čvorištu kroz koje prolaze sve informacije vezane za borbena dejstva, imajući uvid u sve zadatke u svim potčinjenim jedinicama čiji rad je koordinisao i izvještavao komandu vezano za zonu odgovornosti Zvorničke brigade.

319. Prvostepena presuda je optuženog Trbića oglasila krivim za počinjenje krivičnog djela Genocid kroz izvršenje pojedinačnih inkriminacija detaljno opisanih u izreci osuđujućeg dijela, i

³²² Para. 267. Presude

³²³ Para. 272. Presude

to kao učesnika udruženog zločinačkog poduhvata. Presuda se na više mjesta bavila pitanjem nastanka plana, kao i učesnicima istog, analizom priprema za njegovu realizaciju, te konačno njegovim sprovođenjem. I ovo vijeće nesumnjivo zaključuje da su učesnici UZP-a koji se optuženom stavlja na teret bili pukovnik Ljubiša Beara-načelnik uprave za bezbjednost Glavnog štaba, potpukovnik Vujadin Popović-pomoćnik komandanta za bezbjednost Drinskog korpusa, poručnik Drago Nikolić-pomoćnik komandanta za bezbjednost Zvorničke brigade, te optuženi kao referent za bezbjednost u toj brigade.

320. Navedeno proizilazi iz mnogobrojnih dokaza prezentiranih od strane Tužilaštva, a koje je pobijana presuda detaljno i analitički cijnila.

321. Bitno je naglasiti da je prilikom individualizacije krivice svakog pojedinca potrebno što preciznije konkretizovati njegove radnje i ulogu u istim, uz maksimalno izbjegavanje generalizovanja krivice i time približavanja nekoj vrsti objektivne odgovornosti. Naime, vrlo je izvjesno da je u inkriminisano vrijeme postojao jedan širi i sveobuhvatniji plan, međutim optuženog je potrebno smjestiti u njegovu zonu odgovornosti imajući u vidu i poziciju na kojoj je bio, u smislu da ista nije bila u samom vrhu komandovanja. Za širi kontekst plana su mogli znati oficiri koji su hijerarhijski bili iznad optuženog pri samom Generalštabu VRS-a.

322. Uslijed toga, uloga optuženog je od strane prvostepenog vijeća pravilno posmatrana kroz aktivnosti Zvorničke brigade i njene zone odgovornosti, a ne da se Trbiću daje značaj koji on realno nije imao, tj. da se njegova odgovornost tretira kao učesnika UZP na nivou Korpusa i Glavnog štaba i nivou Bratunačke brigade VRS kako to sasvim ekstenzivno posmatra žalba tužioca u para. C.26. Nasuprot ovome prvostepena presuda je nakon uvjerljivih argumenata jasno povukla zaključak u para. 833. da ne postoji dovoljno dokaza iz kojih se vidi da je optuženi bio pripadnik UZP u dijelu odgovornosti koji bi ga vezivao za Bratunačku brigadu.

323. Dakle, prvostepena presuda je i na mjestu na kojem elaborira pitanje oblika individualne krivične odgovornosti na strani optuženog prilikom donošenja svojih zaključaka striktno i dosljedno primjenila isti kriterij na činjenično stanje utvrđeno u oba dijela presude - osudujućem i oslobadajućem.

324. Konačno, navedena žalba upire na manjkavost prvostepene presude iz razloga što nije utvrdila vezu između primarnih i sekundarnih grobnica što je bilo odlučujuće za činjenične nalaze u predmetu i utvrđivanje potpune odgovornosti optuženog (v. para. 66. ove žalbe).

B. ARGUMENT TUŽILAŠTVA DA JE PRETRESNO VIJEĆE POGRIJEŠILO ZATO ŠTO NALAZE KOJIMA SE USPOSTAVLJA VEZA IZMEĐU PRIMARNIH I SEKUNDARNIH MASOVNIH GROBNICA NIJE ZASNOVALO NA DNK DOKAZIMA, A PRI TOME NIJE DALO NIKAKAV RAZLOG ZAŠTO TO NIJE UČINJENO

325. Tužilaštvo u svojoj žalbi smatra da je pretresno vijeće pogriješilo kada je odbilo da donosi zaključke o povezivanju sekundarnih masovnih grobnica korištenjem DNK dokaza za koje je navelo da omogućavaju uspostavljanje takvih veza.

326. Apelaciono vijeće ne nalazi u čemu se sastoji relevantnost ovog žalbenog prigovora tužilaštva u kontekstu činjeničnih utvrđenja prvostepenog suda, koje u cjelosti prihvata i ovo vijeće, vezano za postojanje UZP u užem smislu i odgovornosti optuženog za djela počinjena u zoni odgovornosti Zvorničke brigade. Naime, prvostepena presuda je utvrdila jasnu demarkaciju između jedinica Drinskog korpusa u sklopu realizacije sveobuhvatnog plana, po kojoj je okupljanje, zarobljavanje i zatvaranje muškaraca Muslimana prvenstveno bilo u pod komandom Bratunačke brigade, dok su kasnija zatvaranja i pogubljenja zatočenih muškaraca na lokalitetima sjeverno, bila pod komandom Zvorničke brigade.³²⁴

327. Osim toga, prvostepena presuda je u svojim razlozima u para. 396-412 ovo pitanje pokrenuto žalbom tužilaštva razmatrala na vrlo sistematičan i cjelovit način, i po ocjeni ovog vijeća, došla do čvrsto utemeljenih zaključaka analizom sudsko-medicinskog dokaznog materijala o postojanju sekundarnih masovnih grobnica i njihovih veza koje iznijeti žalbeni prigovori ne mogu osporiti. Konačno, i sama žalba primjećuje da se prvostepeno vijeće kod donošenja svojih zaključaka oslanjalo na rezultate DNK analize (Izvještaj Dean Manning-a iz 2007. godine i PIP spisak). Bitno je dakle, da je prvostepena presuda na osnovu prihvaćenih dokaza iznijela i za ovo vijeće uvjerljiva činjenična utvrđenja koja se odnose na povezanost sekundarnih masovnih grobnica sa primarnim.

ŽALBE OŠTEĆENIH

328. Oštećeni Omerović Šuhra, Hurić Nurija, Hurić Mejra, Hadžić Naza, Hadžić Mustafa, Hadžić Enver i Sinanović Habiba su izjavili žalbe protiv dijela presude koji se odnosi na odluku o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinskopравnom zahtjevu, u smislu odredbe člana

³²⁴ Para. 387. prvostepene presude

293. stav 4. ZKP BiH, sa prijedlogom da Apelaciono vijeće predmetni dio presude ukine i uzme u ponovno odlučivanje ili da ga preinači i udovolji zahtjevu oštećenih.

329. Uvažavajući svu patnju i bol oštećenih prouzrokovanih izvršenim krivičnim djelom, Apelaciono vijeće nalazi da je odluka pretresnog vijeća da oštećene sa imovinsko – pravnim zahtjevima upućuje na parnicu i da se optuženi oslobađa dužnosti da plati troškove krivičnog postupka, te da isti padaju na teret budžetskih sredstava, pravilna i opravdana konkretnim razlozima, a da su nasuprot tome istaknuti žalbeni prigovori neosnovani.

330. Naime, pretresno vijeće je u presudi u paragrafima 873. i 875. dalo razloge svoje odluke, kojima oštećene sa imovinsko-pravnim zahtjevima upućuje na parnicu, a koje kao valjane prihvata i ovo vijeće.

331. U pogledu imovinskopravnog zahtjeva u odnosu na osuđujući dio presude i ovo vijeće nalazi da bi u smislu odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, obzirom na sve okolnosti konkretnog slučaja, naročito dužinu trajanja cjelokupnog postupka i činjenicu da se radi o pritvorskom predmetu sa neophodnošću hitnog postupanja u strogim zakonskim rokovima, utvrđivanje činjenica u pogledu visine imovinsko-pravnog zahtjeva iziskivalo duže vrijeme što bi u konkretnim okolnostima dodatno opteretilo ovaj sud u rješavanju primarne krivičnopravne stvari.

332. U pogledu žalbenih navoda oštećenih Hadžić Naze, Hadžić Mustafe i Hadžić Envera da njihov odštetni zahtjev nije obuhvaćen pobijanom presudom, Vijeće nalazi da su isti u cjelosti neosnovani, jer je izrekom presude u osuđujućem i u oslobađajućem dijelu dijelu pretresno vijeće odlučilo da se na osnovu člana 198. stav 2. i stav 3. ZKP BiH svi oštećeni sa postavljenim imovinsko-pravnim zahtjevom, kao i oštećeni sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

333. Apelaciono vijeće naglašava da oštećeni, po principu da se ulaganje žalbe veže za neposredni pravni interes, mogu pobijati presudu zbog odluke o troškovima krivičnog postupka samo ako su direktno oštećeni takvom odlukom u smislu troškova njihovog zastupanja u toku krivičnog postupka. Pored toga što oštećeni u žalbama nisu iznijeli nikakve podatke o takvoj vrsti troškova, ovo vijeće u cjelosti nalazi pravilnom odluku pretresnog vijeća da se optuženi u osuđujućem dijelu presude u smislu odredbe člana 188. stav 4. ZKP BiH, zbog slabog imovnog stanja oslobađa obaveze plaćanja troškova krivičnog postupka, kao i razloge za takvu odluku. Takođe, pravilna je i zakonita odluka po kojoj, a na osnovu odredbe člana 189. stav 1. ZKP BiH

troškovi postupka u odnosu na oslobađajući dio presude padaju na teret budžetskih sredstava suda.

334. Potrebno je naglasiti da ovakva odluka suda nema nikakve negativne implikacije na mogućnost ostvarivanja prava oštećenih, već se isti samo upućuju da ta prava ostvaruju u drugom postupku.

ZAKLJUČAK

335. Kako nisu osnovani prigovori iz žalbi tužioca, branioca i oštećenih valjalo je na osnovu člana 313. ZKP BiH iste odbiti kao neosnovane i potvrditi prevostepenu presudu.

ZAPISNIČAR:

Medina Džerahović

PREDSJEDNIK VIJEĆA

S U D I J A

Redžib Begić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude žalba nije dozvoljena.